

สารัตถศคดี

เล่ม ๑๐

บทความ-สารคดีของคณะกรรมการจัดทำเอกสาร
และบทความสวดิบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ พฤษภาคม ๒๕๕๓

สารัตถสฤติ

เล่ม ๑๐

คณะอนุกรรมกรจ้ดทำเอกสารและบทควมสฤติบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมกรเอกลักษณข์องชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณข์องชาติ
สำนักงานปล้ดสำนัคนายกรัฐมนตริ
จ้ดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๕๓

เรื่อง สารัตถสตุตี เล่ม ๑๐

คณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสตุตีบุคคลสำคัญ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๓ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

๐๘๙.๙๕๙๑๑ เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน

ส ๙๒๙ ส

สารัตถสตุตี เล่ม ๑๐.--กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๓

๑๗๐ หน้า. ภาพประกอบ

๑. ความรู้ทั่วไป ๒. รวมเรื่อง ๒. ชื่อเรื่อง

ISBN 974-7771-45-4

บรรณาธิการ

นางสาวทรงสรรค์

นิลกำแหง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางเบญจมาศ

แพทอง

นางสุมาลี เกตุแก้ว

นางสมจิตต์

เทียนสว่าง

นางสาววณิกา พินธุ์วัฒน์

ศิลปกรรม

นายพินิจ

สุขะสันต์

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๑ โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๖

คำนำ

การที่ประเทศไทยมีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นหลักยึดเหนี่ยวในการปกครอง มีเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความมั่งคั่งและเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมยาวนาน สัมผัสความรู้เป็นประจักษ์พยานที่ควรแก่ความภูมิใจ ดังที่คณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญได้ดำเนินการเผยแพร่บทความทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกทางการศึกษาและให้ความเข้าใจในความเป็นชาติไทย เป็นแนวทางในการช่วยกันธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้ คณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ จึงได้รวบรวมบทความที่จัดทำขึ้นในแต่ละปีมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ โดยจำแนกตามสาระของบทความเป็น

๑. สดุดีบุคคลสำคัญ

๒. ทวยราษฎร์รักบาทแม่ ยิ่งด้วยบิดวงศ์

๓. สารัตถสดุดี

สารัตถสดุดี เล่ม ๑๐ ประกอบด้วยบทความอันมีเนื้อหาสาระหลากหลายรวม ๒๓ บทความ จึงหวังว่าจะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ตั้งใจศึกษา เพื่อร่วมกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติไว้สืบไป

คณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สารบัญ

	หน้า
๑. การจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัฒณวดี นายชัชพล ไชยพร	๑
๒. การถวายความเคารพแบบสากล และการลุกขึ้นยืนรับเสด็จ นายชัชพล ไชยพร	๗
๓. ความเป็นมาของชื่อคลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง คลองหลอดวัดราชนัคตา และคลองหลอดวัดราชบพิธ นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	๑๑
๔. ความสำคัญของช้างไทยและคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ	๑๙
๕. บุคคลสำคัญของโลก : เกียรติภูมิไทยในยูเนสโก นางเบญจมาศ แพทอง	๒๖
๖. พรปีใหม่ นางเบญจมาศ แพทอง	๓๑
๗. พระจุฑาธุชราชฐาน พระราชวังบนเกาะแห่งเดียวในประเทศไทย นางอรุณี แดงพันธ์	๓๖
๘. พระพิธีธรรม นายชัชพล ไชยพร	๔๒
๙. พระราชพิธีเนื่องในเทศกาลตรุษจีน นางสาวเพลินพิศ กำราญ	๔๗

๑๐. พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๒
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง ๕๑
๑๑. พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช กรุงรัตนโกสินทร์
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง ๖๔
๑๒. เพลงสวดสัสมพันธ์ ความกลมกลืนที่ไพเราะของคนตรีไทย
และดนตรีสากล ๗๖
นางสาวสุมาลี หงส์ทอง
๑๓. ร้อยความจงรักภักดี ร้อยป้อภัยภูเบศร ๘๔
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ
๑๔. เรื่องเล่าในพระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนที่ ๑-๒ ๙๒
นางสาววนิดา สถิตานนท์
๑๕. เรือเวชพาหน์ : หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทางน้ำพระราชทาน ๑๐๓
นางเบญจมาศ แพทอง
๑๖. โรงเรียนวังไกลกังวล โรงเรียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ต้นแบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตอนที่ ๑-๒ ๑๐๘
นายขวัญแก้ว วัชโรทัย
๑๗. ฤๅษีตัดตน การออกกำลังกายของคนรุ่นก่อน ๑๑๙
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง
๑๘. วันวิสาขบูชาโลก ๑๒๘
นางเบญจมาศ แพทอง

	หน้า
๑๙. วันอาสาฬหบูชา	๑๓๔
หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล	
๒๐. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ :	๑๓๕
ความสมดุลในการพัฒนาประเทศ	
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ	
๒๑. สมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๑๔๕
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	
๒๒. สมุนไพรมิปัญญาไทย อภัยภูเบศร	๑๖๐
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ	
๒๓. หนังสือนิทานสอนธรรมะในรัชกาลที่ ๑	๑๖๖
นางสายไหม จบกมลศึก	

การจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

นายชัชพล ไชยพร

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๒ ชาวไทย
จะได้ร่วมกันเฉลิมฉลองมงคลวาระสำคัญ
อีกครั้งหนึ่ง ด้วยสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ
เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

จะทรงเจริญพระชนมายุ ๗ รอบพระนักษัตร
หรือ ๘๔ พรรษา ในวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน
พุทธศักราช ๒๕๕๒ นับเป็นโอกาสขิดสมัย
ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า จะได้ร่วมแรงร่วมใจกัน

แสดงพลังความสามัคคี จัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติฉลองพระกรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาติน่านับการ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเพื่อพระราชกรณียกิจอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อาทิ การสังคมสงเคราะห์ การทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา การศึกษา การสาธารณสุข กิจการทหาร อาสาสมัครรักษาดินแดน และลูกเสือ-เนตรนารี ทั้งยังทรงเปี่ยมด้วยพระจริยวัตรอภัยอภัยอันงดงาม เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องการยึดมั่นในความกตัญญูต่องานที่มอบหมาย ความประหยัด ความตรงต่อเวลา ความนิยมไทย การใช้ภาษาไทย การใช้เวลาวางให้เกิดประโยชน์ในเชิงศิลปะ อีกทั้งการอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ฯลฯ กระทั่งทรงเป็นที่เคารพนับถือในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์

และทรงเป็นที่รักและเทิดทูนของมหาชนโดยทั่วไป และปัจจุบัน ทรงดำรงอยู่ในฐานะพระบรมวงศ์ผู้มีพระชนมายุสูงสุด

ปรารภมงคลสมัยพิเศษ กับทั้งเหตุที่ทรงถึงพร้อมด้วยพระคุณูปการเป็นอเนกปริยาย รัฐบาลจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ขึ้น ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๕๑/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ประกอบด้วยผู้แทนข้าราชการหน่วยงานทั้งภาคราชการและภาคเอกชนเป็นกรรมการ

คณะกรรมการอำนวยการฯ ได้กำหนดชื่องานภาษาไทยว่า “งานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี” และชื่องานภาษาอังกฤษว่า “The Celebrations of the 84th Birthday Anniversary of Her Royal Highness Princess Bejaratana”

อนึ่ง เมื่อความทราบฝ่าพระบาท พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ถึงการจัดงานฉลองพระชนมายุดังกล่าว

จึงได้ทรงวาดภาพไว้ อันหมายถึงปี่ฉลุ
ในลักษณะการ์ตูน ถวายแด่สมเด็จพระเจ้า
ภคินีเธอฯ เพื่อพระราชทานให้จัดทำเป็น
เสื้อยืดและสิ่งของที่ระลึกสำหรับจำหน่าย
นํารายได้สมทบทุนมูลนิธิเพชรรัตน-
สุวัทนา

ส่วนตราสัญลักษณ์ของงานนั้น
สำนักผู้บริหารงานในสมเด็จพระเจ้าภคินี-
เธอฯ ได้ออกแบบแล้วเสร็จ มีคำอธิบายตรา
สัญลักษณ์ ซึ่งประกอบด้วยรูปสัญลักษณ์ สี
และถ้อยคำซึ่งสื่อความหมายเฉลิมพระเกียรติ
และเป็นมงคลหลายประการ กล่าวคือ กึ่งกลาง
ตราสัญลักษณ์เป็น **อักษรพระนาม** พร
ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้า
เพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี **อักษร**
พร **สีทอง** หมายถึงความเจริญพระชนมายุ
อันเป็นสวัสดิมงคลยืนยาวถึง ๘๔ พรรษา
แสดงถึงพระจริยวัตรอันงามพิสุทธิ์ ยืนยง

ดังทองนพคุณอันโอภาส ที่ไม่อาจปรวนแปร
สีเป็นอื่น ประดิษฐานในกรอบอาร์มประดับ
ลายเฟืองสีทอง พื้นสีม่วง ประจำวันเสาร์
ซึ่งเป็นวันพระบรมราชสมภพ พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และวัน
ประสูติ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
ผู้เป็นพระบรมราชชนกและพระชนนี **อักษร**
พระนามในรูปอาร์มนั้นประดิษฐานอยู่ภายใต้
พระชฎามหากฐิน อันแสดงถึงพระอิสริย-
ยศสมเด็จพระเจ้าฟ้า ประกอบ**พระอุณาโลม**
เวียนเป็นเลข ๖ หมายถึงพระราชธิดา
ในรัชกาลที่ ๖ อยู่บน **พระโค** ซึ่งเป็น
เทพพาหนะของพระอิศวร สื่อความหมายว่า
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ เป็นพระราชธิดา
ของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเปรียบได้
ดังพระอิศวรซึ่งทรงแบ่งภาคมาเป็น
พระมหากษัตริย์ไทย และทรงเป็นเจ้าฟ้า
ซึ่งในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่

พราหมณ์จะได้สวดสรรเสริญพระอิศวร และเปิดศิวาลัยไกรลาส เป็นราชประเพณี เฉพาะพระบรมวงศ์ผู้ทรงพระอิสริยยศนี้ พระโค้นทรงเครื่องอย่างพระโคตัน พันตัวขาว เป็นรูปประจำพระนักษัตรคือ ปีนักษัตรที่เข่ง (เขา) ห้อยพู่อบะพู่ ประดับตาบหน้า ตาบอก และตั้งดั่งอุบะทอง ใบเทศที่ตะโพก ทำหน้าและหลัง เข่ง และกีบทำสีทอง คาดแถบแพรสีหงษาด (สีชมพู) อันเป็นสีประจำวันประสูติ (วันอังคาร) ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ มีอักษรบอกงาน ความว่า “ฉลองพระชน-
มายุ ๗ รอบ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒” ตัวอักษรทองตัดขอบสีแดง ซึ่งเป็นสีที่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ โปรด ทั้งยังเป็น สีศรีของวันประสูติ

ผู้ที่ประสงค์จะขอพระราชทาน ใช้ตราสัญลักษณ์สำหรับการจัดกิจกรรม อันเกี่ยวเนื่อง สามารถติดต่อได้โดยตรงที่ สำนักผู้บริหารงานในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วังรื่นฤดี เลขที่ ๖๙ ซอยสุขุมวิท ๓๘ กรุงเทพมหานคร

คณะกรรมการอำนวยการฯ ยังมีมติ ให้จัดพิธีทางศาสนา ถวายเป็นพระกุศล โดยเชิญชวนให้ศาสนิกชนทุกศาสนา

ประกอบกุศลพิธีตามหลักของแต่ละศาสนา ในส่วนกลาง มีพิธีตักบาตรพระสงฆ์ถวาย เป็นพระกุศล ในเช้าวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ที่ลานคนเมือง ศาลาว่าการ กรุงเทพมหานคร ส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทยจะได้แจ้งให้หน่วยราชการ ทุกท้องที่ พิจารณาจัดกิจกรรมทางศาสนา และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ถวาย เป็นพระกุศลโดยพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ สภาภษชาติไทย จะได้จัดกิจกรรม บริจาคโลหิตถวายเป็นพระกุศลทั้งใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคด้วย

ด้านการเผยแพร่พระเกียรติคุณ ทางสื่อโทรทัศน์ สำนักงานเสริมสร้าง เอกลักษณ์ของชาติ ได้จัดทำสารคดี เฉลิมพระเกียรติจำนวน ๑ ตอน ออกอากาศ ทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง ในวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ ส่วนสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ ได้จัดทำ สารคดีชุด “ดวงแก้วแห่งพระมกุฎเกล้า” เพื่อรวบรวมพระประวัติ พระกรณียกิจ และพระเกียรติคุณโดยสังเขป จำนวน ๙ ตอน ออกอากาศหลังข่าวในพระราชสำนัก ในวันเสาร์และอาทิตย์ ตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๒๕ ตุลาคม ถึงวันอาทิตย์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน และจะได้แจกจ่ายไปยังสถานีโทรทัศน์

ทุกช่องเพื่อออกอากาศตามวันและเวลา
ที่เห็นสมควรต่อไป

ด้านการเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
จะได้จัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติเรื่อง
“ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า” ซึ่งคุณหญิง
วินิตา ดิถียนต์ และนายชัชพล ไชยพร
เรียบเรียง แจกจ่ายไปตามห้องสมุดสถาบัน
การศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งจำหน่าย
เพื่อนำรายได้สมทบทุน มูลนิธิเพชรรัตน-
สุภัททา อันเป็นมูลนิธิที่สมเด็จพระเจ้าภคินี-
เธอฯ ทรงดำรงตำแหน่งนายกิตติมศักดิ์
และทรงกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการสังคม
สงเคราะห์และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ พร้อมทั้งจัดทำแผนพับพระกรณีย-
กิจ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ออกเผยแพร่
ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ยังรับนโยบาย
ที่จะสนับสนุนให้หนังสือดวงแก้วแห่ง
พระมงกุฎเกล้า เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา
สำหรับนักเรียนอีกด้วย ส่วนงานด้าน
จดหมายเหตุ กรมศิลปากรรับดำเนินการ
รวบรวมและจัดทำหนังสือจดหมายเหตุ
การจัดงาน

นอกจากกิจกรรมที่คณะกรรมการ

อำนวยการจัดงานฯ กำหนดให้มีขึ้นแล้ว
ยังมีกิจกรรมของหน่วยราชการ หน่วยงาน
ภาคเอกชน และองค์กรสาธารณประโยชน์
อื่นๆ เข้าร่วมสมทบอีกด้วย อาทิ กรมธนารักษ์
จะได้จัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึก บริษัท
ไปรษณีย์ไทย จำกัด จัดทำดวงตราไปรษณีย-
ากร ที่ระลึก กรมประชาสัมพันธ์ จัดพิมพ์
หนังสือเฉลิมพระเกียรติและจัดทำสื่อประ-
ชาสัมพันธ์การจัดงานทางโทรทัศน์และวิทยุ
มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูป-
ถัมภ์ จัดทำนาฬิกาที่ระลึก ประดับอักษร
พระนาม พร พร้อมลายพระหัตถ์ทรงลงพระนาม
“เพชรรัตนราชสุดา” จำหน่ายนำรายได้
สมทบทุนมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท
ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ
จัดทำซีดีบทสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ
เพื่อเชิญชวนประชาชนร่วมกันสวดมนต์
ถวายเป็นพระกุศล และจำหน่ายนำรายได้
สมทบทุนมูลนิธิ คณะกรรมการจัดงาน
เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งประกอบด้วยองค์กร
ในพระอุปถัมภ์และที่เคยได้รับพระอุปการะ
ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทุกองค์กร
ร่วมกันจัดรายการเฉลิมพระเกียรติ

ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ ในเวลา
 คำวันพุธ ที่ ๑๘ พฤศจิกายน และในคำ
 วันเสาร์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน กระทรวง
 วัฒนธรรมจัดคอนเสิร์ตเฉลิมพระเกียรติ
 “รีนฤดี คอนเสิร์ต” บรรเลงโดยวงดุริยางค์
 ซิมโฟนีกรุงเทพ (BSO) นำเสนอบทเพลง
 ซึ่ง นายذنุ อันตระกูล นักดนตรีคลาสสิก
 ชั้นนำของประเทศ ได้คัดเลือกและเรียบ-
 เรียงเสียงประสานใหม่ จากบทเพลงที่สมเด็จพระ
 เจ้าภคินีเธอ โปรด ตลอดจนบทเพลง
 ที่ประมวลจากแผ่นโน้ตซึ่งสมเด็จพระเจ้า
 ภคินีเธอ ทรงใช้ในการทรงเปียโน และ
 สมุดทรงบันทึกส่วนพระองค์ สมัยที่ทรง
 เรียนเปียโน ณ ประเทศอังกฤษ

กิจกรรมอันหลากหลายดังกล่าว
 แสดงให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจ และ
 พลังความสามัคคีผูกพัน ที่ชาวไทยมีต่อ
 สถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงพระคุณ
 อันประเสริฐ จึงขอเชิญชวนพี่น้องชาวไทย
 ทุกหมู่เหล่า จงพร้อมเพรียงกันเป็นสมานฉันท์
 ร่วมกันจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ บำเพ็ญ
 สาธารณประโยชน์ถวายเป็นพระกุศล
 และร่วมงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา
 สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตน-
 ราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งจัดขึ้นทั่วประเทศ
 ต่างเครื่องสักการบูชาพระกรุณาธิคุณ
 ด้วยความกตัญญูทศเวที และเป็นเครื่อง-
 หมายแห่งน้ำใจจงรักภักดีอันมั่นคงสืบไป

การถวายความเคารพแบบสากล และการลุกขึ้นยืนรับเสด็จ

นายชัชพล ไชยพร

การถวายความเคารพแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์นั้น มีหลายลักษณะ เช่น การถวายบังคมและการหมอบกราบตามประเพณีไทยแต่โบราณ และนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ยกเลิกธรรมเนียมการหมอบคลาน โดยทรงเปลี่ยนเป็นการยืนเฝ้าและการถวายความเคารพด้วยการถวายคำนับตามแบบสากล ในการเฝ้าอย่างเป็นทางการ

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ได้ทรงพระวิริยอุตสาหะปฏิบัติพระราชกรณียกิจและพระกรณียกิจอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ทำให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า มีโอกาสได้เฝ้า

ทูลละอองธุลีพระบาท และเฝ้าในการพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีต่างๆ บ่อยครั้งยิ่งกว่าสมัยโบราณ จึงสมควรที่พวกเราชาวไทยจะได้ทราบถึงขนบธรรมเนียมในการถวายความเคารพตามแบบสากล ซึ่งเป็นพระราชนิยมมานับตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ตราบจนปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

การยืนเฝ้าในพระราชพิธี รัฐพิธี หรือพิธีอย่างเป็นทางการนั้น มีข้อพึงปฏิบัติในการถวายความเคารพอย่างสากล ไม่ใช่วิธีประนมมือไหว้ แต่ให้ใช้วิธีถวายคำนับหรือถอนสายบัว ตามเพศและการแต่งกาย กล่าวคือ

๑. การถวายคำนับ เป็นการแสดงความเคารพของทั้งบุรุษและสตรีที่สวมเครื่องแบบ (กรณีไม่สวมหมวก) เมื่อมี

โอกาสได้เฝ้ารับเสด็จ หรือปฏิบัติกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะพระพักตร์ รวมไปถึงการถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมสาทิสลักษณ์ พระบรมรูป ธงพระเกียรติยศ ธงชัยเฉลิมพล และเมื่อสิ้นสุดการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี หรือเพลงมหาชัย

การถวายคำนับ มีขั้นตอนปฏิบัติ ดังนี้

- ให้ยืนตรงขาชิด ปลายเท้าแยกพองาม มือทั้งสองแนบลำตัว
- ไน้มลำตัวลงพอประมาณ พร้อมกับก้มศีรษะลง

- แล้วตั้งศีรษะโดยเงยหน้าขึ้นช้าๆ พร้อมตั้งลำตัวจนตั้งอยู่ในท่าตรง อนึ่ง หากเป็นการเฝ้าภายนอกอาคาร และผู้เฝ้าแต่งเครื่องแบบพร้อมสวมหมวก ผู้เฝ้าพึงถวายความเคารพด้วยการทำวันทยหัตถ์ ถ้าไม่สวมเครื่องแบบแต่สวมหมวกอื่นที่ไม่ใช่หมวกเครื่องแบบต้องถอดหมวกออกก่อนแล้วใช้วิธีถวายคำนับ

๒. การถอนสายบัว เป็นการแสดงความเคารพอย่างหนึ่งของสตรีที่ใช้กันเป็นสากลนิยม มีหลักการใช้เช่นเดียวกับการถวายคำนับ วิธีนี้ใช้เฉพาะสตรีที่ไม่ได้

แต่งเครื่องแบบ ยกเว้นข้าราชการสำนัก อาจถวายความเคารพด้วยถอนสายบัวแม้จะแต่งเครื่องแบบก็ได้

การถอนสายบัว มีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

- ยืนตรง ชักเท้าข้างหนึ่งตามถนัดไปข้างหลัง แล้ววาดปลายเท้าไขว้ไปทางด้านหลังของเท้าที่ยืนอยู่
- ย่อตัวลง โดยย่อเข้าข้างหนึ่งลงช้าๆ ไม่ต้องถึงพื้น ลำตัวตั้งตรง หน้าตรง ทอดสายตาลง ปล่อยแขนทั้งสองลงข้างลำตัว ก้มศีรษะเล็กน้อยพองาม
- เสร็จแล้วยืนขึ้นในท่าตรง

นอกจากการถวายความเคารพแล้ว ยังมีธรรมเนียมการลุกขึ้นยืนรับเสด็จ หรือลุกขึ้นยืนถวายความเคารพเวลาพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ผู้ทรงเป็นประธานทรงลุกขึ้น ธรรมเนียมนี้มีข้อพึงสังเกตหลายประการที่น่าสนใจ และในบางครั้งผู้เฝ้ายังปฏิบัติคลาดเคลื่อนจากระเบียบแบบแผน ด้วยเข้าใจผิดว่าเมื่อพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์พระองค์ใด ๆ ก็ตามทรงลุกขึ้น ผู้เฝ้าจะต้องลุกขึ้นเป็นการถวายความเคารพเสมอไปทุกกรณี ซึ่งแท้จริงแล้วมิใช่เช่นนั้น

ตามหลักทั่วไป ผู้มาเฝ้าในมณฑล
พิธีใดๆ ที่มีการเสด็จพระราชดำเนินหรือ
เสด็จ ฟังลูกขึ้นยืนรับเสด็จ เมื่อมีพระบรมวงศ์
หรือพระอนุวงศ์ เสด็จมาถึงยังสถานที่นั้นๆ
จากนั้น จึงถวายคำนับ หรือถอนสายบัว
เมื่อแลเห็นพระองค์และเมื่อเสด็จผ่าน
และฟังถวายคำนับอีกครั้ง เมื่อพระบรมวงศ์
หรือพระอนุวงศ์พระองค์นั้น ประทับ
พระเก้าอี้แล้ว จากนั้น ผู้เฝ้าจึงนั่งลงได้

อย่างไรก็ดี มีธรรมเนียมที่พึงระมัด
ระวัง ได้แก่ ในกรณีที่มีพระบรมวงศานุวงศ์
หลายพระองค์ เสด็จมาทรงร่วมงานนั้นๆ
ในเวลาต่างกัน ผู้เฝ้าพึงสังวรว่าตนมีหน้าที่
เฝ้าพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ **ผู้มี**
พระอิสริยยศสูงสุด ซึ่งประทับอยู่ ณ
ที่นั้น ดังนั้น เมื่อมีพระบรมวงศ์หรือพระ-
อนุวงศ์พระองค์อื่นๆ ที่มีพระอิสริยยศรอง
ลงมาเสด็จเข้ามาภายในงาน ผู้เฝ้าไม่พึง
ลุกขึ้นยืนรับเสด็จ

ขอยกตัวอย่างการยืนขึ้นรับเสด็จ
เพื่ออำนวยความสะดวกทำความเข้าใจ เช่น
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับ
เป็นประธานในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ผู้มาร่วมงานย่อมมีหน้าที่เฝ้าทูลละออง-

ธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ดังนั้น เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎ-
ราชกุมาร ทรงปฏิบัติพระราชกิจแทนพระ-
องค์ในการประเคนพัดยศแก่พระราชาคณะ
ที่ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์
แม้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยาม-
มกุฎราชกุมาร ทรงเป็นพระบรมวงศ์และทรง
ลุกขึ้นยืนประเคนพัดยศ แต่ผู้เฝ้าก็ไม่พึง
ลุกขึ้นยืน เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัวยังคงประทับพระราชอาสน์อยู่

ตัวอย่างเพื่อทำความเข้าใจลำดับ
ต่อไป ได้แก่ ในการพระพิธีธรรมสวดพระ-
อภิธรรมพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส
ราชนครินทร์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
หากว่าขณะนั้นยังไม่มีพระบรมวงศ์พระองค์ใด
ที่มีพระราชอิสริยยศสูงกว่าสมเด็จพระ-
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
อัครราชกุมารี ประทับอยู่ ครั้นสมเด็จพระ-
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ
เสด็จถึง ผู้มาเฝ้าทุกคนพึงลุกขึ้นยืนรับเสด็จ
ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี
พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จถึง ผู้มาเฝ้า
ทุกคนไม่พึงลุกขึ้นยืนรับเสด็จ เพราะ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ มีพระอิสริยยศ รองจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ซึ่งประทับเป็นประธาน อยู่ก่อนแล้ว

หากว่าหลังจากนั้น มีพระบรมวงศ์ ผู้ทรงพระราชอิสริยยศสูงกว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ เช่น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาถึง ทุกพระองค์และทุกคน ณ ที่นั้นพึงลุกขึ้นยืนรับเสด็จ เพราะถือว่าพระบรมวงศ์ ผู้มีพระอิสริยยศสูงกว่านั้นได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับเป็นประธานแทน

เมื่อพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ ผู้มีพระอิสริยยศสูงสุด ณ ที่นั้น ทรงลุกขึ้นจากพระเก้าอี้ไปทรงปฏิบัติพระกรณียกิจ ใดๆ ผู้เฝ้าพึงลุกขึ้นยืนถวายความเคารพ

แต่หากว่าพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ ผู้มีพระอิสริยยศสูงสุด ณ ที่นั้นยังประทับอยู่ในขณะเดียวกัน พระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ ผู้มีพระอิสริยยศรองลงมา ทรงลุกขึ้นไปทรงปฏิบัติพระกรณียกิจผู้เฝ้าไม่พึงลุกขึ้นยืน คงนั่งเฝ้าด้วยกิริยาสำรวมต่อไปตามปกติ

ราชประเพณี และขนบธรรมเนียม ในพระราชสำนัก คือเครื่องบ่งชี้ความเป็นอารยะของชนในชาติ ทั้งยังสื่อสะท้อนถึง วิถีวัฒนธรรมอันหลากหลายจากภูมิภาคอื่นๆ ที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงนำมาปรับประยุกต์ ให้เข้ากับจารีตประเพณีโบราณของไทย ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน สมควรที่อนุชนจะได้หันมาสนใจใฝ่ศึกษา เพื่อเป็นความรู้ประดับสติปัญญา และสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน ธรรมเนียมอันน่าภาคภูมิใจ อีกทั้งร่วมกัน จรรโลงมรดกทางวัฒนธรรมในส่วนนี้ไว้ให้ ยั่งยืนถาวรสืบไป

ความเป็นมาของชื่อคลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง คลองหลอดวัดราชนั้ดดา และคลองหลอดวัดราชบพิร

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน มีคลองอันเป็นโบราณสถาน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ๔ คลอง แต่มักมีผู้เรียกชื่อผิดเพี้ยนกันไปต่างๆ จนแม้เอกสารของทางราชการบางครั้งก็ยังใช้ไม่ถูกต้อง ในคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้ความเห็นชอบในการกำหนดชื่อคลองทั้งสี่อย่างเป็นทางการเพื่อความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ คลองทั้งสี่นั้น คือ คลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง คลองหลอดวัดราชนั้ดดาราม และคลองหลอดวัดราชบพิร

เหตุใดคณะรัฐมนตรีจึงกำหนดชื่อคลองสำคัญทั้ง ๔ คลองเช่นนั้น ในฐานะที่ผู้เรียบเรียงมีส่วนในการตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้กรมศิลปากรเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา จึงขอนำความเป็นมาของชื่อคลองดังกล่าวมาเล่าสู่กันฟัง

ในการจัดทำโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อร่วมเฉลิมฉลองในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕ คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนงานในการอนุ-

รักษ์และปรับปรุงโบราณสถาน ประวัติ-
ศาสตร์สถาน ศิลปะ และวัฒนธรรม วางแผน
แม่บทและการใช้ที่ดิน ตลอดจนกำหนด
หลักเกณฑ์และควบคุมการก่อสร้างอาคาร
ได้พิจารณากำหนดโบราณสถานและ
สถานที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง
ต้องการอนุรักษ์หรือปฏิสังขรณ์ กับโบราณ-
สถานและสถานที่สำคัญซึ่งต้องการรื้อ-
ฟื้นใหม่ โดยจำแนกเป็น ๔ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ พระบรมมหาราชวัง
พระราชวัง วัง และวัดในอาณาเขต

ประเภทที่ ๒ ปุชนียสถาน

ประเภทที่ ๓ อาคารของทางราช-
การและเอกชน

ประเภทที่ ๔ สวนสาธารณะ

ประเภทที่ ๕ อาคารร้านค้า

ประเภทที่ ๖ ป้อมและกำแพงเมือง

ประเภทที่ ๗ สะพาน

ประเภทที่ ๘ คลอง

ประเภทที่ ๙ ทำน้ำ

ในประเภทที่ ๘ เรื่องคลองนั่นเอง
ได้เกิดปัญหาในการเรียกชื่อคลองที่เป็น
โบราณสถานสำคัญ ๔ คลอง คือ คลอง

คูเมืองเดิม คลองรอบกรุง คลองหลอด-
วัดราชนั้ดดาราม และคลองหลอดวัดราช-
บพิธ แม้ในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณ-
สถาน โบราณวัตถุ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วย
โบราณสถาน โบราณวัตถุ และการพิพิธ-
ภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ ก็ยัง
เรียกคลองคูเมือง ว่า “คลองหลอด”
เรียกคลองรอบกรุง ว่า “คลองโอ่งอ่าง”

กรมศิลปากรได้มอบหมายให้งาน
บันทึกเหตุการณ์ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
ในขณะนั้น ซึ่งรับผิดชอบการจัดทำหนังสือ
จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุง
รัตนโกสินทร์ ตรวจสอบหลักฐานที่
เกี่ยวกับชื่อคลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง
คลองหลอดวัดราชนั้ดดาราม และคลอง-
หลอดวัดราชบพิธ จากเอกสารจดหมายเหตุ
และเอกสารประวัติศาสตร์อื่นๆ เพื่อให้
คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์
นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็น-
ชอบในการกำหนดชื่อคลองทั้งสี่อย่างเป็น
ทางการเพื่อความถูกต้องทางประวัติศาสตร์
และเพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภช
กรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

ผลการตรวจสอบปรากฏว่า

คลองคูเมืองเดิม

ขณะนั้นมักเรียกว่า คลองหลอดบ้าง
คลองคูเมืองบ้าง คลองคูเมืองกรุงรัตน-
โกสินทร์ชั้นในบ้าง

คลองหลอด คือคลองที่ขุดใน
ลักษณะเป็นเส้นตรงเชื่อมระหว่างคลองใหญ่
๒ คลอง คลองใดที่เข้าลักษณะนี้สามารถ
เรียกว่าคลองหลอด ได้ทั้งสิ้น

ส่วนคลองที่ขณะนั้นนิยมเรียกกันว่า
คลองหลอด คือคลองช่วงกลางของคลอง
คูเมืองกรุงธนบุรี ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชโปรดให้ขุดเชื่อมระหว่างคลอง
โรงไหมกับคลองตลาด เพื่อใช้เป็นคูเมืองกรุง-

ธนบุรีด้านตะวันออก ในเอกสารประวัติศาสตร์
ครั้งกรุงธนบุรีเรียกว่า **คลองคูเมือง** โดย
หมายรวมตลอดทั้งแนวคลองที่ปากคลอง
ออกแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง ๒ ด้าน ครั้น
เมื่อสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็น
ราชธานี เอกสารทางประวัติศาสตร์ต่อมา
จึงใช้ว่า **คลองคูเมืองเดิม** โดยคำว่า เดิม
นั้นหมายถึงกรุงธนบุรี

ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ได้มีประกาศ
ในรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ ให้แบ่งระยะ
คลองคูเมืองเดิม เรียกชื่อเป็น ๓ ตอน
คือ **คลองโรงไหมวังหน้า คลองหลอด และ**
คลองตลาด ฉะนั้น **คลองหลอด** จึงมีความ
หมายเพียงระยะช่วงกลาง ไม่คลุมตลอดทั้ง

คลองคูเมืองเดิม
บริเวณสะพานดำรงสถิต

แนวคลอง และโดยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ คลองนี้มีได้เคยเป็นคลองคูเมืองของกรุงรัตนโกสินทร์เลย ด้วยอาณาเขตของกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อแรกสถาปนานั้น มีกำแพงเมืองอยู่ตามแนวคลองรอบกรุงและริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก คลองรอบกรุงจึงเป็นคลองคูเมืองชั้นแรกของกรุงรัตนโกสินทร์

ฉะนั้นการจะใช้ชื่อคลองคูเมืองเดิมว่า คลองหลอด หรือคลองคูเมือง หรือ

คลองคูเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน จึงเป็นการไม่ถูกต้อง ควรเรียกว่า **คลองคูเมืองเดิม เท่านั้น**

คลองรอบกรุง

ขณะนั้นมักเรียกกันว่า คลองบางลำภู บ้าง คลองโองอ่างบ้าง คลองบางลำภู-โองอ่างบ้าง หรือคลองคูเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกบ้าง คำว่าบางลำภูนั้น ใช้ ภา สำเภา สะกดตามเอกสารจดหมายเหตุและหมายรับสั่งของเก่า ปัจจุบันนิยมใช้ พ พาน สะกด

สะพานเฉลิมวันชาติ

คลองรอบกรุง บริเวณสะพานเฉลิมวันชาติ

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คลองบางลำภูและคลองโองค์นั้น มีมาแต่ก่อนสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สร้างกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ได้โปรดให้ขุดคลองเชื่อมระหว่างคลองบางลำภูและคลองโองค์ เพื่อใช้เป็นคลองคูเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วพระราชทานนามว่า **คลองรอบกรุง** ชื่อที่เรียกขานกันว่า คลองบางลำภู คลองโองค์ คลองบางลำภู-โองค์ หรือคลองคูเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ชั้น

นอก จึงมีใช้ชื่อทางการของคลองอันเป็นโบราณสถานแห่งนี้ และบางชื่อก็เป็นการผิดพลาดในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพราะคลองดังกล่าวมิใช่คลองคูเมืองกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก หากแต่เป็นชั้นแรกด้วยถัดออกมายังมีคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ โปรดให้ขุดขึ้นเป็นคลองคูเมืองอีกชั้นหนึ่งเพื่อขยายเนื้อที่พระนคร และพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์มิได้สิ้นสุดเพียงเขตคลองรอบกรุง หากต่อมาก็คือพื้นที่ของกรุงเทพมหานครปัจจุบันทั้งหมด

คลองรอบกรุงฝั่งด้านตะวันออก
“คลองบางลำภู”

ฉะนั้นชื่อของคลองอันเป็นโบราณสถานดังกล่าว คือนามที่พระราชทานไว้ว่า **คลองรอบกรุง**

คลองหลอดวัดราชนัสดาราม

เป็นคลองอันเป็นโบราณสถานที่มิได้มีนามขนานอย่างเป็นทางการแน่นอน จึงเรียกกันว่าคลองหลอดบ้าง คลองลัดบ้าง คลองหลอดวัดบุรณศิริบ้าง คลองหลอดวัดเทพธิดาบ้าง คลองหลอดวัดราชนัสดาบ้าง เป็นคลองขุดครั้งรัชกาลที่ ๑ เชื่อมระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง ปากคลองตั้งต้นจากคลองคูเมืองเดิมตรงบ้านเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (บุญศรี) ไปออกคลองรอบกรุงตรงสวนผลไม้ใกล้ป้อมมหากาฬ มิได้พระราชทานชื่อคลองนี้ ในเอกสารประวัติศาสตร์จึงเรียกคลองหลอดบ้าง คลองลัดบ้าง

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้ามีการสร้างวัดขึ้นริมคลองหลอด ๓ วัด ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คือวัดบุรณศิริมาตยาราม ตรงที่บ้านเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีเดิม วัดเทพธิดาราม และวัดราชนัสดาราม สองวัดหลังนั้นสร้างตอนปาก-

คลองหลอดออกคลองรอบกรุง แต่อยู่คนละปากคลอง โดยเฉพาะวัดราชนัสดารามนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระราชทานพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ซึ่งต่อมาคือ สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ในรัชกาลที่ ๔ เป็นวัดที่มีอาณาบริเวณกว้างขวางใหญ่โตถึง ๒๕ ไร่เศษ หน้าวัดหันไปทางตะวันออก จดคลองรอบกรุงดังปรากฏหลักฐานในเอกสารจดหมายเหตุว่า เขตวัดก่อกำแพงอิฐ ๓ ด้าน เว้นด้านใต้ซึ่งติดกับคลองหลอดลงเขื่อนไม้ตลอดแนว กำแพงวัดด้านตะวันออก นอกกำแพงลงเขื่อนไม้ตลอดเขตของวัดตามคันคลองรอบกำแพงพระนคร และตัดถนนหน้าวัดผ่านกำแพงพระนครไปจดคลองรอบกรุงด้วย

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับประวัติความสำคัญของโบราณสถานแล้ว จึงสมควรกำหนดชื่อคลองแห่งนี้ว่า **คลองหลอดวัดราชนัสดาราม**

คลองหลอดวัดราชบพิธ

เป็นคลองอันเป็นโบราณสถานที่ยังมีได้มีนามขนานอย่างเป็นทางการ

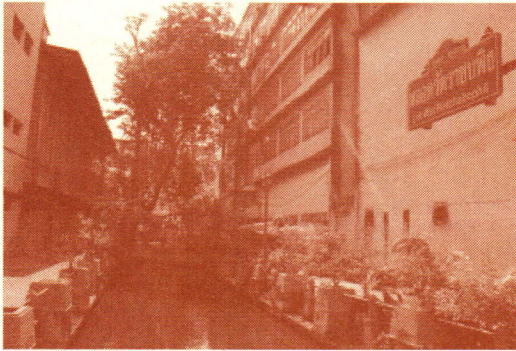
คลองหลอดวัดราชนัสดาราม

เช่นเดียวกับคลองหลอดวัดราชนัสดาราม เรียกกันว่า คลองหลอดบ้าง คลองลัดบ้าง คลองหลอดวัดราชบพิธบ้าง เพราะเป็น โบราณสถานสำคัญที่อยู่ใกล้คลอง หรือ เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า คลองสะพานท่าน ก็มี เพราะบริเวณริมคลองตอนผ่านด้านหลัง วัดสุทัศนเทพวราราม เดิมเป็นย่านการค้า- ท่านมาแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และมี สะพานข้ามคลองหลอดจากวัดไปยังย่าน การค้าท่าน แม้ปัจจุบันจะไม่มีการค้าท่าน ในบริเวณดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ชื่อคลอง ก็เป็นอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ อย่างหนึ่งเหมือนเช่น คลองโรงไหม คลอง ชักพระ คลองมอญฯลฯ คลองหลอดนี้สร้าง เป็นคู่กับคลองหลอดวัดราชนัสดาราม ปาก-

คลองเริ่มจากข้างวังพระเจ้าราชวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณเดิม (ต้นราชสกุล สิงหราช) ซึ่งต่อมาสร้างเป็น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ผ่านหลัง วัดสุทัศนเทพวราราม และย่านการค้าท่าน ไปบรรจบคลองรอบกรุงตอนใต้ป้อมเสือ- ทยาน

จึงสมควรกำหนดชื่อคลองอันเป็น โบราณสถานแห่งนี้ ตามโบราณสถาน สำคัญที่อยู่ใกล้เคียงว่า **คลองหลอดวัด- ราชบพิธ**

คณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วเห็นชอบ ตามหลักฐานที่กรมศิลปากรเสนอ จึงได้มี มติเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ ให้กำหนดชื่อคลองโบราณทั้ง ๔ คลอง

คลองหลอดวัดราชบพิธฝั่งตะวันออก

อย่างเป็นทางการว่า คลองคูเมือง คลอง
รอบกรุง คลองหลอดวัดราชนัสดาราม
และคลองหลอดวัดราชบพิธ แต่นั้นมา
แต่ความเคยชินของผู้คนที่เคยเรียกขาน

คลองหลอดวัดราชบพิธฝั่งตะวันตก

ด้วยชื่อเดิมๆ มานานนับร้อยปี จึงเป็นสิ่งที่
ผู้ต้องการความชัดเจนว่ากล่าวถึงคลอง
ใด ยังต้องอาศัยข้อความแวดล้อมอื่นๆ
ประกอบ

๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๒

ความสำคัญของช้างไทย และคำฉันท์ดุขฎฐิสังเวยกล่อมช้าง

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

ช้างมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างยิ่ง และมีความผูกพันกับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับช้างและถือว่าช้างเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ แต่เดิมนั้นธงประจำชาติไทยเป็นรูปช้างเผือกบนพื้นสีแดง ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นธงไตรรงค์ ในอดีตการคมนาคมยังไม่เจริญเทียบเท่าปัจจุบัน ยังไม่มีการพัฒนาเครื่องจักรต่างๆ สำหรับนำมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงเพื่อการขนส่ง ช้างคือพาหนะที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับมนุษย์ เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ใหญ่ มีความเฉลียวฉลาดและมีพลังกำลังมหาศาล ช้างจึงสามารถขนส่งสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในปริมาณมากได้อย่างอดทน และใช้ช้างเป็นแรงงานในการลากซุง

นอกจากนี้ช้างเผือกยังเป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ที่เชิดชูพระ-

เกียรติยศ และพระบรมเดชานุภาพ เป็นผู้กอบกู้เอกราช ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้จารึกไว้ว่า ช้าง ได้เข้ามามีส่วนในการปกป้องเอกราชและความเป็นชาติให้แก่ชาวไทยหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะในการทำยุทธหัตถีในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัย และในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนับว่าเป็นช้างไทยที่ได้รับเกียรติอันสูงสุด จากความกล้าหาญในสมรภูมिरบทำให้ช้างไทยเชือกนี้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นถึง “เจ้าพระยาปราบหงสาวดี”

ในสมัยโบราณช้างเผือกที่สมโภชขึ้นระวางเป็นช้างคู่บารมีของพระมหากษัตริย์จะต้องผ่านพิธีคชศาสตร์สมโภชเฉลิมฉลองเป็นการรับขวัญ โดยกระทำ

เพื่อปัดรังควาญขับไล่ผีร้ายที่สิงอยู่ประจำตัวช้างที่เคยอยู่ในป่า และเพื่อปลอบใจช้างให้ช้างคลายความดุร้ายเป็นการเห่กล่อมเพื่อให้ช้างคลายความอหังการ ลืมเลือนที่อยู่อาศัยแต่เก่าก่อน และเตรียมตัวเตรียมใจมาเป็นช้างทรงของพระมหากษัตริย์ในบทประพันธ์จะเห่กล่อมบอกให้ช้างอย่าถือโกรธ และขอให้ช้างละทิ้งนิสัยดื้อรั้นกลับมาเป็นช้างทรงที่เชื่องและแข็งแกร่งของกษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการต่อไป

จากหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือประชุมคำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ พุทธศักราช ๒๕๓๓ จะเห็นว่า มีพิธีกล่อมช้างครั้งสำคัญๆ เช่น งานพระราชพิธีกล่อมพระ-

เสวตสุรคชาธาร ในพุทธศักราช ๒๕๑๑ และงานกล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี ในพุทธศักราช ๒๕๒๐ ฯลฯ

พระราชพิธีสมโภชช้างมี ๓ ขั้นตอน คือ พระราชพิธีทอดเชือกตามเชือก พิธีจับเชือก และการอ่านฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้าง ลักษณะของฉันท์กล่อมช้างตามปกติจะมี ๔ ลา^๑ คือ ขอพร ลาไพร ชมเมือง และสอนช้าง

ขอพร บางทีเรียกดุขฎิสังเวยไหวเทพเจ้า คือ บทที่กล่าวถึงการสวดดีเทพเจ้าพร้อมเชิญเทพเจ้ามารับเครื่องบายศรี กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ดังตัวอย่างเช่น

กาพย์ฉบับ ๑๖

อัญชยมกัมเกล้ากรกรรพุม
เคารพไตรรัตนฉัตร
จรรโลงใจกายวาจา
เทียบเทียบประทีปทั่วถกล
ยังทเวศรไทม้ายล
เลื่องชื่อลือประวัติจิรัฐติกาล

ดั่งดวงโกสุม

สุจริตธรรมา

พูนเสริมเพิ่มผล

(คำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หน้า ๘)

^๑ คำว่า ลา หมายถึง การจบหรือสิ้นสุดลงระยะหนึ่งๆ ของพิธีบางอย่าง ว่าลาหนึ่งๆ เช่น โห้ ๓ ลา ย่ำฆ้อง ๓ ลา

ลาไพร หรือเรียกว่าดุขฎีขอช้างคือ
บทกล่าวถึงการปลอบโยนช้างที่จะต้อง
จากป่าที่เคยอยู่ มาอยู่ในเมืองโดยมิให้มี

ความอาลัยอาวรณ์ เพื่อให้มุ่งไปสู่การทำ
หน้าที่เป็นช้างคู่พระบารมี ดังตัวอย่าง เช่น

วสันตติลกฉน์ที่ ๑๔

อ้าแม่คชาวรวิลาส
พงศ์พรหมอุดมสุภริณี
อย่าทุกขอาตุรพิไร
พ่อแม่สุมิตรพนวัน

รุจิมาสประเสริฐศรี
สิริลักษณาวรรณ
จิตไผ่ ณ พงศ์พันธุ์
คณะในพระหารณย์

(คำฉันทดุขฎีสังเวกกล่อมพระศรีนราธิราชกิริณี
พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หน้า ๑๒)

ชมเมือง คือบทที่กล่าวถึงการชื่นชม
สถานที่ในเมืองว่ามีความสวยงามน่าอยู่

เพื่อให้ช้างมีความรู้สึกรักว่าอยากอยู่ในเมือง
ดังตัวอย่างเช่น

อินทรวีเชียรฉน์ที่ ๑๑

ในเมืองยะลานี้
สดชื่นรื่นเย็น
สี่ธานีทักษิณ
ใหญ่ยิ่งมิแพ้สาม
ขวัญเอยพระคชแก้ว
ขอขวัญคชาธาร

คชศรีจะสร้างเข็ญ
ศิระกว่าวนาหนาม
ก็บุรินยะลังาม
บุระอื่นและขึ้นบาน
จิตะแผ้วเกษมศานต์
จิตะมันมิพริ้นผอง

(คำฉันทดุขฎีสังเวกกล่อมพระเศวตสุรคชาธาร
พุทธศักราช ๒๕๑๑ สำนวนท่านผู้หญิงสมโรจน์
สวัสดิกุล ณ อยุธยา หน้า ๑๒)

สอนช้าง คือบทที่กล่าวถึงการสอน
ให้ช้างมีระเบียบวินัยในการอยู่ในสังคมเมือง

ดังตัวอย่างเช่น

กาพย์ฉบับ ๑๖

หนึ่งนายหัตถาจารย์
อันชอบระบอบกิจการ
สอนไฉ่ไฟจิตพิจารณา
บำรุงฤดีปรีดา
โอนอ่อนผ่อนผันหรรษา
เอยย่ำอย่าทำลามเลียม

สบสารทศิลปี

เริ่งรีนชื่นบาน

อดออมกิริยา

(คำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมพระเสวตรวรวรรณ สำนวน
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พุทธศักราช
๒๔๑๓ หน้า ๕๕)

บทสอนข้างนี้ใช้อ่านขับกล่อมใน
เวลาค่ำ คืออ่านวันแรกของการสมโภช
เป็นต้นไป โดยมีเจ้ากรมของกรมพราหมณ์-
พฤฒิบาศ เรียกว่า หมอเฒ่า มีหน้าที่
เกี่ยวกับพิธีสมโภชพระยาช้าง ดังคำฉันท์

ดุขฎิสังเวยกล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี
พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ในตอนหนึ่งของบท
สอนข้างให้รู้จักเสียมเจียมตน มิให้ทำ
ตามอำเภอใจเหมือนครั้งที่อยู่ในป่า กล่าวว่า

กาพย์ฉบับ ๑๖

ปางแม่สถิตในไพรอยู่
ก็ทำตามอำเภอใจ
มาเป็นข้าองค์ทรงชัย
ต้องเสียมเจียมตน
อย่าเที่ยวเล่นชุกชน
จงคอยสดับตรับคำ
โอวาทหมอความจงจำ
ศึกษาจารีตพิธี

ลดเลี้ยวเที่ยวดู

จักทำสิ่งใด

ดังอยู่ในพน

มุ่งমনะน้อมนำ

(คำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี
พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตน
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หน้า ๑๕-๑๖)

การประพันธ์คำฉันท์ดุขุฎีสังเว
กล่อมช้าง ผู้ประพันธ์จะต้องใช้ความรู้
และความสามารถในการประพันธ์เป็นพิเศษ
เพื่อให้คงแบบฉบับและหลักเกณฑ์รวมทั้ง
เนื้อหาตามที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน

นอกจากช้างจะมีบทบาทในพระราช-
ประเพณีแล้ว ช้างยังมีบทบาทสำคัญต่อการ
สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ดงามของชาติไทย
ในอดีตกาลนั้นล้วนมีช้างเข้ามามีส่วนร่วม
อยู่ด้วยทั้งสิ้นในกิจกรรมทางศาสนา
วัฒนธรรม และวรรณกรรม ในตำนาน
วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาช้างยังเป็น
สัญลักษณ์ที่เป็นมงคลแห่งการบำเพ็ญบารมี
และความศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏในชาดก
เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นอดีตชาติของ
พระพุทธเจ้า พระองค์เคยเสวยพระชาติ
เป็นพระยาช้างชื่อ **พระยาฉันทันต์** ที่ทรง
บำเพ็ญบารมีในเรื่องความมีน้ำใจเสียสละ
อันยิ่งใหญ่

ดังเรื่องราวโดยย่อของชาดก ดังต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระยา
ช้างโพธิสัตว์เรียกว่า “**พญาฉันทันต์**”
พญาฉันทันต์มีชายาสามช้าง คือ ๑. มหา-
สุภักทา ๒. เกศสุภักทา ๓. จุลสุภักทา
ทั้งหมดพร้อมบริวารอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์

พญาฉันทันต์ทนต์ถือศีลบำเพ็ญทานเป็น
กิจวัตร พร้อมทั้งอบรมสั่งสอนนางช้าง
ชายาและบริวารให้บำเพ็ญอย่างเคร่งครัด
แต่มีอันเป็นไปเมื่อกรรมตามมาถึง เมื่อ
นางจุลสุภักทาเกิดอารมณ์หึงหวงน้อยใจ
อย่างรุนแรง หว่าพญาฉันทันต์ไม่รักตน
เหมือนนางมหาสุภักทาชายาหลวง จึงผูก
พยาบาทอาฆาตแค้น ตั้งจิตอธิษฐานใน
ชาติหน้าขอให้แก่แค้นสมประสงค์ แล้วกลืน
ใจตาย นางช้างจุลสุภักทา เกิดไปเป็นธิดา
พระเจ้าพรหมทัตแห่งกรุงพาราณสี นาง
ฝันว่าได้นอนบนแท่นงาช้างขาวสะอาดแกะ
สลักตกแต่งโดยไม่มีรอยต่อเลย ทั้งเปล่ง
ประกายดั่งฉัพพรรณรังสีสวยงามมาก จึง
ทูลขอพระราชบิดาให้พรานไปล่าช้างเองา
มาทำแท่นนอน พรานโสอูตรอาสาออกไปล่า
ช้างพญาฉันทันต์ ซึ่งเป็นช้างที่มีงายาวใหญ่
วัดโคนงาได้ถึงสองอ้อมและมีรัศมี ๖ สี
ตามที่พระธิดาต้องการ พรานใช้เวลา ๗ ปี
๗ เดือน ๗ วัน ก็ถึงป่าหิมพานต์ และคิด
อุบายขุดอุโมงค์ใต้ที่นอนพญาฉันทันต์
เพื่อลอบยิงด้วยหน้าไม้ พญาฉันทันต์มีนาง
สังหรณ์จึงฝันว่าไฟไหม้ตัวเองงาหลุดถึง
แก่ความตาย ตกลงใจจำศีลภาวนาอยู่บน
แปลงนอน พรานโสอูตรจึงยิงถูก แต่พญา

ฉันทันต์รู้กระจ่าง จึงตั้งจิตอธิษฐานขอเกิดเป็นมนุษย์สัพพัญญูตรัสรู้เป็นพระพุทธ-ศาสดาสั่งสอนชาวโลก แล้วให้นางแก่นายพรานนำไปถวายนางจุลสุภักทา เมื่อพญฉันทันต์ตายก็ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในวิมานไตรตรึงษ์ เมื่อถึงยุคพระโพธิสัตว์ พญฉันทันต์จึงถือกำเนิดเป็นโคตมสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จะเห็นได้ว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีคุณค่า มีความพิเศษกว่าสัตว์ทั่วไป เช่น ในเรื่องเล่าชาดกและนิทานเกี่ยวกับช้างมากมาย

จากบทความพระราชนิพนธ์เรื่องช้าง^๒ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ได้ทรงกล่าวถึงช้างว่าเป็นสัตว์ที่ทรงโปรด ดังตอนหนึ่งจากพระราชนิพนธ์ความว่า

“ฉันชอบช้างมากที่สุด ช้างทำอะไรได้หลายอย่าง มีนิทานและเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับช้างมากมายในหนังสือที่เคยอ่าน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เป็นองค์แรก ที่คิดว่าช้างเป็นสัญลักษณ์ของฉัน ใครๆ

พลอยถือเช่นนั้นตามไปด้วย เห็นข่าวของสิ่งใดเป็นรูปช้างก็หาซื้อมาให้ใช้หรือตั้งดูเล่น”

ในเรื่องความผูกพันของคนและช้าง มีเรื่องเล่าที่เป็นเรื่องจริงจากเรื่องช้างกินนมคน ในหนังสือเรื่อง ช้างไทยในความทรงจำ บทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ใจสบาย พิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๗

ดังเรื่องเล่าว่า

มีชายชาวเมืองตาก ได้พบลูกช้างกำพร้าแม่แต่ยังเล็กตัวหนึ่ง เดินโซเซอยู่ในป่า เขานึกสงสารกลัวว่าถ้าทิ้งไว้ในป่า ช้างตัวนี้อาจจะตาย จึงชวนเพื่อนให้ไปช่วยกันเอาเชือกผูกคอช้างแล้วพากลั้วมาที่บ้านวานให้เมียช่วยเลี้ยงโดยให้กินน้ำข้าวต่างนมกับกล้วยและหญ้าอ่อน

เวลานั้นเมียกำลังมีลูกอ่อนแต่ก็รับเลี้ยงลูกช้างด้วยความสงสาร

ถึงวันรุ่งขึ้นเห็นลูกช้างกินน้ำข้าวแล้วยังร้องอยู่นึกว่าคงเป็นเพราะหิวนมจึงรีดนมของตนเองที่เหลือลูกกินใส่ชามให้ลูกช้าง ลูกช้างได้กินน้ำนมคนก็ติดใจ เธอจึงรีดนม

^๒ อัญเชิญมาจากหนังสือนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสคล้ายวันพระราชสมภพ พุทธศักราช ๒๕๒๖ (กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร)

ให้ลูกข้างกินทุกวัน วันหนึ่งขณะกำลังอุ้มลูก อยู่มือหนึ่ง ลูกข้างเข้าไปนอนมกินแต่ไม่สามารถรีดนมได้ เธอจึงให้นมลูกข้างกินเหมือนลูกของตน ลูกข้างก็เอาจมขึ้นพาดปานางแล้วอ้าปากกินนมเหมือนอย่างเด็ก แต่นั่นมาเธอก็ยอมให้กินนมเสมอ เวลานอนก็เข้าไปนอนด้วย เป็นความผูกพันระหว่างลูกข้างกับคน

แม้ข้างจะมีความสำคัญและผูกพันกับคนไทยเป็นอย่างมากมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป เป็นผลทำให้เกิดโครงการกรรมแก่ข้างเป็นประจำ เช่น มีข้างเร่ร้อนขอทานในเมืองหลวง ข้างป่าอาละวาดกินพืชไร่ที่มีสารเคมีปนเปื้อน ต้องล้มตาย บ้างก็ถูกไฟช็อตเพราะชาวบ้านใช้สายไฟล้อมไร่เอาไว้เพื่อป้องกันสัตว์ป่า

บ้างก็เดินเหยียบกับระเบิดที่ชายป่าจนเท้าขาด และบ้างก็เหนื่อยจนอาละวาดเพราะถูกใช้งานหนักเกินไป หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ข้างจะมีอยู่แต่เพียงในนิทานและเรื่องเล่า โชคยังดีที่มีมูลนิธิที่คุ้มครองและดูแลข้างทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดขึ้นมากมาย เช่น มูลนิธิข้างแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่คุ้มครองข้างบ้านและข้างป่าให้อยู่ในพื้นที่ป่าอย่างปลอดภัย มูลนิธิเพื่อนช้างและมูลนิธิคีนันช้างสู่ธรรมชาติ ที่คอยดูแลข้างตลอดมา ในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง เราจึงควรหันมาช่วยกันอนุรักษ์ช้างไทยทุกวิถีทางเพื่อให้ข้างมีชีวิตที่ดีและไม่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

บุคคลสำคัญของโลก : เกียรติภูมิไทยในยูเนสโก

นางเบญจมาศ แพทอง

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องคนไทยหลายต่อหลายคนให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีคนไทยได้รับการยกย่องแล้วถึง ๑๘ คน

ยูเนสโก เป็นองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ ก่อตั้งโดยสมาชิก ๒๐ ประเทศ ลงนามในธรรมนูญขององค์การ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๘ ต่อมา เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้ให้สัตยาบันธรรมนูญองค์การซึ่งมีประเด็นสำคัญ คือ

“สันติภาพที่เกิดจากการตกลงทางการเมืองทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาล เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ แท้จริงและยั่งยืนนานจากประเทศต่าง ๆ ในโลก สันติภาพจะต้องวางรากฐานอยู่บนความร่วมมือทางภูมิปัญญาและจิตสำนึกของมนุษยชาติ”

ดังนั้นยูเนสโก จึงมุ่งส่งเสริมความร่วมมือของนานาชาติทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อให้ทั่วโลกเคารพในความยุติธรรม กฎหมาย สิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี โดยไม่ถือเชื้อชาติเพศ ภาษา ศาสนา ตามกฎบัตรสหประชาชาติ ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า ๑๙๐ ประเทศ สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส การดำเนินงานของยูเนสโกนั้น จัดให้มีการประชุมสมัยสามัญทุก ๒ ปี คณะกรรมการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม จำนวน ๕๘ คน คัดเลือกจากผู้แทนของประเทศสมาชิก กรรมการอยู่ในวาระ ๔ ปี และจะเลือกตั้งกรรมการใหม่ครั้งหนึ่งทุก ๒ ปี ส่วนผู้อำนวยการใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่สูงสุดขององค์การจะอยู่ในวาระ ๖ ปี ยูเนสโกมีสำนักงานส่วนภูมิภาคและสำนักงานย่อยประจำพื้นที่ เพื่อประสานงานกับประเทศต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด แต่ละประเทศได้จัดให้มี

ผู้แทนถาวรประจำยูเนสโก และมีสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติของประเทศสมาชิก เพื่อดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายงานของยูเนสโก

ในส่วนในประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ นับเป็นสมาชิกลำดับที่ ๔๙ มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยมติดคณะรัฐมนตรีทำหน้าที่ประสานงานในระดับชาติของกิจกรรมที่อยู่ในขอบข่ายงานของยูเนสโก สำนักงานตั้งอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ

ภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของยูเนสโก คือ การประกาศยกย่องบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในระดับโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นแบบอย่างอันดีงามในด้านต่างๆ โดยยูเนสโกจะเชิญชวนประเทศสมาชิกเสนอชื่อบุคคลสำคัญหรือผู้มีผลงานดีเด่นและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของประชาชน

และเกิดสันติภาพ ตามสาขาหลักของยูเนสโก ๕ สาขา ได้แก่ การศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร โดยยูเนสโกจะให้ประเทศสมาชิกเสนอชื่อหรือเหตุการณ์สำคัญในนามของประเทศตนทุกๆ ๒ ปี ซึ่งจะพิจารณาบุคคล และเหตุการณ์สำคัญตามที่ประเทศสมาชิกเสนอในขั้นต้น และพิจารณากลับกรองอีก ๒ ครั้ง จากนั้นนำเสนอให้ที่ประชุมสมัชชาสามัญของยูเนสโกพิจารณารับรองขั้นสุดท้าย แล้วจึงประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในด้านต่างๆ ตามสาขาหลักของยูเนสโกและจัดเฉลิมฉลอง

การเสนอชื่อบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของยูเนสโกนี้ ดำเนินการโดยสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติของประเทศนั้นๆ ในส่วนในประเทศไทย หน่วยงาน สมาคม หรือมูลนิธิ จะนำเสนอชื่อบุคคล หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ มายังสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติฯ เพื่อพิจารณาคัดเลือก โดยกำหนดคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ของยูเนสโก ดังนี้

๑. บุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ควรเกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับการกิจหลักขององค์การยูเนสโกในสาขาการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์และการสื่อสาร และส่งเสริมสันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนความความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษยชาติ

๒. ต้องไม่เป็นการฉลองที่ระลึก (Commemorations) การก่อตั้ง การได้รับเอกราช หรือระบอบการปกครองของรัฐ หรืออาณาจักร รวมทั้งการฉลองครบรอบ (Anniversaries) เหตุการณ์เกี่ยวกับการทหาร

๓. ควรเป็นการฉลองครบรอบเกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญระดับโลก หรืออย่างน้อยในระดับภูมิภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ ค่านิยม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเป็นสากลขององค์การยูเนสโก

๔. ควรเป็นการฉลองการครบรอบ ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี หรือครบรอบมากกว่านี้ขึ้นไป อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์เรื่องระยะเวลา จะได้รับการพิจารณาผ่อนผันตามความเหมาะสม

๕. ควรเป็นการฉลองการครบรอบบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดแผนงานในระดับชาติ และประเทศสมาชิกได้จัดสรรงบประมาณรองรับการดำเนินการฉลองไว้พร้อมแล้ว

๖. หากบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ใดมีความเกี่ยวข้องมากกว่า ๑ ประเทศ บุคคลหรือเหตุการณ์นั้นต้องได้รับการเสนอโดยประเทศที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๗. การเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับมรดกที่จับต้องไม่ได้จะไม่ได้รับการพิจารณา อาทิ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง การปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเฉลิมฉลอง ความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และปรากฏการณ์ ตลอดจนการช่างฝีมือโบราณ

บุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งครอบคลุมใน ๕ สาขาหลักของยูเนสโกนั้น เริ่มจากพุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นต้นมา มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นพระองค์แรก และมีคนไทยได้รับการยกย่องต่อๆ มาอีก

จนถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน และเหตุการณ์อีก ๑ เหตุการณ์ ดังมีรายพระนามและรายนามต่อไปนี้

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้รับยกย่องเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๖

๓. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๑

๔. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

๕. สุนทรวุฒิ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

๖. พระยาอนุমানราชชน (ศ. ยง เสฐียรโกเศศ) ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

๗. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

๘. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

๙. สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

๑๐. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้รับเนื่องในวาระทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

๑๑. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ

๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

๑๒. ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ได้รับเนื่องในการฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

๑๓. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๕๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

๑๔. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖

๑๕. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

๑๖. นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

๑๗. พุทธทาสภิกขุ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙

๑๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาสรรพสิทธิ ทรงได้รับเนื่องในงานฉลอง

๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ๑ เหตุการณ์ ได้แก่ การสถาปนาเมืองเชียงใหม่ ครบรอบ ๗๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้นำเสนอบุคคลสำคัญอีก ๒ ท่านซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณา คือ นายเอื้อ สุนทรสนาน เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด ในพุทธศักราช ๒๕๕๓ และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด พุทธศักราช ๒๕๕๔

บุคคลสำคัญที่เอยพระนามและนามดังกล่าวแล้วนั้น ล้วนมีพระมหากรุณาธิคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระคุณต่อประเทศชาติ และสังคมไทยด้านต่าง ๆ อย่างมหาศาล เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ได้รับการเฉลิมพระเกียรติและเชิดชูเกียรติ เป็นเกียรติประวัติแก่ประเทศไทยและเกียรติภูมิแก่วงศ์ตระกูล

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒

พรปีใหม่

นางเบญจมาศ แพทอง

ขอต้อนรับศักราชใหม่ ๒๕๕๓ และ
ส่งความสุขปีใหม่ด้วยเพลง “พรปีใหม่”

ซึ่งเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สวัสดีวันปีใหม่พา
ฤกษ์ยามดีเปรมปรีดิ์ชื่นชม
ข้าวิงวอนขอพรจากฟ้า
โปรดประทานพรโดยปราณี
ให้บรรดาปวงท่านสุขสันต์
ให้รุ่งเรืองในวันปีใหม่
ตลอดปีจึงมีสุขใจ
ให้สิ้นทุกข์สุขเกษมเปรมปรีดิ์

ให้บรรดาเราท่านรื่นรมย์
ต่างสุขสมนิยมยินดี
ให้บรรดาปวงท่านสุขศรี
ให้ชาวไทยล้วนมีโชคชัย
ทุกวันทุกคืนชื่นชมให้สมฤทัย
ผองชาวไทยจงสวัสดิ์
ตลอดไปนับแต่บัดนี้
สวัสดีวันปีใหม่เทอญ

เพลงพระราชนิพนธ์ที่อัญเชิญมานี้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์
เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔
ครั้งเสด็จนิวัตพระนครเป็นการถาวร และ
ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
พระราชวังดุสิต มีพระราชประสงค์ที่จะ
พระราชทานพรปีใหม่แก่พสกนิกรด้วยเพลง

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ
ทรงประพันธ์คำร้อง พระราชทานแก่วงดนตรี
นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำออก
บรรเลง ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และวงดนตรีสุนทราภรณ์ นำออกบรรเลง
ที่ศาลาเฉลิมไทย ในวันขึ้นปีใหม่ เมื่อวันที่

๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๕ ครั้งนั้น ยังความปลื้มปิติแก่พสกนิกรเป็นล้นพ้น บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่ได้ขับขานมายาว นานกว่า ๕๐ ปีนี้ แสดงถึงน้ำพระราช หฤทัยที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย ซึ่งจะ ตราตรึงสถิตไว้ในใจอาณาประชาราษฎร์ ตราบชั่วนิรันดร์

นอกจากนี้ยังพระราชทานพระราช-
ดำรัสอวยพรปีใหม่ให้ชาวไทย ออก
อากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่วงเที่ยงคืน
ของวันที่ ๓๑ ธันวาคมของทุกปี ต่อเนื่อง
มาถึงปัจจุบัน และพระราชทาน ส.ค.ส.
เป็นของขวัญแก่ปวงชนชาวไทยโดยเริ่ม
จากการที่ได้ทรงปรุแถบโทรพิมพ์แสดง
ความขอบใจแก่เจ้าหน้าที่สถานีวิทยุ อ.ส.
พระราชวังดุสิต ในโอกาสขึ้นปีใหม่พุทธ-
ศักราช ๒๕๒๙ นับเป็น ส.ค.ส พระราช-
ทานครั้งแรก ภายหลังจึงพระราชทานแก่
หน่วยงานที่ทำงานสนองพระราชดำริทั้ง
ในเขตพระราชฐาน หน่วยทหาร ตำรวจ
และประชาชนเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐
เป็นต้นมา ภายหลังทรงเปลี่ยนอุปกรณ์
และวิธีจากโทรพิมพ์ปรุเป็นคอมพิวเตอร์
ปรุหรือประดิษฐ์ภาพพระราชทาน ทรง
ลงท้าย ส.ค.ส. ว่า “ก.ส. ๑ ปรุ” นับเป็น

สิริมงคลแก่ชาวไทยอย่างยิ่งและเมื่อวัน
ขึ้นปีใหม่เวียนมาบรรจบ ทุกคนต่างเฝ้าคอย
พระราชดำรัสและ ส.ค.ส. ที่จะได้พระ-
ราชทานให้แก่ประชาชน อีกสิ่งหนึ่งที
ปกแผ่พระบารมีมายังประชาชนชาวไทย
คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนัก
พระราชวัง จัดพิมพ์ “ปฏิทินหลวงพระ-
ราชทานสำหรับความสุขปีใหม่” เพื่อ
พระราชทานให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการและประชาชนที่มาลงพระนาม
และลงนามถวายพระพรในวันขึ้นปีใหม่
และส่งไปยังกระทรวง กรม กองต่างๆ
เพื่อใช้ในราชการอีกด้วย เนื่องจากปฏิทิน
หลวงนี้จะกำหนดวัน เดือน ทางสุริยคติ
จันทรคติของปีนักษัตร วันสำคัญทาง
พระพุทธศาสนา และกำหนดการ พระ-
ราชพิธีประจำปี รวมทั้งสถานที่ทำงานของ
หน่วยงานต่างๆ ในสำนักราชเลขาธิการ
และสำนักพระราชวัง

การเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่

เป็นที่ทราบกันว่า วันขึ้นปีใหม่
ตรงกับวันที่ ๑ มกราคม แต่หลายคน
อาจไม่ทราบว่า ก่อนที่ไทยจะถือวันที่ ๑
มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ ตามสุริยคติ
แบบสากล ได้มีการเปลี่ยนแปลงวันขึ้น

ปีใหม่มาหลายครั้ง โดยในครั้งแรกนับวันแรม ๑ ค่ำ เดือนอ้าย เป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับคติพระพุทธศาสนาที่ถือเอาฤดูหนาวเป็นการเริ่มต้นปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ มีพระบรมราชโองการว่า

“โบราณคิดเห็นว่าฤดูหนาวเป็นเวลาพ้นจากมืดฝนสว่างขึ้นเปรียบเหมือนเวลาเช้า คนโบราณจึงได้คิดนับเอาฤดูหนาวเป็นต้นปี ฤดูร้อนเป็นเวลาสว่างร้อนเหมือนกลางวัน จึงคิดได้ว่าเป็นกลางปี ฤดูฝนเป็นเวลามืดคลุ้มโดยมาก และฝนพรว้าเที่ยวไปไหนไม่มีใครได้ จึงได้คิดเห็นว่าเป็นเหมือนกลางคืน คนทั้งปวงเป็นอันมากถือว่าเวลาเช้าเป็นต้นวัน กลางคืนเป็นปลายวันฉนั้นใด คนโบราณก็คิดเห็นว่า ฤดูเหมันต์ คือฤดูหนาวเป็นต้นปี ฤดูคิมห คือฤดูร้อนเป็นกลางปี ฤดูวัสสาน คือฤดูฝนเป็นปลายปี เพราะเหตุฉนั้น จึงได้นับชื่อเดือนเป็น ๑ มาแต่เดือนอ้าย”

ต่อมาได้ถือวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันปีใหม่ ซึ่งเป็นการถือตามปีปฏิทินทางจันทรคติ คืออาศัยหลักการที่ดวงจันทร์โคจรรอบโลกได้รอบหนึ่งเป็นเวลา ๒๙ วันครึ่ง กำหนดเป็น ๑ เดือน เดือนทางจันทรคติทั้ง ๑๒ เดือนนั้น คิดเฉลี่ยแล้วเดือนหนึ่ง

มี ๒๙ วันบ้าง ๓๐ วันบ้าง และเดือนหนึ่งยังแบ่งเป็น ๒ ปักษ์ ปักษ์หนึ่งมี ๑๕ วันบ้าง ๑๔ วันบ้าง ปักษ์แรก เรียกว่า ศุกรปักษ์ หรือข้างขึ้น ปักษ์หลัง เรียกว่า กภาพปักษ์ หรือข้างแรม การนับวันตามปฏิทินแบบจันทรคตินี้ มิได้เรียกเป็นวันอาทิตย์ วันจันทร์ แต่เรียกเป็นวันขึ้น ค่ำหนึ่ง วันแรมค่ำหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งคนไทยยึดถือกันสืบมาจนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าไทยติดตอสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ กว้างขวางมากขึ้น การใช้ปฏิทินทางจันทรคติไม่เหมาะสมและไม่สะดวก เนื่องจาก การนับวัน เดือน ทางจันทรคติทำให้วันคลาดเคลื่อนไม่แน่นอนและไม่ตรงกับปฏิทินสากล ทำให้เกิดความสับสน จึงทรงประกาศให้ใช้วันทางสุริยคติแทน โดยนับวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่และเริ่มใช้ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๒ เป็นต้นมา โดยกำหนดปีหนึ่งๆ มี ๑๒ เดือน เดือนหนึ่งๆ มีชื่อตามราศีที่เดือนนั้นเกี่ยวข้องตามลำดับ คือเริ่มนับเดือนเมษายนเป็นเดือนต้นแห่งปี เดือนมีนาคม เป็นเดือนสุดท้ายแห่งปี และกำหนดจำนวนวันในปีหนึ่งเท่ากันคือ ๓๖๕ วัน ทั้งยังกำหนดเดือน

ที่ลงท้ายด้วย “ยน” มี ๓๐ วัน ลงท้ายด้วย “คม” มี ๓๑ วัน เว้นแต่เดือนกุมภาพันธ์ มี ๒๘ วันในปีอธิกสุรทิน และ ๒๙ วันในปีอธิกสุรทิน

ถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่ของไทยอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเห็นว่าประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ถือวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ เมื่อไทยยอมรับปฏิทินสุริยคติตามแบบสากลแล้ว ก็ควรใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันเริ่มต้นปี เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในโลก เพื่อความสะดวกในการติดต่อ โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ เป็นต้นมา เป็นผลให้ปี ๒๔๘๓ ขาดไป ๓ เดือน และให้ถือเป็นจารีตประเพณีของชาติ ที่ทางราชการบริษัท ห้างร้าน หยุดงานเป็นเวลา ๒ วัน คือ ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม เป็นวันสิ้นปีเก่า และวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ อันถือเสมือนว่าเป็นรุ่งอรุณแห่งชีวิตให้ชาติไทยได้รับความเจริญก้าวหน้าสู่ความรุ่งโรจน์อย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นเวลาแห่งการเริ่มต้นปีใหม่ที่ใกล้เคียงกับคติเดิมคือวันแรม ๑ ค่ำ เดือนอ้าย ที่คุ้นเคยกันมาแต่โบราณ

กิจกรรมในวันขึ้นปีใหม่

เมื่อวันขึ้นปีใหม่มาถึง ย่อมหมายถึงวาระแห่งความรื่นเริง เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่เราจะเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ ที่ดีและมอบความปรารถนาดีให้แก่กันและกัน หลังจากได้ตรากตรำกับกิจการงานมาตลอดทั้งปี แต่ก่อนนี้คนไทยทำกิจกรรมอะไรกันบ้างในวันขึ้นปีใหม่ ก็คงไม่พ้นการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ฟังเทศน์ฟังธรรม สรงน้ำพระพุทธรูป รดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ ทำทาน เช่น ปลอยนก ปลอยปลา ควบคู่ไปกับการฉลองเทศกาลอย่างสนุกสนานครึกครื้นรื่นเริง ตามแบบฉบับของคนไทยที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ในสังคมปัจจุบัน คนไทยก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมแต่เดิมไว้เช่นกัน และเกิดธรรมเนียมการส่งบัตรอวยพร เรียกกันว่า ส.ค.ส. ซึ่งย่อมาจากคำว่า “ส่งความสุข” การมอบของขวัญให้แก่กันและกัน เป็นอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกเพื่อแสดงไมตรีจิตต่อกัน มีวิวัฒนาการและแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่คนทั่วโลกปฏิบัติ การมอบปฏิทินปีใหม่ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ให้แก่กันในวันปีใหม่ นับเป็นความเจริญทางด้านวัฒนธรรมอีกระดับหนึ่ง

เนื่องในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช
๒๕๕๓ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสาร
และบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ ขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายในสากลโลกอำนวยการให้ท่านผู้ฟัง

ทั้งหลายจงประสบแต่ความเจริญก้าวหน้า
อุดมไปด้วยโภคทรัพย์และจตุรพิธพรชัย
ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความสุขสวัสดิ
โดยทั่วกัน

เถลิงศกทวีสิริล้ำ
สฤษฏีสุขทุกเขตคาม
หวังใจจูงสัมฤทธิ์ตาม
ลาภยศงานก้าวหน้า

ชนสยาม
ทั่วหล้า
เจต นานอ
นิราศพันทัยผอง ฯ

(นางดาวรัตน์ ชูทรัพย์ นักอักษรศาสตร์
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ประพันธ์)

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๒

พระจุฑาธุชราชฐาน พระราชวังบนเกาะ แห่งเดียวในประเทศไทย

นางอรุณี แแดงพันธ์

พระจุฑาธุชราชฐาน ในอดีต คือ พระราชวังที่ใหญ่โตงดงาม เป็นที่ประทับ แปรพระราชฐาน ณ หัวเมืองชายทะเล ตะวันออกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่ที่ หมู่เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี นำเสียดายที่การก่อสร้างอาคารในครั้งนั้นยังไม่ทันเสร็จสมบูรณ์ ก็เกิดวิกฤติการณ์การเมืองระหว่างประเทศ ทำให้พระราชวังแห่งนี้ถูกทิ้งให้รกร้างเหลือเพียงซากปรักหักพัง จนกระทั่งกรมศิลปากรได้มาทำการบูรณปฏิสังขรณ์ แม้ว่าจะไม่เหมือนเดิมนัก แต่ก็พอให้เห็นร่องรอยของสถานที่ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเคยเป็นที่ประทับ สำราญพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย

ก่อนหน้าที่จะมีการก่อสร้างพระจุฑาธุชราชฐานในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้เสด็จประพาสทางทะเล ด้วยเรือกลไฟพระที่นั่งสยามอรสมพลมาถึงเกาะสีชัง ทรงพอพระราชหฤทัยในความงามของภูมิประเทศและอากาศ อันบริสุทธิ์ตามธรรมชาติของเกาะสีชังเป็นอย่างยิ่ง แต่ยังมีได้โปรดให้สร้างที่ประทับคงประทับแรมอยู่บนเรือทุกครั้งที่เสด็จประพาสเกาะสีชัง ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกาะสีชังก็ยังคงเป็นระยะที่พักทอดเรือพระที่นั่งในเวลาเสด็จพระราชดำเนินหัวเมืองฝั่งทะเลตะวันออกเหมือนดังในสมัยสมเด็จพระ-

บรมชนกนาถ นอกจากนี้ยังเป็นทีประทับ
รักษาอาการประชวรของพระบรมวงศานุวงศ์
หลายพระองค์ ดังเช่น สมเด็จพระเจ้าลูก-
ยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ซึ่งต่อมา เสด็จขึ้น
เถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์
รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวรในเดือน
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ แพทย์ประจำ
พระองค์ได้กราบบังคมทูลแนะนำให้เสด็จ
ประทับ ณ เกาะสีชัง แต่เวลานั้นไม่มี
พลับพลาที่ประทับ จึงต้องทรงพักที่เรือน-
หลวงซึ่งปลูกไว้ให้ชาวต่างประเทศเช่า

ถัดมาเพียงเดือนเดียว สมเด็จพระ-
ศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้น
ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระนางเจ้า
เสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี ก็เสด็จ
ไปรักษาอาการประชวรที่เกาะสีชังนี้ด้วย
เมื่อไม่มีที่ประทับอื่นอีก พระองค์จึงต้อง
ประทับในเรือ แต่เรือที่ประทับนั้นเมื่อถูก
คลื่นก็โคลงเคลง ยิ่งทำให้ทรงไม่สบายหนัก
ขึ้น จนในที่สุดต้องปลูกกระโจมพักขึ้นใต้
ต้นมะขามใกล้เรือนหลวงที่สมเด็จพระเจ้า-
ลูกยาเธอประทับอยู่ เป็นการลำบากมิใช่น้อย

ดังนั้น เมื่อถึงวาระเฉลิมพระชนม-
พรรษาในปีเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระ-

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานพระ-
ราชทรัพย์สร้างเรือนหลวง ลักษณะเป็น
ตึกขนาดใหญ่ ๓ หลัง เพื่อใช้เป็นที่พักพื้น
จำนวน ๓ หลัง พระราชทานนามว่า ตึก
วัฒนา ตึกผ่องศรี และตึกอภิรมย์ ตึก
สามหลังนี้อาจจะนับได้ว่าเป็นสิ่งก่อสร้าง
รุ่นแรกของพระราชฐานบนเกาะสีชัง

ต่อมา ในพ.ศ. ๒๔๓๔ สมเด็จพระ-
เจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธทรง
พระประชวรมาก ต้องเสด็จประทับที่เกาะ
สีชังถึงสองครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาประทับเพื่อทรง
อภิบาลพระราชโอรสด้วย จึงได้โปรดให้
สร้างพระตำหนัก ตำหนัก ถนนหนทาง
และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ โดยมีพระราชดำริ
ที่จะให้เป็นพระราชวังอันถาวร และยังทรง
สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็น
สาธารณประโยชน์สำหรับประชาชนที่อาศัย
บนเกาะสีชัง พระราชทานนามสิ่งก่อสร้าง
เหล่านั้นว่า อภัยวงศ์ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น
บ่อน้ำอภัยวงศ์ สะพานอภัยวงศ์ ประภาคาร
อภัยวงศ์ สวนอภัยวงศ์ รวมทั้งวัดอภัยวงศ์-
นิมิต ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกุศลและแสดง
ความปิติที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า
อภัยวงศ์เดชาวุธ ทรงคลายจากพระอาการ

ประจวบ นอกจากนั้นยังโปรดให้สร้างศาล
เทพารักษ์ขึ้นพระราชทานนามว่า ศาลศรี-
ชลوترเทพ

การก่อสร้างพระราชวังขึ้นเป็นการ
ถาวรนั้น ได้โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรม-
วงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ทรงออกแบบและกำหนดสถานที่ตั้งของ
พระที่นั่งและพระตำหนัก โดยมีสมเด็จพระ
พระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุ-
รังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์
วรเดช ทรงเป็นแม่กองควบคุมการก่อสร้าง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานนามอาคารและสิ่งก่อสร้าง
ต่างๆ ภายในพระราชวังไว้ล่วงหน้าอย่าง
ไพเราะ มีความหมายและสัมผัสคล้องจอง
กัน ดังนี้

นามพระที่นั่ง ๔ องค์ คือ โกสีย์สุภณต์
มณฑาตุรัตนโรจน์ โชติรสประภาต์ และ
เมฆลามณี

พระตำหนัก ๑๔ องค์ ได้แก่ วาสุกรี
ก่องเก็จ เพชรระยับ ทับทิมสด มรกตสุทนต์
บุศราคัม กำภิมิน นิลแสงสุก มุกดาพราย
เพทายใส ไพฑูรย์กลอก ดอกตะแบกลอ
โอปอลจรัญ มูลการเวก และเอกฟองมุก
แม้แต่บ่อน้ำก็พระราชทานนามไว้

อย่างไพเราะเช่นกันว่า เชิญสรวล ชวนดู
ชูจิตร พิศเพลิน เจริญใจ หทัยเย็น เพ็ญ-
สำราญ ฯลฯ

ขณะที่การก่อสร้างกำลังดำเนินอยู่นั้น
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น พระนางเจ้า
เสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี ทรงมี
พระประสูติกาล สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก (ได้ทรงกรมภายหลัง
เป็นกรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย) ณ
พระตำหนักมรกตสุทนต์ในพระราชฐาน
บนเกาะสีชัง ขณะนั้นนามของพระราชฐาน
ยังไม่มี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานนามพระราชวัง
ในวันสมโภชเดือนพระราชมโหรีองค์ใหม่
ว่าพระจุฑาธุชราชฐาน ดังปรากฏหลักฐาน
ตามราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๔ กันยายน
ร.ศ.๑๑๑ ว่า

“...ในเวลาที่ได้เสด็จพระราชดำเนิน
ออกมาประทับอยู่ครั้งนี้เป็นสมัยที่พระ-
นางเจ้าพระวรราชเทวี ทรงพระครรภ์ใกล้จะ
ถึงกำหนดประสูติ จึงทรงพระราชดำริห์ว่า
ที่เกาะสีชังนี้ เป็นที่อากาศดี มีภูมิสถาน
เป็นที่สบาย ควรจะตั้งพระราชฐานให้มั่นคง
เป็นที่ประทับในฤดูร้อน แต่ต่อไปภายหน้า

การค้าขายเจริญยิ่งขึ้น ที่เกาะนี้จะต้อง
เป็นที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงสยาม เพราะ
เป็นท่าเรือใหญ่ได้อาไศรยออกรับสินค้า
พระราชฐานที่เกาะนี้ย่อมเป็นพระราชฐาน
สำคัญแห่งหนึ่ง เหมือนดังว่าเป็นพระนคร
ที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เสด็จพระราช-
ดำเนินมาประทับ เจริญพระราชอิริยาบถ
ในฤดูร้อน ไม่ควรเป็นที่ควรรังเกียจอันใด
ในการที่จะประสูตรในเกาะนี้เลย เมื่อสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอประสูตรแล้ว ก็จะได้พระ-
ราชทานนามพระราชฐานนี้ให้ตั้งกับพระ-
นามแห่งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ นั้นให้ปรากฏ
ไว้สืบไปภายหน้าด้วย...”

หลังจากอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ได้
ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วส่วนหนึ่ง ก็โปรด
ให้มีการฉลองเปิดสถานที่ต่างๆ ในการนั้น
ได้พระราชทานสิ่งของเครื่องใช้แก่ชาว
สีซัง ๘๖ ครอบครัว และได้เสด็จประทับ
ณ เกาะนี้เป็นเวลานานถึง ๕ เดือน แม้ว่า
อาคารที่ยังสร้างไม่เสร็จหรือที่ยังไม่ได้สร้าง
จะยังมีอยู่อีกมาก แต่ก็ได้ประทับที่นี้ด้วย
ความสำราญพระราชหฤทัย และได้เสด็จ
ออกรับราชทูต ณ พระราชฐานแห่งนี้
หลายคราวในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๕
และในพ.ศ. ๒๔๓๕ นี้เองได้โปรดให้อัญ-
เชิญรอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งสมเด็จพระ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-
ราชานุภาพทรงนำมาจากพุทธคยา ประเทศ
อินเดีย ไปประดิษฐานไว้ ณ ไหล่เขายอด
พระจุลจอมเกล้าในเขตพระราชฐาน ส่วน
วัดที่สร้างไว้ครั้งแรกจะให้เป็นวัดประจำ
พระราชวัง คือ วัดอัมพวันคณิมิต ก็ได้มี
การเปลี่ยนแปลงคือได้พระราชทานวิสุงคาม-
สีมาให้เปิดเป็นโรงเรียน มีชื่อว่าโรงเรียน
เสาวภา และโปรดให้สร้างวัดใหม่อีก
แห่งหนึ่ง คือวัดจุฬาทิศธรรมสมาธิ
ขึ้นแทน

อาจกล่าวได้ว่าความสะดวกสบาย
และความเจริญต่างๆ ของชาวเกาะสีซังได้
เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างพระจุฬารุข-
ราชฐาน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ได้เกิด
เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการก่อสร้าง
พระราชวังแห่งนี้ คือ ในพ.ศ. ๒๔๓๖ เกิด
กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเรื่อง
เขตแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง ที่เรียกว่าวิกฤติ-
การณ์ ร.ศ. ๑๑๒ เรื่องราวุลกลามร้ายแรง
ถึงขนาดฝรั่งเศสใช้กำลังเรือรบเข้ามาปิด
อ่าวไทย ทำให้เกาะสีซังอยู่ในสภาพที่ไม่
ปลอดภัย การก่อสร้างพระที่นั่งและตำหนัก
ต่างๆ บนเกาะสีซังจึงมีอันต้องหยุดชะงัก
ลง และเมื่อกรณีพิพาทสิ้นสุดลงพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรด

ที่จะสร้างพระราชวังต่อไปให้ครบถ้วนตามแผนการที่วางไว้ และมีได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานมาประทับที่เกาะสีชังอีกนับแต่นั้นมา พระจุฬาราชฐานก็ถูกทอดทิ้งให้รกร้างไปตามกาลเวลา

จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันออกอีก ได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชฐานอยู่ในสภาพกรร้างว่างเปล่า จึงโปรดให้พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นแม่กอง รื้อพระที่นั่งมณฑาตุรตันโรจน์ที่ยังสร้างไม่เสร็จ ไปปลูกไว้ที่พระราชวังดุสิต ซึ่งปัจจุบันก็คือ พระที่นั่งวิมานเมฆ อาคารไม้สักทองทั้งหลายที่ใหญ่ที่สุดในโลกนั่นเอง จากนั้นพระจุฬาราชฐานก็เป็นอันสิ้นสภาพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานให้คนเจ็บป่วยใช้อาคารในพระราชวัง คือ ดึกเสาวภาและเรือนไม้ริมหาดเป็นที่พักฟื้นได้ ส่วนตึกอื่นๆ ที่มีอยู่และที่สร้างยังไม่เสร็จ ได้รื้อถอนไปเป็นส่วนมาก เหลืออยู่เพียงไม่กี่หลัง และมีหน่วยราชการหลายแห่งเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตพระราชฐานนั้น

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับมอบสิทธิ์การใช้ที่ดินจากกรมธนารักษ์ จัดตั้งสถานีวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเล พร้อมทั้งดูแลโบราณสถานและโบราณวัตถุในเขตที่ดินดังกล่าวให้อยู่ในสภาพที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเกาะสีชัง เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๑๑๓ และเข้ามาดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ จนแล้วเสร็จบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๕๔๒

จนกระทั่ง ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ปรับปรุงพระราชฐานแห่งนี้ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ โบราณสถานและสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยนำเรือนอภิรมย์ เรือนผ่องศรี และเรือนวัฒนา มาใช้เป็นส่วนจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเกาะสีชัง ดังนี้ เรือนอภิรมย์ซึ่งเป็นตึกยาว จัดแสดงเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนเรือนผ่องศรีซึ่งเป็นตึกกลม จัดแสดงพระราชประวัติและประวัติบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญต่อเกาะสีชังในอดีต และเรือนวัฒนาจัด

แสดงนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญบนเกาะสีชังในรัชกาลที่ ๕ ในวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์พระจุฑาธุชราชฐานอย่างเป็นทางการ ปัจจุบัน เปิดให้ประชาชนเข้าชมทุกวัน เว้นวันจันทร์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึง ๑๗.๐๐ น.

ถึงแม้ว่า พระจุฑาธุชราชฐานจะสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ แต่ก็นับว่าเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็น

หลักฐานในด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ชาวเกาะสีชังถือว่าเป็นมิ่งมงคลและมีความภูมิใจมาจนถึงทุกวันนี้ เนื่องด้วยเคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินและพระราชวงศ์ อันเป็นที่รักและเกิดทุนเหนื่อหัว ทั้งยังสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงสร้างความเจริญให้แก่เกาะสีชัง ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน เพราะพระจุฑาธุชราชฐาน พระราชวังบนเกาะแห่งเดียวในประเทศไทยนี้ ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทย

พระพิธีธรรม

นายชัชพล ไชยพร

การบำเพ็ญกุศลนั้นสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ประเภทแรกเรียกว่า “งานมงคล” ซึ่งปรารถนาเหตุอันจะสร้างความเจริญมั่นคง แก่ชีวิต เช่น วันคล้ายวันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนงานเฉลิมฉลองในวันนักขัตฤกษ์ ต่างๆ ส่วนอีกประเภทเรียกว่า “งานอวมงคล” ซึ่งปรารถนาเหตุแห่งความเสื่อมสูญไป อัน ได้แก่ งานศพและงานบำเพ็ญกุศลอุทิศ แต่ผู้เสียชีวิต เมื่อกล่าวจำเพาะถึงงานศพ แล้ว ในทางพระพุทธศาสนาได้รับรองเป็น หลักปฏิบัติสืบมาว่า เมื่อมีผู้วายชนม์ ก็ เป็นหน้าที่ของผู้ยังมีชีวิตอยู่จะพึงบำเพ็ญ กุศลอุทิศไปให้ เรียกว่า “เปตพลี” ด้วย เหตุนี้ จึงเกิดธรรมเนียมการสวดพระ อภิธรรมในงานศพขึ้นเป็นบุญพิธี เนื่อง ด้วยเป็นที่นิยมนับถือกันว่าผู้ใดได้ฟัง “พระอภิธรรม” อันเป็นหมู่ธรรมที่สำคัญ

ยิ่งหมวดหมู่หนึ่งในพระไตรปิฎก ซึ่งกล่าว ถึงการเกิด แก่ เจ็บตาย ว่าเป็นธรรมดา โลก ผู้ที่ได้ยิน ได้ฟังย่อมเกิดสติปัญญา เจริญมรรณานุสติ

การนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิ- ธรรมศรพราษฏรสามัญนั้น นิยมนิมนต์พระ- ภิกษุจำนวน ๔ รูป ไปสวดในเวลากลางคืน กำหนดสวดจะเป็น ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ หรือ ๗- ค่ำ ก็แล้วแต่กำลังศรัทธา ในรายที่เจ้าภาพ เป็นผู้มีเกียรติและมีบริวารมากจะสวดพระ- อภิธรรมมากกว่า ๗ ค่ำ เรื่อยไปถึง ๕๐- วันหรือ ๑๐๐ วันก็มี การสวดก็ใช้บท- พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์สวดด้วยท่วงทำนอง แบบร้อยแก้ว หรือที่เรียกกันว่าสวด “ทำนอง สังโยค”

ในระยะแห่งงานพระศพ สมเด็จพระ- เจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรม-

หลวงนราธิวาสราชนครินทร์ หลายท่านคงมีโอกาสได้เข้าไปกราบถวายสักการะพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและได้ยินการสวดพระอภิธรรมด้วยสัจจะและทำนองการเอื้อนสวดอย่างไพเราะจับใจแตกต่างไปจากการสวดพระอภิธรรมที่ได้ยินกันตามพิธีศพของราษฎรทั่วไป และหลายท่านก็คงได้ติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนต่างๆ กล่าวถึงพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระศพ จนเกิดเป็นข้อกังขาในใจว่า “พระพิธีธรรม” นั้นหมายถึงอะไร หลายท่านเข้าใจผิดไปว่าเป็นชื่อของ “พิธี” ซึ่งแท้จริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่

“พระพิธีธรรม” เป็น “ตำแหน่งของพระสงฆ์” ที่พระมหากษัตริย์ ทรงพระกรุณาโปรดให้พระราชทานคณะผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงเฉพาะวัดที่ทรงกำหนด ทำหน้าที่คัดเลือกพระสงฆ์ผู้มีสติปัญญา น้ำเสียง อายุ รูปร่าง ตลอดจนกิริยามารยาทเหมาะสม และจำพรรษาอยู่ในพระอารามนั้น มาฝึกหัดสวดพระอภิธรรมด้วย “ทำนองหลวง”

ทำนองหลวงสำหรับการสวดพระอภิธรรมมี ๓ แบบ ได้แก่ ทำนองกะทำนองเลือน และทำนองลากซุง แต่ละ

วัดจะฝึกหัดเฉพาะแต่ละทำนองไม่ปะปนกัน เมื่อพระสงฆ์ได้รับการฝึกหัดทำนองการสวดพระอภิธรรมทำนองหลวงจนชำนาญแล้ว เจ้าอาวาสจะได้จัดทำบัญชีรายชื่ออายุ พรรษาของพระสงฆ์นั้นๆ ส่งไปยังหัวหน้ากรมสังฆการี หรือกรมการศาสนาในปัจจุบัน เพื่อนำรายชื่อขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายขอรับพระราชทานพัดอันเป็นเครื่องหมายประจำตำแหน่งพระพิธีธรรม พร้อมทั้งเงินนิตยภัต (เงินจ่ายเป็นรายปี) ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งไว้ในหมวดพระราชกุศล นอกเหนือจากจุดปัจจัยที่ได้รับพระราชทานเฉพาะคราวหรือที่เจ้าภาพโดยเสด็จพระราชกุศล

ในอดีต พระพิธีธรรม ๑ สำหรับหรือ ๔ รูปนั้น จะสลับกันสวดจบละ ๒ รูป จึงเรียกเป็นคู่ รูปหนึ่งเรียกว่า แม่คู่ อีกรูปหนึ่งเรียกว่า เคียงแม่คู่ ต่างจากในปัจจุบันที่สวดพร้อมกันทั้ง ๔ รูป

พัดพระพิธีธรรม ๑ สำหรับ มี ๔ ด้าม ด้ามพัดทำด้วยไม้ ใจกลางพัดฝังมุกกะเป็นคำว่า “พิธีธรรม” บุพื้นพัดด้วยแพรสีต่างๆ กัน กล่าวคือ สีเหลือง สำหรับหัวหน้าแม่คู่รูปที่ ๑ สีแดงสำหรับหัวหน้าแม่คู่รูป

ที่ ๒ สีนํ้าเงินสำหรับเคียงแม่คู่รูปที่ ๑ และ สีเขียวสำหรับเคียงแม่คู่รูปที่ ๒ ดังนั้น พระพิธีธรรมในแต่ละสำรับจึงมีลำดับ ตำแหน่งสูงต่ำลดหลั่นกัน ลำดับการเดิน ก่อนหลัง และการนั่งประจำอาสน์สงฆ์ ก็ จะนั่งตามตำแหน่งโดยสังเกตได้จากสีพัด ได้แก่ เหลือง แดง นํ้าเงิน และเขียว เรียง ไปตามลำดับ ทั้งนี้หากว่าเป็นการนั่งบน เคียงสวด พระพิธีธรรมตำแหน่งหัวหน้า-แม่คู่รูปที่ ๑ ถือพัดเหลืองและหัวหน้าแม่คู่รูปที่ ๒ ถือพัดแดง จะนั่งพิงพนักหลัง หันหน้าออกหน้าเคียง ส่วนรูปที่มีตำแหน่ง เคียงแม่คู่ทั้ง ๒ รูปจะนั่งพิงพนักข้างโดย ที่เคียงแม่คู่รูปที่ ๑ ถือพัดเขียว จะนั่งข้าง หัวหน้าแม่คู่รูปที่ ๑ ส่วนเคียงแม่คู่รูปที่ ๒ ถือพัดนํ้าเงิน จะนั่งข้างหัวหน้าแม่คู่รูปที่ ๒

เดิมมาแต่ยุคก่อนรัชกาลที่ ๔ บัตร หมายทางราชการสะกดว่า “พระพิธีท่า” (ท.ทหาร สระอำ) พระบาทสมเด็จพระ-จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า การเขียนอย่างนี้มีก่ง่ายและคาดเดาเกินไป เพราะพระสงฆ์ผู้ได้รับพระราชทานตำแหน่ง พระพิธีธรรมนั้นย่อมหมายถึง พระสงฆ์ ผู้มีความรู้ความสามารถในการสวดพระธรรม ด้วยท่วงทำนองเฉพาะ และสามารถประกอบ

พิธีการได้โดยเฉพาะ ฉะนั้น จึงทรงพระ-กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สะกด คำว่า “ธรรม” ด้วย ธ.ธง ร.หัน ม.ม้า

การตั้งตำแหน่งพระพิธีธรรมไว้ประจำ ในพระมหานครนั้น เป็นโบราณราชประเพณี ที่มีสืบเนื่องมานับแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-เจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดให้มีพระพิธีธรรม ประจำอยู่ในพระอารามหลวง ๑๒ พระอาราม พระอารามหนึ่งๆ มีจำนวน ๔ รูป เรียกว่า ๑ สำรับ กล่าวกันว่า วัดราชสิทธิาราม เป็นวัดต้นแบบหรือที่เรียกว่า “วัดต้น” สำหรับฝั่งธนบุรี ส่วนฝั่งพระนคร มีวัดราชบูรณะ เป็นวัดต้น พระพิธีธรรม สำรับที่ประจำอยู่ ณ วัดต้นทั้งสองวัดนี้ เป็นที่เรียกขานกันทั่วไปว่า “สำรับราชครู” อันมีความหมายว่า ท่วงทำนอง หรือกลเม็ด ในการสวดทุกวรรคตอน ได้รักษาของเดิม แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาไว้ได้ทุกประการ

หน้าที่ของพระพิธีธรรมที่ทรงพระ-กรุณาโปรดให้แต่งตั้งขึ้นไว้นั้น ได้แก่ การ สวดพระอภิธรรมพระบรมศพ พระศพ ของ พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์

ที่เสด็จสวรรคต หรือสิ้นพระชนม์ แม้พระสงฆ์ ทรงสมณศักดิ์สูง ข้าราชการผู้ใหญ่ บุคคล สำคัญผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้นสายสะพาย หรือบุคคลที่ได้รับพระราชทาน พระมหากรุณาเป็นกรณีพิเศษ เมื่อวាយชนม์ลง ก็จะได้รับพระราชทานพระพิธีธรรมไปสวด พระอภิธรรมเช่นกัน มีกำหนดวันมากน้อย ตามลำดับเกียรติยศ และตามแต่จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ทั้งนี้ สำนักพระราชวังจะได้ออกหมายรับสั่งตาม ที่มีรับสั่งส่งไปยังกรมการศาสนา จากนั้น เจ้าหน้าที่จะได้วางฎีกาณิมนต์พระพิธีธรรม หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันเข้าสวดตาม หมายรับสั่ง หากเป็นงานพระบรมศพ หรือ พระศพพระบรมวงศ์ชั้นสูงมักทรงพระกรุณา โปรดนิมนต์พระพิธีธรรมหลายสำรับมา ผลัดเปลี่ยนกันสวดทั้งกลางวันและกลาง ค่ำ สำหรับเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม เป็น เกณฑ์ของหลวงพระราชทานโดยตลอด

อนึ่ง ในงานพระศพ สมเด็จพระเจ้า ฟ้าหญิงเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระพิธี ธรรมสวด พระอภิธรรมพระศพ กำหนด ๑๐๐ วัน เจ้าพนักงานได้จัดแท่นเตียง

พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมไว้ทางมุข ด้านเหนือของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๒ เติง สำหรับพระพิธีธรรมขึ้นนั่งประจำ เติงละ ๑ สำรับ สวดพระอภิธรรมเวลา กลางวัน ๒ สำรับ และเวลากลางคืนอีก ๒ สำรับ ผลัดเปลี่ยนกันสวดตั้งแต่วเวลา ๖ นาฬิกาจนถึง ๒๔ นาฬิกา พระพิธีธรรม ๒ สำรับที่ทำหน้าที่สวดพระอภิธรรม ในเวลากลางวันของวันนี้จะได้รับพระราชทาน ฉันทเพล ส่วนพระพิธีธรรม ๒ สำรับที่ทำ หน้าที่สวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน จะ ได้รับพระราชทานฉันทภัตตาหารเช้าในวัน รุ่งขึ้น ที่หน้าแท่นเตียงพระพิธีธรรมตั้งหีบ พระธรรมปักพัดยศ เบื้องหน้าทอดเครื่อง นมัสการกระบะมุกสำหรับทรงจตุบูชา

นอกจากการสวดพระอภิธรรมในงาน อวมงคลแล้ว ในอดีต ยังมีการพระราชพิธี มงคลประจำปีอีกพระราชพิธีหนึ่งซึ่งพระ พิธีธรรมจะได้รับนิมนต์เข้าไปร่วมได้แก่ **พระราชพิธีตรุษ** ซึ่งจะทรงพระกรุณา โปรดให้พระพิธีธรรมทุกสำรับ จากทุกพระ อารามเข้าไปสวดพระปริตรบทอาฏานา- ฎิยสูตรหรือที่เรียกกันว่า “สวดภาณยักษ์” อันเป็นที่เชื่อกันว่าจะสามารถขจัด เสนียดจัญไรออกจากปริมณฑลนั้นๆ ได้

การสวดจะดำเนินไปตลอดทั้งกลางวันและกลางคืนของวันสิ้นปี คือวันที่ ๓๑ มีนาคม ด้วยเหตุที่ในสมัยนั้น ประเทศไทยเปลี่ยนศักราชใหม่ในวันที่ ๑ เมษายน มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดสดับพระพิธีธรรมสวดภาณยักษ์เป็นอย่างยิ่ง ถึงกับเสด็จพระราชดำเนินมาประทับทรงสดับพระปริตรบทนี้โดยตลอดและจะมีพระราชกระแสดมชเวยพระพิธีธรรมที่สวดด้วยสัมผัสเสียงดีเป็นพิเศษ

อย่างไรก็ดี เมื่อพระราชพิธีตรุษได้ถูกยกเลิกไปตั้งแต่ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง หน้าที่ของพระพิธีธรรมในปัจจุบัน จึงมีเพียงการสวดพระอภิธรรม

ในงานพระบรมศพ งานพระศพ และงานศพ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเท่านั้น

ในปัจจุบันนี้ พระพิธีธรรมที่กรมการศาสนาวางฎีกานิมนต์ไปสวดพระอภิธรรมตามหมายรับสั่ง มีเหลือประจำอยู่ ณ พระอารามหลวง ๑๐ แห่ง ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดระฆังโฆสิตาราม วัดราชสิทธิาราม วัดประยุรวงศาวาส วัดอนงคาราม และวัดบวรนิเวศวิหาร

พระราชพิธีเนื่องในเทศกาลตรุษจีน

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

พระราชพิธีที่แสดงความกตัญญูทด-
เวทีต่อบรรพบุรุษบุพการีในเทศกาล
ตรุษจีนที่ปฏิบัติเป็นราชประเพณีสืบมา
คือพระราชพิธีสังเวยพระป้าย

พระป้าย มี ๒ แห่ง คือ พระป้ายที่
พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต และ
พระป้ายที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวัง
บางปะอิน พระป้ายที่พระที่นั่งอัมพรสถาน
พระราชวังดุสิต ลักษณะเป็นเทวรูปยืนหล่อ
ด้วยทองคำ ขนาดสูงประมาณ ๗ นิ้ว
ทรงเครื่องกษัตริยาธิราช พระพักตร์ลักษณะ
เหมือนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงขรรค์ พระหัตถ์ซ้าย
จีบเสมอพระอุระ ประดิษฐานในซุ้มเรือนแก้ว
แบบเก๋งจีน ทำด้วยไม้จันทร์สลักลายลงรัก
ปิดทอง จารึกพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ซุ้มเรือนแก้วด้วย
อักษรจีน มีฉัตรทอง ๕ ชั้น ตั้ง ๒ ข้าง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้สร้างขึ้น เดิมประดิษฐานที่พระที่นั่ง
มहिศปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง
เมื่อทรงสร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน เป็นที่
ประทับในพระราชวังดุสิต ครั้นสร้างเสร็จ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้จัดการเฉลิมพระราชมนเฑียร ในวันที่
๑๘-๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๔๙
แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ-
หม่อมให้เชิญพระป้ายจากพระที่นั่งมहिศ
ปราสาทไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งอัมพร
สถานหน้าห้องพระบรรทม เมื่อวันที่ ๑
มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๔๙

ส่วนพระป้ายที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ
พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เป็นแผ่นป้ายอักษรจีนพระปรมาภิไธย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

และแผ่นป้ายพระนามาภิไธยสมเด็จพระ-
เทพศิรินทราบรมราชินี คู่หนึ่ง พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ-
กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น
เนื่องจากได้ทรงสร้างพระที่นั่งเวหาศจำรูญ
ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ขึ้นที่พระ-
ราชวังบางปะอิน มีพระวิมานลับแลตั้งที่บูชา
เหมือนธรรมเนียมบ้านจีนที่มีป้ายประดิษฐาน
เป็นที่เคารพสักการะ แต่จะเชิญพระป้าย
พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวจากพระที่นั่งอัมพรสถานไป
ประดิษฐานที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ ก็ทรง
พระราชดำริว่า ประดิษฐาน ณ พระที่นั่ง
ในกรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นที่สูงกว่า
พระที่นั่งในหัวเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรด-
เกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระป้ายขึ้นใหม่
เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๓ โดยจัดเป็นพระ-
ราชพิธีแต่มีพระป้ายทำนองเดียวกับ
พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ แล้ว
เชิญไปประดิษฐานในพระวิมานลับแล
แบบเก๋งจีน ณ ท้องพระโรงกลางชั้นบน
พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระป้ายอีกคู่หนึ่ง
เป็นแผ่นป้ายอักษรพระปรมาภิไธยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และแผ่น
ป้ายพระนามาภิไธยสมเด็จพระศรีพัชริน-

ทราบรมราชินีนาถ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ-
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระ-
กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น
เพื่อทรงสักการบูชา ณ พระที่นั่งเวหาศ-
จำรูญ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๐ พระป้าย
ทั้ง ๒ คู่ ทำด้วยไม้จันทร์ขอบสลักลายจีน
ปิดทอง

การสร้างพระป้ายนั้นได้แบบอย่าง
มาจากจีน เพราะประเพณีบ้านชาวจีนมี
ป้ายบรรพบุรุษบุพการี ซึ่งภาษาจีนเรียกว่า
เกสิน ตั้งไว้สำหรับบูชาประจำทุกบ้าน

พระราชพิธีสังเวยพระป้าย คือ
การตั้งเครื่องคาวหวานเช่นไหว้บรรพบุรุษ
บุพการีตามธรรมเนียมจีน พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน
พระราชกระแสยินยอมไว้ว่า เมื่อทำพระป้าย
ขึ้นแล้วก็ควรมีการเช่นไหว้ตามธรรมเนียมจีน
และควรมีทุกปี เพราะตามธรรมเนียมจีน
นับถือบรรพบุรุษเป็นที่พึง การบูชาเช่น
สรวงแสดงให้คนทั้งปวงนับถือว่าเป็นคนดี
มีความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ และ
ให้ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติ

พระราชพิธีสังเวยพระป้ายแต่เดิมมา
สังเวยที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวัง
บางปะอิน ก่อน ๑ วัน คือในวันไหว้ของ

เทศกาลตรุษจีน ส่วนพระปายที่พระที่นั่ง
อัมพรสถาน พระราชวังดุสิต สังเวไนวัน
ขึ้นปีใหม่ คือวันตรุษจีน แต่ในปัจจุบัน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ-
กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สังเว
พร้อมกันในวันตรุษจีน

เครื่องสังเวพระปายเป็นเครื่องคู่ มี
หัวหมู เป็ด ไก่ ขนมห่าง ขนம்பี๊ยะ ซาลาเปา
ผลไม้ กระจาดเงิน กระจาดทอง วิมานเทวดา
ซึ่งภาษาจีนเรียกว่า กิมฮวยอั่งตั่ว ผ้าสีชมพู
รูป เทียนทอง เทียนเงิน

พระราชพิธีสังเวพระปาย แต่เดิม
พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงประกอบพิธีด้วยพระองค์เอง หากมี
พระราชกรณียกิจอื่นไม่สามารถเสด็จ
พระราชดำเนินได้ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
พระเจ้าลูกเธอ หรือพระราชวงศ์ผู้ใหญ่เสด็จ
ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระ-
องค์

พระราชพิธีสังเวพระปายที่พระ-
ที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ปัจจุบัน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระ-
บรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ

สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปฏิบัติพระราช-
กรณียกิจแทนพระองค์ ทรงจุดรูปเทียน
เครื่องราชสักการะ ทรงปักธูปที่เครื่องสังเว
แล้วเสด็จลงหน้าพระที่นั่ง ทรงเผากระดาษ
เงินกระดาษทอง (สมัยก่อนมีจุดประทัดด้วย
ซึ่งได้ยกเลิกไปเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒
ประมาณพุทธศักราช ๒๔๘๕-๒๔๘๖)

เมื่อธูปที่ปัก ณ เครื่องสังเวหมดดอกแล้ว
เจ้าหน้าที่จะถอนเครื่องสังเว นำวิมาน
เทวดา (กิมฮวยอั่งตั่ว) ไปปักในแจกันที่โต๊ะ
เครื่องบูชาและผูกผ้าสีชมพู เป็นเสร็จพิธี

ส่วนพระราชพิธีสังเวพระปาย ที่
พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวังบางปะอิน
ปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด-
กระหม่อมให้หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล
ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์
เมื่อผู้แทนพระองค์เสด็จถึงพระราชวัง
บางปะอิน ทรงจุดรูปเทียนถวายสักการะ
เทวรูปสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ที่
เหมมณเฑียรเทวราช (ศาลประดิษฐาน
เทวรูปสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) ซึ่งพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ
จำลองแบบปรางค์ขอม สร้างขึ้นตรงต้น

โพธิ์ใหญ่ใกล้ศาลเดิมที่ชาวเกาะบางปะอิน
สร้างอุทิศถวายสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
สาเหตุที่ทรงสร้าง เนื่องจากทรงทราบข่าว
สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระ-
บรมราชเทวี เรือล่มสิ้นพระชนม์ระหว่าง
ทางเสด็จไปพระราชวังบางปะอินเมื่อพุทธ-
ศักราช ๒๔๒๓ ทรงพระราชวิตกว่าสมเด็จพระ-
พระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
สยามมกุฎราชกุมาร จะทรงเป็นอันตราย
จึงทรงบนว่า หากสมเด็จพระบรมโอรสาธิ-
ราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราช-
กุมารทรงรอดพ้นภัยอันตรายจะทรงสร้างศาล
ถวายสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อสมเด็จพระ-
พระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปลอดภัย จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้

สร้างศาลและหล่อเทวรูปสนองพระองค์
สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ประดิษฐาน
ไว้ในศาลนี้

ครั้นผู้แทนพระองค์ทรงสักการะเทวรูป
สมเด็จพระเจ้าปราสาททองแล้ว ประทับ
รถยนต์เสด็จไปยังพระที่นั่งเวหาศจำรูญ
เสด็จขึ้นท้องพระโรง ทรงจุดธูป เทียนเงิน
เทียนทอง หน้าเครื่องสังเวย ทรงจุดธูป
ปักที่เครื่องสังเวย แล้วเสด็จลงข้างพระที่นั่ง
ทรงเผากระดาษเงิน กระดาษทอง แล้ว
เสด็จกลับ เมื่อธูปที่ปัก ณ เครื่องสังเวย
หมดดอกแล้ว เจ้าหน้าที่ลาถอนเครื่องสังเวย
นำวิมานเทวดา (กิมฮวยฮั่งตีว) ไปปักใน
แจกันที่โต๊ะเครื่องบูชาหน้าพระวิมานพระ-
ป้ายพร้อมทั้งผูกผ้าสีชมพู เป็นเสร็จการ
พระราชพิธี

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๒

นางสาวทรงสรณ์ นิลกำแหง

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฺฒโน เจริญ คชวัตร ป.ธ.๙) วัดบวรนิเวศวิหาร ประสูติที่ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

ทรงบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๙ ครั้นพระชนมายุครบ ๒๐ พรรษา จึงทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดเทวสังฆารามนั่นเอง มีพระครูอดุลย-สมณกิจ (พุทธโชติ ดี เอกฉันท) เจ้าอาวาส

วัดเทวสังฆาราม ซึ่งเคยเป็นพระอุปัชฌาย์ แต่เมื่อครั้งทรงบรรพชาเป็นสามเณร เป็นพระอุปัชฌาย์ในการทรงอุปสมบท และพระครูนิวาสมาจร (สวณฺณโชติ เจริญวิสุทฺธ) เจ้าอาวาสวัดศรีอุปการาม (วัดหนองบัว) ซึ่งเคยเป็นพระอาจารย์ให้สรณะและศีล แต่เมื่อครั้งทรงบรรพชาเป็นสามเณร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ในการทรงอุปสมบท พระปลัดหรั่ง เขียงฉี เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ทรงอุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ แล้วทรงจำพรรษา ณ วัดเทวสังฆาราม ๑ พรรษา ก่อนจะเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ได้ทรงทำทัฬหีกรรม (ญัตติข้) เป็นธรรมยุต เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖ (ขณะนั้นนับเป็นปลายปี) มีสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (สุจิตโต หม่อมราชวงศ์ชื่นนพวงศ์ ป.๗) ขณะนั้นยังไม่ทรงได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเทพเมธี (อิสฺสรญาโณ จู ที่ปรัศพนันท์ ป.๗) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จ

สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหารโดยตลอดแต่นั้นมา ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมได้เปรียญ ๙ ประโยค ในพุทธศักราช ๒๔๘๔ ทรงปฏิบัติงานทั้งในทางการคณะสงฆ์ คณะธรรมยุต และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนหน้าที่พิเศษอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เลื่อนขึ้นโดยลำดับ จนในพุทธศักราช ๒๕๑๕ ทรงเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระญาณสังวร และในพุทธศักราช ๒๕๓๒ ทรงได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในพระนามเดิม ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชลำดับที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ขั้นตอนการพิจารณาเสนอพระนามสมเด็จพระสังฆราช

ก่อนจะทรงได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่ง สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีขั้นตอนในการพิจารณาเสนอพระนาม ซึ่งหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับจดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระอุโบสถ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วันศุกร์ ที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒^๑ ได้บันทึกไว้ว่า หลังจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน นิลประภา ป.ธ.๙) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์ในพุทธศักราช ๒๕๓๑ และได้รับพระราชทานเพลิงพระศพในพุทธศักราช ๒๕๓๒ แล้ว สมควรจะได้ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาโปรดสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช เพื่อเป็นมิ่งขวัญของ คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนสืบไป

ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๗ การสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช เป็นพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งตามโบราณราชประเพณี จะทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช และเนื่องจากพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ให้อำนาจว่า การกระทำความผิดทางวิชาการและการศึกษาการตามพระราชบัญญัตินี้ กรมการศาสนาจึงได้ เสนอรายนามสมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งมี อยู่ในขณะนั้นจำนวน ๖ รูป ต่อดังนี้ว่า การกระทำความผิดทางวิชาการ เพื่อให้พิจารณา

นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาเป็น สมเด็จพระสังฆราชตามพระราชอัธยาศัย สมเด็จพระราชาคณะทั้ง ๖ รูป เรียงตามลำดับอาวุโสทางสมณศักดิ์ในขณะนั้น ดังนี้

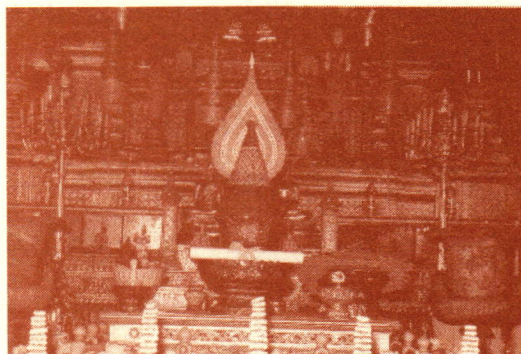
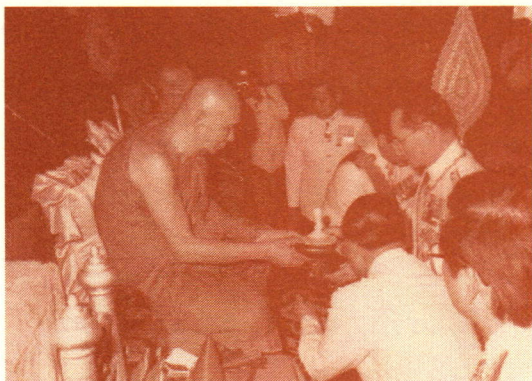
๑. สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน เจริญ คชวัตร ป.ธ.๙) วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร อายุ ๗๕ พรรษา ๕๕ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

๒. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธโร ปิ่น พรายภู ป.ธ.๙) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร อายุ ๘๔ พรรษา ๖๒ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

๓. สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ธมฺมสาโร วิน ที่ปานุเคราะห์ ป.ธ.๙) วัดราชผาติการาม กรุงเทพมหานคร อายุ ๘๒ พรรษา ๖๐ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

๔. สมเด็จพระวันรัต (จิตฺตมฺโม จັบ สุนทรมาศ ป.ธ.๙) วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร อายุ ๘๓ พรรษา ๖๒

^๑ เล่ม ๑๐๘ ตอนที่พิเศษ ๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๔

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ
วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

๕. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ฮาสโก
อาจ ดวงมาลา ป.ธ.๘) วัดมหาธาตุยุวราช-
รังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร อายุ ๘๕
พรรษา ๖๕ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

๖. สมเด็จพระธีรญาณมุนี (เชมจารี
สนธิ์ ทั้งจันทร์ ป.ธ.๙) วัดปทุมคงคา
กรุงเทพมหานคร อายุ ๗๘ พรรษา ๕๗
สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ
วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

สมเด็จพระราชาคณะทั้ง ๖ รูป ล้วน
มีพรรษาสูง มีศีลาจารวัตรและคุณสมบัติ
เป็นที่เคารพของชนทุกชั้น มีความรู้ความ
สามารถได้บำเพ็ญศาสนกิจมาแล้วเป็น
อย่างดี อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระพุฒาจารย์
ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้น
ได้มีสังฆทศนะเกี่ยวกับการสถาปนาสมเด็จพระ
พระสังฆราชว่า ควรจะเป็น สมเด็จพระ-
ญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร และสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยาได้มี
ลิขิตขอถอนชื่อหากจะพึงมี ในการเสนอ
รายนามพิจารณาสมเด็จพระสังฆราชใน
ครั้งนี้

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ได้เสนอรายนามสมเด็จพระราชาคณะทั้ง
๖ รูป พร้อมด้วยสังฆทศนะ ต่อนายกรัฐ-
มนตรี เพื่อให้ นำความกราบบังคมทูลพระ-
กรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทเพื่อทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนา
ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชตามพระราช-
อัยาศัย

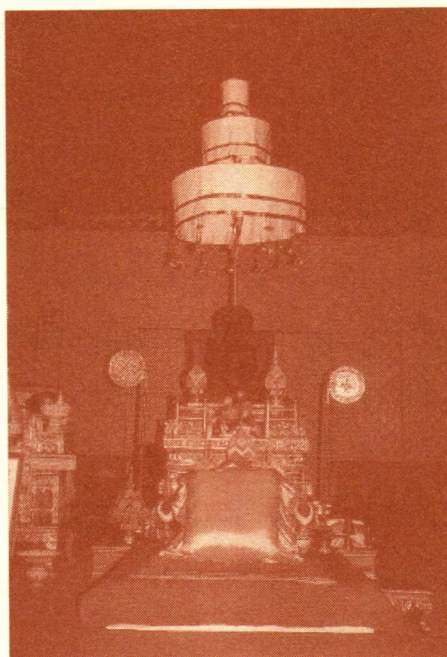
คณะรัฐมนตรีได้ประชุมแล้วมีมติ
เห็นสมควรนำความกราบบังคมทูลพระ-
กรุณาถวายความเห็น ว่า สมเด็จพระราชา
คณะที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์เป็น
ผู้เหมาะสมได้แก่ สมเด็จพระญาณสังวร
วัดบวรนิเวศวิหาร เลขาธิการคณะรัฐมนตรี
จึงได้มีหนังสือถึงราชเลขาธิการ ขอให้ นำ
ความกราบบังคมทูลพระกรุณา การจะควร
ประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรด-
เกล้าโปรดกระหม่อม

ราชเลขาธิการได้นำความกราบบังคม
ทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้สถาปนา สมเด็จพระ
พระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็น
สมเด็จพระสังฆราช ตามมติเอกฉันท์
ที่เสนอไป

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ-

พระสุพรรณบัฏ

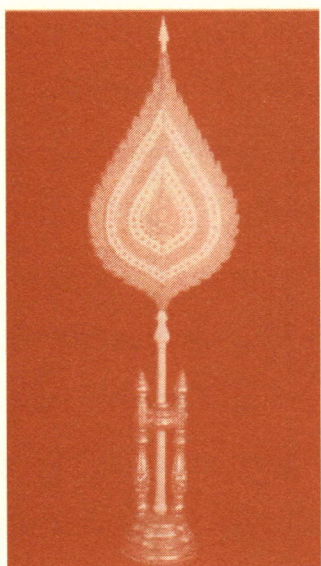
พระแท่นเศวตฉัตร ๓ ชั้น

สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศ์พระองค์อื่นๆ มาแต่ครั้งยังทรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่พระโศภนคณาภรณ์ พระธรรมวราภรณ์และพระสาสนโสภณ ตามลำดับ ทั้งทรงเคยเป็นพระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง) ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในระหว่างทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ และเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึงวันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ ทรงเป็นพระราชากรรมาจารย์ เมื่อครั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารทรงพระผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงเป็นพระอาจารย์ถวายการอบรมพระธรรมวินัย ขณะที่พระภิกษุสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๖-๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ นอกจากนี้ยังทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ในการทรงผนวชสามเณร ณ วัดบวรนิเวศวิหารของพระเจ้าหลานเธอ

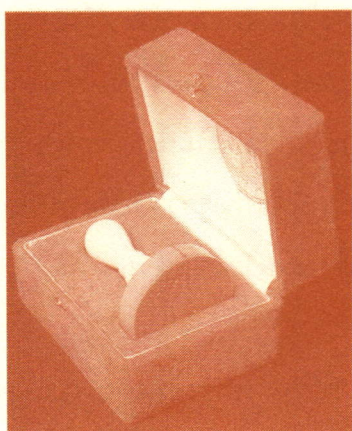
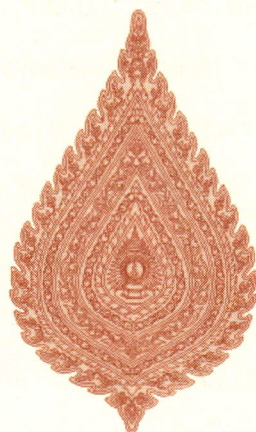
หลายพระองค์ ทั้งได้รับพระราชทานถวายอนุศาสน์แด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นนิจ ดังปรากฏในลายพระหัตถ์ และพระนิพนธ์หลายเรื่องที่ทรงออกพระนาม “เจ้าคุณพระสาสนโสภณ” อันเป็นพระสมณศักดิ์เดิม และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้โปรดให้ทรงเรียบเรียงหนังสือเผยแผ่ธรรมะในเรื่องต่างๆ ตามพระราชดำริถวายด้วย เช่น เรื่องการบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่ เรื่องพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ทรงตรวจแก้ต้นฉบับและพระราชทานคำแนะนำในการอธิบายหลักธรรมะเหล่านั้นแก่พระवासเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้อีกด้วย

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

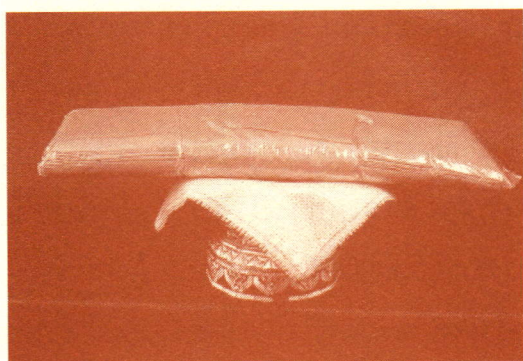
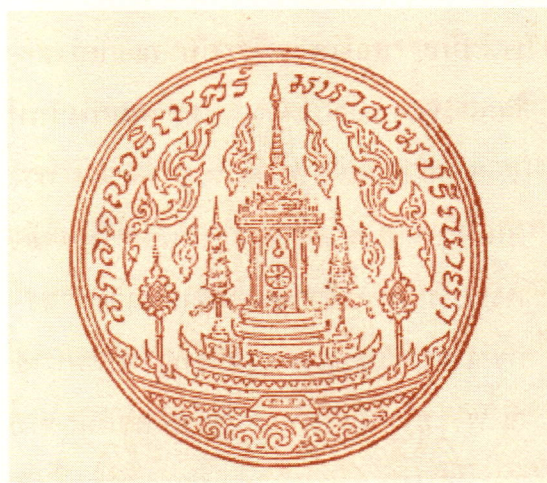
พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒ เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาบ่าย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ-

ปัตติยา

พระตราตำแหน่ง

ไตรแพร

หม่อมให้ประกอบการพระราชพิธีสถาปนา
ในท่ามกลางสังฆมณฑล ซึ่งประกอบด้วย
กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่
เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดต่างๆ
พร้อมด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ นายก-
รัฐมนตรี ผู้เป็นประมุขฝ่ายบริหาร ประธาน
ศาลฎีกา ผู้เป็นประมุขฝ่ายตุลาการ และ
ประธานรัฐสภา ผู้เป็นประมุขฝ่ายนิติบัญญัติ
คณะองคมนตรี และข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่าย
ทหารพลเรือน เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติ
ในตำแหน่งที่มีความสำคัญและเชิดชูพระ-
พุทธศาสนาสืบไป

พระราชพิธีสถาปนาเริ่มขึ้นเมื่อเวลา
๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จ
พระราชดำเนินถึงพระอุโบสถวัดพระศรี-
รัตนศาสดาราม ทรงประเคนผ้าไตรแด่พระสงฆ์
ซึ่งดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม
แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชา
พระรัตนตรัย สมเด็จพระราชาคณะถวายศีล
ทรงศีล แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้อาลักษณ์อ่านประกาศ
กระแสพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระ
พระสังฆราช จบ สมเด็จพระราชาคณะ
นำสวดคาถาสังฆานุโมทนา พระกรรมการ

มหาเถรสมาคมรับอนุโมทนาสาธุการ
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จไปประทับ
ที่อาสน์สงฆ์ พร้อมด้วยกรรมการมหาเถร
สมาคม ณ ท่ามกลางสังฆมณฑล พระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เสด็จไปถวายน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ
แด่สมเด็จพระสังฆราช ถวายพระสุพรรณบัฏ
พระตราตำแหน่ง พัดยศ เครื่องสมณศักดิ์
ขณะนั้นพระสงฆ์ในสังฆมณฑลเจริญชัย-
มงคลคาถา ไห่หลวงลั่นฆ้องชัย พราหมณ์
เป่าสังข์ ฆาษามาลาแกว่งบัณเฑาะว์ ชาว
พนักงานประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์ พระ-
สงฆ์ตามพระอารามทั่วพระราชอาณาจักร
ชุมนุมในพระอุโบสถเจริญชัยมงคลคาถา
และย่ำระฆัง จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ-
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชถวายจตุปัจจัย
ไทยธรรมแด่พระสงฆ์ในสังฆมณฑลนั้น
แล้วทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวาย
อนุโมทนา ถวายอดิเรก จบแล้ว สมเด็จพระ
พระสังฆราชเสด็จไปประทับ ณ อาสน์สงฆ์
กลางพระอุโบสถทรงรับเครื่องสักการะของ
พระมหาเถระผู้ใหญ่ฝ่ายมหานิกาย และ
ฝ่ายธรรมยุต ผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์
ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธาน

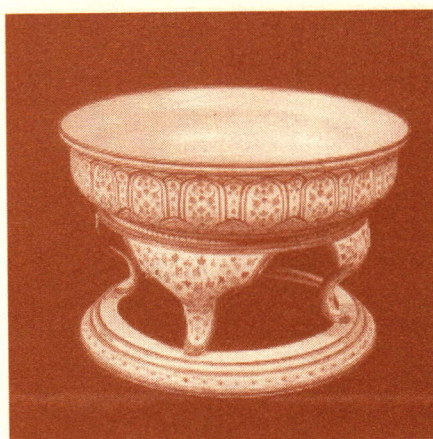
บาตรพร้อมด้วยฝาและเชิงบาตรถมปัต

ขันน้ำพานรองมีจอก

พานพระศรี

ถาดทรงพระพักตร์

สุพรรณราช

สุพรรณศรี

รัฐสภา ประธานศาลฎีกา แล้วเสด็จออก
หน้าพระอุโบสถทรงรับเครื่องสักการะของ
บรรพชิตจันนิกายและอนัมนิกาย เป็นเสร็จ
การพระราชพิธี

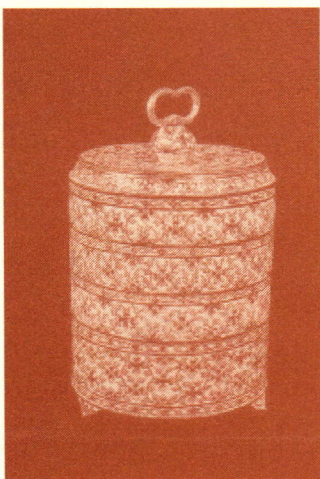
พัตยศสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราช องค์ใหม่

เครื่องยศสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆ-
ราช อันประกอบด้วย พระสุพรรณบัฏ พระ-
ตราตำแหน่ง พระแท่นเศวตฉัตร ๓ ชั้น
พัตยศ ไตรแพร บาตรพร้อมด้วยฝาและ
เชิงบาตรถมขัด เครื่องถมขัด มี พานพระศรี
ประกอบด้วย มังสี ๒ ดลัปพุ ๑ จอก ๑
ของพลู ๑ (พร้อมพลู) ชันน้ำพานรอง
พร้อมจอก ถาดทรงพระพักตร์ หีบตราจักรี
(หีบหลังเจียด) หีบพระโอสถ (หลังนูน)
คนโท กาทรงกระบอกร หม้อลักจัน ปิ่นโต
กลม ๔ ชั้น สุพรรณราช สุพรรณศรี
สิ่งสำคัญที่ได้สร้างทำขึ้นใหม่และเป็นการ
ต่างจากเครื่องยศสมณศักดิ์ของสมเด็จพระ
สังฆราชองค์ก่อนๆ คือ พัตยศสมณ-
ศักดิ์สมเด็จพระสังฆราช

อันพัตยศสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆ-
ราชที่ได้ถวายในพระราชพิธีสถาปนามาแต่
ก่อนนั้นได้ทรงใช้ในการพระราชพิธีต่างๆ
มาเป็นเวลานานจึงมีสภาพค่อนข้างเก่า

ประกอบกับในพุทธศักราช ๒๕๓๒ เป็น
มหามงคลกาลที่พระบาทสมเด็จพระปรมิน-
ทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราช
สมบัติยืนนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริยาธิราช
ในอดีต ดังได้ประกอบพระราชพิธีรัช-
มังคลาภิเษกเฉลิมฉลองไปเมื่อพุทธศักราช
๒๕๓๑ แล้ว กรมการศาสนาเห็นเป็นโอกาส
อันสำคัญที่สมควรสร้างพัตยศสมณศักดิ์
สมเด็จพระสังฆราชขึ้นใหม่ เพื่อเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
ภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงเป็นอัครศาสนูป-
ถัมภกพระพุทธรศาสนาในโอกาสดังกล่าว
ด้วย

พัตยศสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราช
ที่ออกแบบขึ้นใหม่ ลักษณะต่างๆ ไปคงไว้
ตามลักษณะเดิม ยกเว้นลวดลายและตรง
ใจกลางพัตยศ ซึ่งใช้ตราพระราชลัญจกร
ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปร-
มินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อแสดง
ให้เห็นพระบรมเดชานุภาพและการศาสนู-
ปถัมภกในพระพุทธรศาสนา ทั้งเป็นการถวาย
พระเกียรติแด่สมเด็จพระสังฆราชพระองค์
ใหม่ กรมการศาสนาได้ออกแบบพัตยศที่มี
รายละเอียดต่างกันเป็น ๔ แบบ แล้วมี
หนังสือถึงราชเลขาธิการขอให้นำความ
กราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทาน

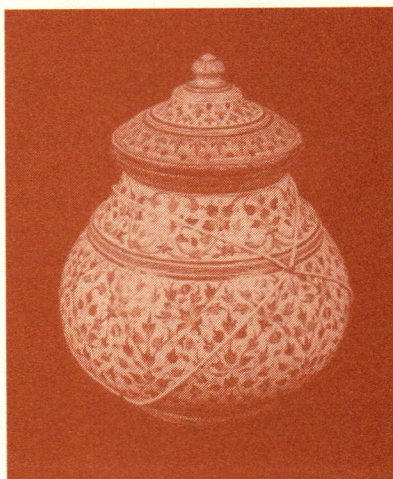
ปิ่นโตกลม ๔ ชั้น

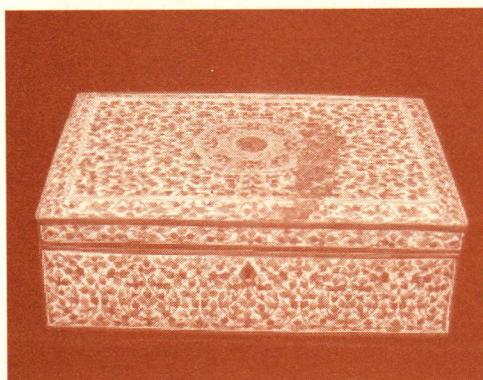
คนโท

กาทรงกระบอก

หม้อลักจั่น

หีบตราจักรี

หีบพระไอสถหลังนูน

พระบรมราชานุญาติสร้างพัทธยสมณศักดิ์ใหม่ และขอพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับรูปแบบพัทธย เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้จัดสร้างพัทธยสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราชใหม่ตามแบบที่ทรงเลือก

ลักษณะพัทธยสมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราชที่สร้างขึ้นใหม่ และพระราชทานถวายในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นปฐมมีลักษณะเป็นพัดแฉกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พื้นบุผ้าตาดเงินสลักลูกคลื่นผ้าตาดทอง ปักดินเลื่อมเงินและทองแดง ขอบที่เป็นแฉกปักเป็นลายช่อใบเทศ ถัดเข้ามาปักลายน่องสิงห์อย่างลายเนื่อง ถัดเข้ามาอีกปักเป็นลายเกลียวใบเทศกระหนาบแม่ลาย ซึ่งปักเป็นลายเกลียวกระหนก ชั้นที่ล้อมใจกลางปักเป็นลายน่องสิงห์เนื่องกันทั้งสองข้าง ใจกลางเป็นรูปโคมทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ปักเป็นรูปพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๙ ประกอบด้วยรูปพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ภายใต้สัปตปฎลมหาเศวตฉัตร ตรงกลางมีรูปพระมหาอุณาโลม อยู่ในวงพระแสงจักร

มีพระรัศมีเปล่งออกโดยรอบวงพระแสงจักร ดำรงادن ดันด้ามเป็นเม็ดทรงมณฑ์ แกะลายคอแกะลายเทพนม ยอดงาแกะเป็นรูปฉัตรสามชั้น

ในโอกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชันษา ๙๖ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ทรงมีอายุพรรษา ๘๓ และบรรจบครบวาระ ๒๐ ปี ที่ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช อันนับเป็นมหามงคลกาล รัฐบาลได้จัดงานฉลองพระชันษา ๙๖ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์งานฉลองพระชันษาดังกล่าว ยังความปิติโสมนัสแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้ร่วมถวายอนุโมทนาสาธุการ และพร้อมกันตั้งจิตอธิษฐานขอให้ทรงเจริญพระชนมายุ วรรณสุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาสืบไปชั่วกาลนาน

๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๒

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช กรุงรัตนโกสินทร์

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

หนังสือ “ราชาศัพท์” ของคณะอนุ-
กรรมการเฉพาะกิจพิจารณาจัดทำหนังสือ
“ราชาศัพท์” ในคณะกรรมการเอกลักษณ์
ของชาติ ฉบับพิมพ์พุทธศักราช ๒๕๓๗
ได้กำหนดการใช้คำขึ้นต้น สรรพนาม
และคำลงท้ายในการกราบทูลสมเด็จพระ
สังฆราชไว้ว่า

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ใช้ราชาศัพท์
เทียบเท่าพระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
ที่เป็นพระราชโอรสธิดาของพระมหา-
กษัตริย์ คือ

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล ทราบ
ฝ่าพระบาท

สรรพนาม

ได้ฝ่าพระบาท แทน สมเด็จพระ
สังฆราชเจ้า

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบทูล
คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อม

สมเด็จพระสังฆราช ใช้ราชาศัพท์
เทียบเท่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
ที่มีได้ทรงกรม และพระอนุวงศ์ชั้นพระ-
วรวงศ์เธอ ที่ทรงกรม

คำขึ้นต้น

กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท
สรรพนาม

ฝ่าพระบาท แทน สมเด็จพระ
สังฆราช

เกล้ากระหม่อม แทน ผู้กราบ
ทูล (ชาย)

เกล้ากระหม่อมฉัน แทน ผู้
กราบทูล (หญิง)

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ที่เป็นดั่งนั้นก็เพราะในสมัยกรุงรัตน-
โกสินทร์ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
มีคำเรียกเป็น ๓ อย่าง คือ

**พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ได้รับมหา-
สมณุตมาภิเชก สถาปนาเป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช เรียกว่า สมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า** มี ๓ พระองค์ คือ สมเด็จพระ-
มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
ปวเรศวริยาลงกรณ์ และสมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทั้ง
๓ พระองค์นี้ ได้รับพระราชทานเศวตฉัตร
ประกอบพระอิสริยยศ เป็นเศวตฉัตรลาย-
ทอง ๕ ชั้น

**พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ได้รับ
สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า**

**แต่มิได้รับมหาสมณุตมาภิเชก เรียกว่า
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** มี ๒ พระองค์ คือ
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวร
ศิริวัฒน์^๑ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระองค์แรกได้รับ
พระราชทานเศวตฉัตรประกอบพระอิสริยยศ
เป็นเศวตฉัตรลายทอง ๕ ชั้น เป็นการพิเศษ
แต่พระองค์หลัง ได้รับพระราชทานฉัตร
ดาดเหลือง ๕ ชั้น

**พระมหาเถระผู้ได้รับสถาปนา
ที่ใช้พระบรมวงศานุวงศ์ เรียกว่า
สมเด็จพระสังฆราช** ได้รับพระราชทาน
เศวตฉัตรประกอบพระอิสริยยศ เป็นเศวต
ฉัตร ๓ ชั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงเห็นได้ว่า
พิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชในสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ที่มีมาโดยลำดับ ตั้งแต่
องค์แรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ-
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงองค์ที่
๑๙ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปร-
มินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน
กำหนดได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

^๑ สละกตามพระสุพรรณบัฏ ในหนังสือเฉลิมพระยศเจ้านาย.

พระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก และ
พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ในหนังสือ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับ
จดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระ
พระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกล-
มหาสังฆปริณายก ณ พระอุโบสถวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม วันศุกร์ ที่ ๒๑
เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒^๒ ได้กล่าวถึง
พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
ทั้ง ๒ ลักษณะ ประมวลได้ดังนี้

พระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก

จัดเป็นการใหญ่คล้ายพระราชพิธี
ราชาภิเษกอย่างย่อ สำหรับพระมหาเถระ
ที่เป็นพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ที่ได้รับสถาปนา
เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ประกอบด้วย
พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏและ
พระราชพิธีสถาปนา กำหนดพิธีหลังจาก
พระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว หรือสุดแต่
พระราชอัธยาศัย

พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ
กระทำ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม

พระราชพิธีสถาปนา กระทำ ณ
พระอุโบสถของพระอารามที่เสด็จสถิต

กำหนดพิธีประมาณ ๕-๗ วัน มีพระสงฆ์
เจริญพระพุทธมนต์และพราหมณ์ประกอบ
พิธีพราหมณ์ ครั้น ณ วันพระฤกษ์สถาปนา
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ประทับเหนือตั้ง
มหาสมณอาสนอุทุมพร พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว พระราชทานน้ำจากพระเต้า
และพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ แล้วเสด็จ
ประทับ ณ พระแท่นเศวตฉัตร ๕ ชั้น
ในพระอุโบสถ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้ประกาศพระบรมราชโองการมหาสม-
ณุตมาภิเษก เณิมพระนามสถาปนา-
พระอิสริยยศจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัว ถวายพระสุพรรณบัฏเครื่องยศ
สมณศักดิ์ เครื่องสักการะดอกไม้ธูปเทียน
ต้นไม้เงินทอง มีเวียนเทียนสมโภชพระ-
สุพรรณบัฏ

สมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงรัตน-
โกสินทร์ที่ทรงได้รับสถาปนาสมณศักดิ์
ในลักษณะดังกล่าวนี้ ได้แก่

องค์ที่ ๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้า
วาสุกรี) สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมล-
มังคลาราม

องค์ที่ ๘ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

^๒ เล่ม ๑๐๘ ตอนที่พิเศษ วันที่ ๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๔.

กรมพระยาปวเรศวริยาาลงกรณ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

องค์ที่ ๑๐ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ) สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

อนึ่ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชาติชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาาลงกรณ์ และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อได้รับสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระสังฆราชนั้น ทรงได้รับพระสุพรรณบัฏเลื่อนกรมในพระนามเดิม ไม่มีคำแสดงสมณศักดิ์ปรากฏในพระนาม ในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรมราชโองการให้สถาปนาเปลี่ยนคำนำพระนามเป็น “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า” ทุกพระองค์ ตามประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๔

ส่วนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิริวัฒน์ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์นั้นแม้จะไม่ทรงได้รับมหาสมณุตมาภิเษก แต่ก็ทรง

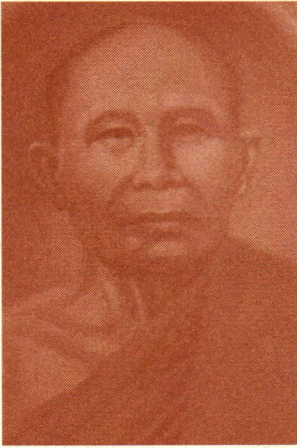
ได้รับสถาปนาเฉลิมพระนามในพระสุพรรณบัฏเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า แสดงฐานันดรศักดิ์ในพระบรมราชวงศ์จักรี

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

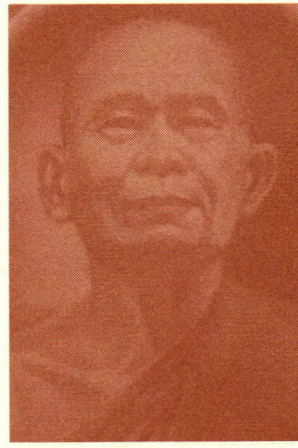
แยกเป็น ๒ ลักษณะ

ลักษณะที่ ๑ ประกอบด้วยพระ-ราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ และพระ-ราชพิธีถวายพระนาม กำหนดพิธีหลังจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งจะมีการเฉลิมพระยศเจ้านาย ตั้งกรมเลื่อนกรม และตั้งข้าราชการผู้มีความชอบในแผ่นดิน หรือเป็นการต่อท้ายพระราชพิธีประจำปี หรือไม่ก็สุดแต่พระราชอัธยาศัย เพราะบางครั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชจะว่างอยู่เป็นเวลานาน มิได้ทรงสถาปนาพระเถระรูปใดขึ้นดำรงตำแหน่งดังกล่าว นอกจากนี้ในพระราชพิธีสถาปนาสมณศักดิ์ มักจะทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะหลายรูปด้วยในคราวเดียวกัน

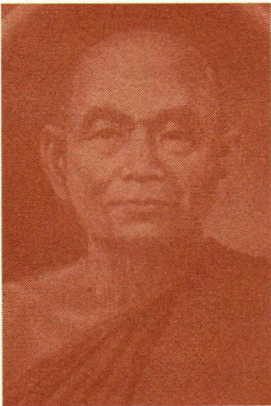
พิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ เมื่อโหรคำนวณวันพระฤกษ์ที่จะจารึกแล้ว อาลักษณ์ทำพิธีจารึกในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น หอ

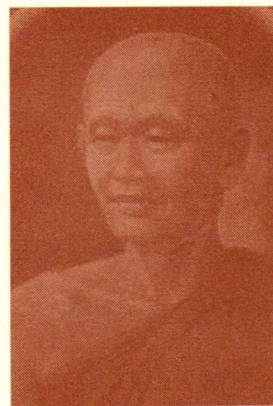
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑ (ศรี)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒ (สุก)

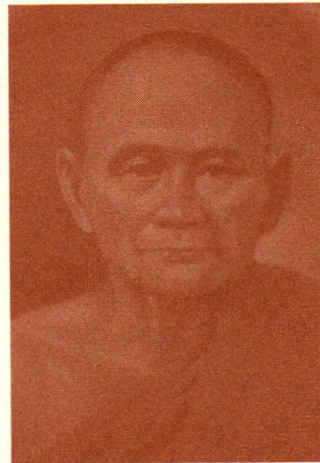
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๓ (มี)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๔ (สุก ญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๕ (ต่อน)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๖ (นาค)

พระมณฑิยธรรม หรือ พระอุโบสถวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม มีพระสงฆ์เจริญ
พระพุทธมนต์ และพราหมณ์ประกอบพิธี
พราหมณ์ มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ร่วมเป็น
สักขีพยาน

พิธีสถาปนา ต้องคำนวณวันพระฤกษ์
เช่นกัน ประกอบพิธี ณ พระอุโบสถวัด
พระศรีรัตนศาสดารามบ้าง ณ พระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัยบ้าง (ถ้าเป็นการเนื่องใน
พระราชพิธีประจำปี) หรือ ณ พระอาราม
ที่สถิตบ้าง อาลักษณ์อ่านประกาศพระบรม
ราชโองการแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จไปถวายพระสุพรรณบัฏ เครื่องยศ
สมณศักดิ์ บางครั้งโปรดให้เชิญไปถวาย
ณ พระอารามในภายหลัง นอกจากนี้ใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภลัย และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ-
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า
ยังมีประเพณีแห่เชิญสมเด็จพระสังฆราช
จากพระอารามเดิมไปสถิต ณ วัดมหาธาตุ^๓
อีกด้วย

สมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงรัตน-

โกสินทร์ที่ทรงได้รับสถาปนาสมณศักดิ์
ในลักษณะดังกล่าวนี้ ได้แก่

องค์ที่ ๑ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี)
สถิต ณ วัดระฆังโฆสิตาราม

องค์ที่ ๒ สมเด็จพระสังฆราช (สุก)
สถิต ณ วัดมหาธาตุ

องค์ที่ ๓ สมเด็จพระอริยวงษญาณ
ปริยัติวงศาสมณราชาธิบดี ศรีสมณุตมปริ-
นายก (มี) สถิต ณ วัดมหาธาตุ

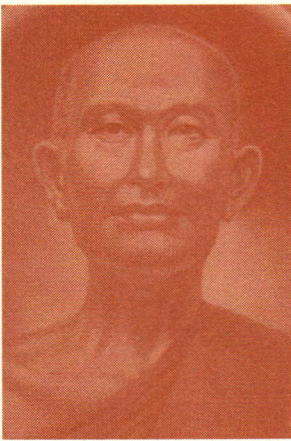
องค์ที่ ๔ สมเด็จพระอริยวงษญาณ
ปริยัติวงศาสมณราชาธิบดี ศรีสมณุตมปริ-
นายก (ญาณสังวร สุก) สถิต ณ วัด
มหาธาตุ

องค์ที่ ๕ สมเด็จพระสังฆราช (ด่อน)
สถิต ณ วัดมหาธาตุ

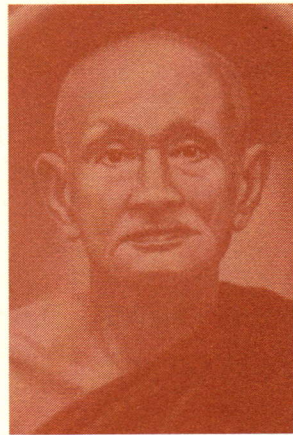
องค์ที่ ๖ สมเด็จพระอริยวงษญาณ
ปริยัติวงศาสมณราชาธิบดี ศรีสมณุตมปริ-
นายก (นาค) สถิต ณ วัดราชบูรณะ

องค์ที่ ๗ สมเด็จพระอริยวงศาตตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช มหาสงฆปรินายก
(ปสุสเทโว สา) สถิต ณ วัดราชประดิษฐ
สถิตมหาสีมาราม

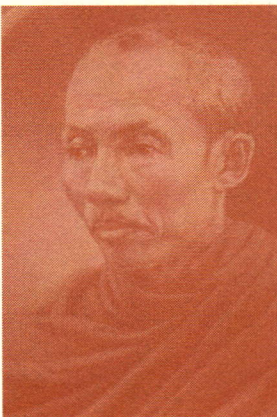
^๓ขณะนั้นยังใช้ชื่อวัดมหาธาตุ จนในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้เพิ่ม
สร้อยนามวัดเป็น วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.

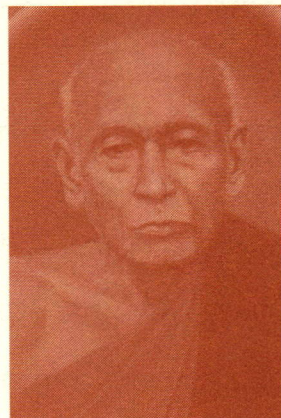
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๗ (พระองค์เจ้าวาสกรี)

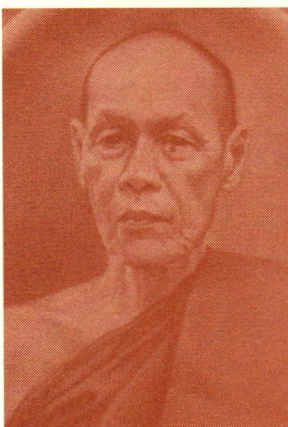
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๘ (พระองค์เจ้าฤกษ์)

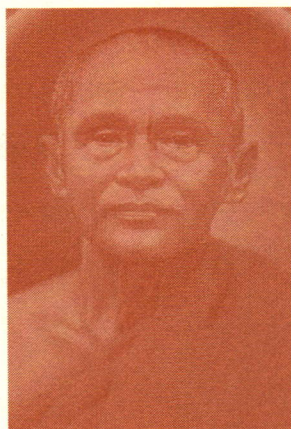
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๙ (ปุสฺสเทโว สา)

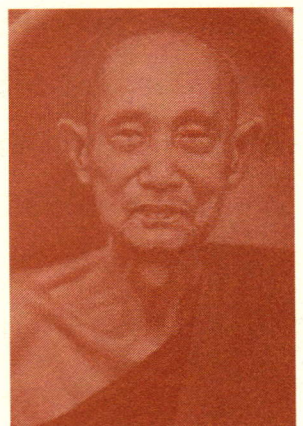
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๐ (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๑
(สิริวฑฺฒโน หม่อมเจ้าภูษงค์ ขมพูนุท)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๒
(ติสฺสเทโว แพ พงษ์ปาละ)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๓
(สุจิตโต หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์)

องค์ที่ ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ (สิริวฑฒโน หม่อมเจ้าภูษงค์ ชมพูนุท) สถิต ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

องค์ที่ ๑๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลสงฆปริณายก (ติสฺสเทโว แพ พงษ์ปาละ) สถิต ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม

องค์ที่ ๑๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (สุจิตโต หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์) สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

องค์ที่ ๑๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก (กิตฺติโสภโณ ปลด เกตุทัต) สถิต ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

องค์ที่ ๑๕ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก (ญาโณทโย อยู่ ช้างโสภ) (แช่งนัว) สถิต ณ วัดสระเกศ

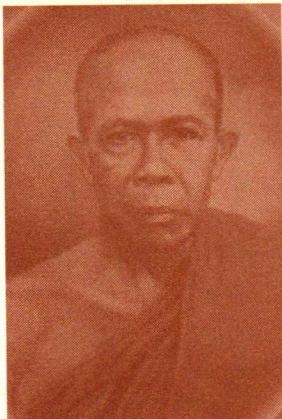
ที่มีต่างกันออกไปบ้าง คือ สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๙ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช มหา-

สงฆปริณายก (ปุสฺสเทโว สา) นั้นทรงเป็น สมเด็จพระราชาคณะในสมณศักดิ์ดังกล่าว อยู่ก่อนแล้ว จึงได้รับพระราชทานมุกทาภิเษก^๕ เชิญพระสุพรรณบัฏองค์เดิมไป ประกอบพิธีสมโภชและรับพระราชทาน เครื่องยศสมณศักดิ์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

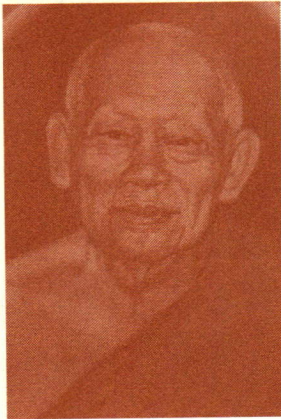
ส่วนสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๒ คือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลสงฆปริณายก (ติสฺสเทโว แพ พงษ์ปาละ) มีพิธีประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช แล้วถวายพัดยศประจำตำแหน่งที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามก่อนในพุทธศักราช ๒๔๘๑ ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จนิวัตพระนคร จะต้องทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะต่อคณะสงฆ์ ที่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๘๒ จึงตั้งพิธีสถาปนา ถวายพระสุพรรณบัฏ และเครื่องยศสมณศักดิ์ตามตำแหน่ง เป็นการเนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

^๕ สะกดตามที่ทรงใช้.

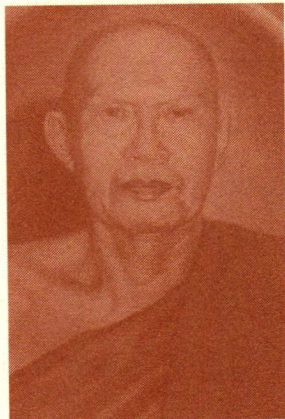
^๕ มุกทาภิเษก คือ มุรธาภิเษก น่าจะเป็นการถวายน้ำพระมหาสังข์.

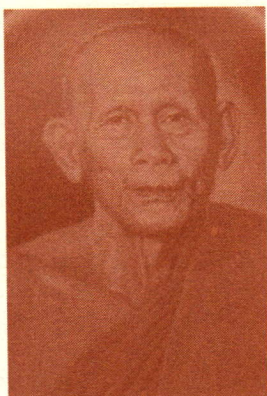
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๔
(กิตติโสภโณ ปลด เกตุทัต)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๕
(ญาโณทโย อยู่ ช้างโสภา)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๖
(อุฎฺธายี จวน ศิริสม)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗
(ปุณณสิริ ปุ่น สุขเจริญ)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๘
(วาสโน วาสโน นิลประภา)

สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๙
(สุวฑฺฒโน เจริญ คชวัตร)

ลักษณะที่ ๒ เป็นพระราชพิธี
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชโดยเฉพาะ
 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕
 มาตรา ๗ บัญญัติไว้ว่า พระมหากษัตริย์
 ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และ
 มาตรา ๘ บัญญัติว่า สมเด็จพระสังฆราช
 ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก^๖
 ทรงบัญชาการคณะสงฆ์

ในพุทธศักราช ๒๕๐๘ เมื่อตำแหน่ง
 สมเด็จพระสังฆราชว่างลง ด้วยพระองค์เดิม
 สิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระปร-
 มินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราช
 ดำริว่าในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชนั้น
 สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงสมณศักดิ์
 สูงสุดเป็นสกลมหาสังฆปริณายก ประชา-
 นาธิบดีสงฆ์ และเป็นที่เคารพสักการะของ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาล
 ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ รัฐบาล และ
 พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาว
 ต่างประเทศ จึงทรงอาศัยพระราชอำนาจ
 ทรงสถาปนาสมเด็จพระเถระขึ้นทรงดำรง

สมณศักดิ์สมเด็จพระสังฆราชและสมควร
 ที่จะถวายพระเกียรติยศโดยการตั้งพระ-
 ราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ
 พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เป็นพระราชพิธีต่างหากโดยเฉพาะ และให้มี
 ลักษณะการพระราชพิธีแตกต่างกว่าก่อน
 ซึ่งเดิมมีเพียงเจ้าพนักงานอาลักษณ์อ่าน
 กระแสพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระ
 พระสังฆราช และถวายพระสุพรรณบัฏ
 พัตยศ และเครื่องสมณศักดิ์ การพระราช-
 พิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชต่อแต่นี้
 มีพระราชดำริให้ประกาศกระแสพระบรม-
 ราชโองการ และถวายพระสุพรรณบัฏ
 พัตยศ และเครื่องสมณศักดิ์ ท่ามกลาง
 มหาสังฆสันนิบาต ประกอบด้วย สมเด็จพระ
 พระราชาคณะ พระกรรมการมหาเถรสมาคม
 เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดทั่วราชอาณาจักร
 และทางราชอาณาจักรก็ครบทุกสถาบัน
 นับแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ประธานฝ่าย
 บริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ ตลอดจน
 ข้าราชการทั้งมวล พร้อมกันอนุโมทนา-

^๖ คำว่า สกลมหาสังฆปริณายก ที่ปรากฏในสร้อยพระนามสมเด็จพระสังฆราช มีทั้งที่ใช้ว่า สกลมหาสงฆปริณายก และสกลมหาสังฆปริณายก ส่วนคำว่า ปริณายก นั้น มีทั้งที่สะกดด้วย ณ เณร และ น หนู.

สาธุการ สมกับที่จะเป็นองค์พระประมุข
ปกครองคณะสงฆ์ เป็นที่เชิดชูพระพุทธ
ศาสนาสืบไป

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆ-
ราช ที่กำหนดขึ้นใหม่ ประกอบด้วย

พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ
กระทำ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม โหรคำนวณพระฤกษ์ที่จารึก
และขณะเจ้าพนักงานอักษณจารึกพระ
สุพรรณบัฏ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร
ดุริยางค์เมื่อเสร็จการ จากนั้น เชิญพระ
สุพรรณบัฏขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
ทรงเจิม อนึ่งการพระราชพิธีจารึกพระ
สุพรรณบัฏจะกระทำคนละวันหรือในวัน
เดียวกับการพระราชพิธีสถาปนา ก็สุดแต่
พระฤกษ์

พระราชพิธีสถาปนา กระทำ ณ
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เช่นกัน เมื่อทรงศีลแล้ว โปรดให้เจ้าพนักงาน
อักษณอ่านประกาศกระแสพระบรม-
ราชโองการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ณ ท่าวางกลางสังฆมณฑล และฝ่ายราช-
อาณาจักร สมเด็จพระราชาคณะนำสวด
สังฆานุโมทนา พระกรรมกรมหาเถร
สมาคมรับอนุโมทนาสาธุการแล้ว พระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เสด็จไปถวายน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ
แด่สมเด็จพระสังฆราช ถวายพระสุพรรณ-
บัฏ พัดยศ เครื่องสมณศักดิ์ และพระตรา
ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช พระสงฆ์
ในสังฆมณฑลเจริญชัยมงคลคาถา
ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร
ดุริยางค์ พระสงฆ์ตามพระอารามทั่วราช-
อาณาจักรชุมนุมในพระอุโบสถเจริญชัย-
มงคลคาถาและย่ำระฆังพร้อมกัน เสร็จ
แล้ว สมเด็จพระสังฆราชทรงรับเครื่อง
สักการะจากพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายมหานิกาย
และธรรมยุตผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์
ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธาน
รัฐสภา ประธานศาลฎีกา และบรรพชิต
ญวนและจีน เป็นต้น เป็นเสร็จพิธี

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระ-
สังฆราชตามกระแสพระราชดำริข้างต้น

เริ่มในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
องค์ที่ ๑๖ ถึงองค์ปัจจุบัน คือองค์ที่ ๑๙
ได้แก่

องค์ที่ ๑๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก
(อุภูจายี จวน ศิริสม) สถิต ณ วัดมกุฏ-
กษัตริยาราม

องค์ที่ ๑๗ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก
(ปุณณสิริ ปุ่น สุขเจริญ) สถิต ณ วัด
พระเชตุพนวิมลมังคลาราม

องค์ที่ ๑๘ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก
(วาสนโน วาสน์ นิลประภา) สถิต ณ วัด
ราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

องค์ที่ ๑๙ สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก
(สุวฑฒโน เจริญ คชวัตร) สถิต ณ วัด
บวรนิเวศวิหาร

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆ-
ราชที่มีมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา
กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ได้พัฒนา
โดยลำดับ จนได้เป็นพระราชพิธีที่มีความ
เพียบพร้อมสมบูรณ์เต็มตามโบราณราช-
ประเพณี สมพระเกียรติยศทุกประการก็
ด้วยกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เอก-
อัครพุทธศาสนูปถัมภกพระองค์นี้

๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๒

เพลงสังคีตสัมพันธ์

ความกลมกลืนที่ไพเราะของดนตรีไทย

และดนตรีสากล

นางสาวสุมาลี หงส์ทอง

การก่อตั้งวงดนตรีกรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์) เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๒ เป็นปรากฏการณ์ที่ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งต่อวงการดนตรีของเมืองไทย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางคนในขณะนั้นเป็นนักดนตรีสมัครเล่น บางคนเป็นนักเรียนนอกที่มีประสบการณ์ด้านเพลงสากลมาจากต่างประเทศ จึงมีความเข้าใจและมีวิธีสร้างสรรค์งานของวงดนตรีได้ดี ในบางโอกาสได้เข้ามาร่วมงานหรือมาให้คำแนะนำในทางที่สร้างสรรค์ เช่น การสร้างสรรค์ **เพลงสังคีตสัมพันธ์** ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีความเข้าใจในลักษณะข้าม

วัฒนธรรม (cross-culture) อย่างลึกซึ้ง จนทำให้เกิดการหลอมรวมใหม่ที่มีคุณค่าเชิงศิลปะระหว่างดนตรีตะวันตกกับดนตรีตะวันออก

สังคีตสัมพันธ์ มีความหมายว่า การนำดนตรีมาผสมอย่างกลมกลืนกัน ซึ่งตรงกับการนำดนตรีไทยและดนตรีสากลมารวมกัน หมายถึง การนำเครื่องดนตรีสากล เช่น เปียโน กีตาร์ แซกโซโฟน ทรัมเป็ต กลอง ฯลฯ มาบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีไทย เช่น ระนาด ซอฆ้องวง จะเข้ ซอ ฯลฯ เกิดเป็นเพลงอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการบรรเลงร่วมกันในลักษณะดังกล่าวนี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แล้วนำมาเพิ่มสีสัน

โดยใส่จังหวะทางดนตรีสากลเพิ่มเข้าไป เช่น จังหวะแทงโก้ จังหวะรุมบ้า เป็นต้น

กำเนิดของเพลงสังคีตสัมพันธ์นั้น สืบเนื่องจาก พลโท หม่อมหลวงخاب กุญชร อติธธิปติกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเคยรับราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทั้งสองพระองค์โปรดดนตรีไทย และดนตรีคลาสสิก ครั้งหนึ่งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี มีพระราชกระแสว่า “วงมโหรีไทยนี้น่าจะปรับเปลี่ยนกับดนตรีฝรั่งได้” ก็มีผู้กราบบังคมทูลว่า “เห็นจะทำได้แต่ประเภทเครื่องสายผสม ที่จะเอาปี่พาทย์มาร่วมเล่นเห็นจะไม่สำเร็จเพราะระดับเสียงไม่เท่ากัน”

แต่พลโท หม่อมหลวงخاب กุญชร อธิปติกรมประชาสัมพันธ์ เป็นนักเรียนนอก เคยแสดงเป็นพระเอกภาพยนตร์ มีเสียงไพเราะ มีความสามารถแต่งเพลงสากลได้ ร้องเพลงไทยเดิมได้ ตีระนาดได้ เป็นผู้มีความรู้ด้านดนตรีและละคร ประกอบกับความพร้อมของนักดนตรีในวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ที่อยู่ในการบังคับบัญชาของท่าน การนำดนตรีไทยและดนตรีสากล

มาบรรเลงร่วมกัน ตามพระราชดำริของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี จึงเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ด้วยความสามารถความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจของครูดนตรี เช่น นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ นายเอื้อ สุนทรสนาน นายเวส สุนทรจามร นายแก้ว อัจฉริยะกุล เป็นต้น

นายพุ่ม บาปุยะวาทย์ ในฐานะครูใหญ่ประจำวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้มีความสำคัญต่อเพลงในรูปแบบใหม่มาก นายพุ่มได้บูรณาการดนตรีไทยจนสามารถบรรเลงร่วมกับดนตรีสากล ซึ่งเรียกว่า การบรรเลงในระบบแบบสังคีตสัมพันธ์ หรือที่โดยทั่วไปเรียกว่า เพลงสังคีตสัมพันธ์ ความไพเราะของการบรรเลงเพลงในแบบสังคีตสัมพันธ์นี้เป็นแนวเพลงใหม่อีกแบบหนึ่งที่ไม่ทิ้งลีลาของเพลงไทยเดิม

นายเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ได้บันทึกไว้ว่า “...ผมจึงนับว่าโชคดี ได้รับความรู้ในเรื่องเพลงและดนตรีมากขึ้น สงสัยเรื่องใดถามครูพุ่ม ก็ได้รับความรู้ที่ต้องจดจำเอาไปใช้ในการบรรเลงเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผมสนใจในเรื่องของท่านองเพลงเป็น

พิเศษอยู่แล้ว จึงได้อาศัยครูพุ่มในเรื่อง
กลเม็ดต่างๆ ของเพลงอย่างมากมาย ...
ซึ่งถ้านักฟังเพลงทั้งหลายยังจำได้ เพลง
ไทยเดิมที่แปลงมาแล้วสัมพันธ์เข้ากับ
เพลงไทยสากลได้แก่ เพลงผั่งน้ำ เพลง
ทำน้ำ ท่วงทำนองจะดัดแปลงไปอย่างไร
ก็ตาม ก็ยังไม่ทิ้งทำนองเพลงไทยเดิม

แต่นำมาบรรเลงให้นักฟังเพลงสมัยใหม่
ฟังได้...ครูพุ่มเปรียบเสมือนคลังวิชา
ดนตรี ที่มีของดีสะสมไว้มาก และไม่เคยม
หวงแหนวิชานี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดมาขอ
สงสัยเรื่องใด ครูพุ่มจะอธิบายพร้อมเหตุผล
ประกอบ...”

เพลงทำน้ำ

คำร้อง ธาตรี

อันความลำเค็ญที่เป็นทำน้ำ
ต้องรอนรองรับรองผู้คน
บ้ายเย็นคำเช้า
เหยียบเราขึ้นลงพะวงอุรา
เขาลืมเลือนเราพอเขาผ่านพ้นไป
ถึงคราวจำเป็นจึงเห็นค่าเอ๋ย
แม้มีชีวิตรเหมือนดังปวงชน
ไถใครเหมือนดังทำน้ำ
เขาเกื้อหนุนคนบนความศรัทธา

ทำนอง เพลงไทยเดิม “ทำน้ำ”

คิดดูก็กรรมสุดซอกซำใจทน
ให้ข้ามพ้นทางธารา
เขารอฟังเรากียามเขารอนาวา
ปรารถนาเพียงเสบาย
มิเคยสนใจอะไรเลย
ใช้เราเหมือนเคยคนเคยคน
จะซำก็หนก็หนเล่าหนา
เขาคงแสนระกำดวงกลมเรือยมา
รางวัลนั้นหนาก็คือทำน้ำเอ๋ย

การบรรเลงเพลงในระบบแบบสัจจิต-
สัมพันธ์ของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
ในสมัยนั้นมีความไพเราะ การบรรเลงเพลง
ผสมระหว่างเครื่องดนตรีไทยกับเครื่อง
ดนตรีสากลผสมกลมกลืนกันอย่างรื่นหู
ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่า ในการนำเพลงไทย

มาบรรเลงในแบบผสมนี้ แต่ละเพลงได้
ข้อมูลและกฎเกณฑ์หลายสิ่งหลายอย่าง
ของเพลงไทยทั้งท่วงทำนองลูกล้อ
เพลงสัจจิตสัมพันธ์ที่นายพุ่ม บาปุยะวาทย์
นำทำนองและเนื้อร้องมาจากเพลงไทยเดิม
แล้วใช้เครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรี

สากลบรรเลงร่วมกันเป็นเพลงแรก คือ เพลงไทรโยค ซึ่งทำนองมาจากเพลงเขมร-ไทรโยค ส่วนคำร้องนั้นเป็นเพลงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งเป็นเพลงที่บรรยายถึงความงดงามของน้ำตกไทรโยคที่จังหวัดกาญจนบุรี

เพลงไทรโยค

คำร้อง พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ทำนอง เพลงไทยเดิม “เขมรไทรโยค”

บรรยายความตามให้เสด็จยาตร

ยังไทรโยคประพาสพนาสนต์

น้องเอยเจ้าก็ไม่เคยเห็น

ไม่ไร้หลายพันธุ์คละขึ้นปะปน

ที่ชายชลเขาชะงอกเป็นโกรกธาร

น้ำพุพุ่งชันไหลมาฉาดฉาน

เห็นตระการมันไหลจ้อกโครมจ้อกโครม

มันดังจ้อกๆ จ้อกๆ โครมๆ

น้องเอยเจ้าก็ไม่เคยเห็น

ยินปักษาซ้องเสียงเพียงประโคม

เมื่อยามเย็นพยับพโยมร้องเรียกรัง

เสียงนกยูงทองมันร้องโด่งดัง

หูเราฟังมันร้องดังกระดังง

มันดังก็อกๆ ก็อกๆ กระดังง

เมื่อเพลงสัณคีตสัมพันธ์เริ่มได้รับความนิยม นายเอื้อ สุนทรสนานและนายพุ่ม บาปุยะวาทย์ ก็นำทำนองเพลงไทยเดิมชื่อเพลงลาวกระแด่เล็ก ๒ ชั้นมาให้นายแก้ว

อัจฉริยะกุลแต่งคำร้อง ชื่อเพลงกระแด่ ทำให้เพลงแบบสัณคีตสัมพันธ์เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

เพลงกระแด่

คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล

ทำนอง เพลงไทยเดิม “ลาวกระแด่ ๒ ชั้น”

ข. น้องรักพี่เอย เจ้าอย่าเลยแรมรา เจ้านัดมาพี่ก็มาภิรมย์

เสียงเจ้าพลอด ออดคำ น้าใจเซยชม รีมรมย์อร่า

ญ. สวนรักนี้เพลินใจ นั้งโคนไม้ พักใจดีกว่า

น้องจะหนุนตักพี่ ผ่อนฤดีเคยมา รักจะเพลินอร่า ได้พฤกษาเย็นใจ

ญ. อื๊ย...อะไร

ช. ไหนอะไร

ญ. กระโดดได้ปรวดเปรี้ยว

ช. อ้อ...กระแด่แน่เทียว เห็นประเดี้ยวเดี้ยว กระโดดหายไป

ญ. พื่อย่าปรวดเปรี้ยว ดังเช่นกระแด่ รักแล้วมันแปร เล่นโลดหนีไป

ช. เพราะมิใช่กระแด่ พี่ไม่แปรดวงใจ รักเจ้ายิ่งกว่าใคร ทราบเอาไว้วางตา

ญ. พื่อย่าเป็นเช่นกระแด่

ช. จ๊ะ...พี่ไม่เป็นเช่นกระแด่

ญ. รักแท้แน่ไหน

ช. รักแท้แน่ใจ

ญ. รักอย่าลุดโลดโดดไป

ช. รักไม่ลุดโดดไป พี่สืไม่ไป สำคัญทรมวย จากพี่ไป แล้วไม่คืนมา

ญ. และ ช. รักสัญญาต่อกัน จะผูกพันวิญญา รักดังคำพูดจา ว่าไม่เหมือนกระแด่

เพลงสัจจิตสัมพันธ์ ที่ปรากฏมีตั้งแต่
พุทธศักราช ๒๔๙๗-๒๕๔๐ มีจำนวน
๑๐๓ เพลง แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

- เพลงผสมที่นำทำนองและเนื้อร้อง
เพลงไทยมาใช้ทั้งหมด

- เพลงผสมที่นำทำนองเดิมจาก
เพลงไทย แล้วแต่งเพิ่มเติม

- เพลงผสมที่นำทำนองมาจาก
เพลงไทยทั้งหมด แต่แต่งเนื้อร้องใหม่

- เพลงที่แต่งทำนองและเนื้อร้อง
ขึ้นใหม่

เพลงสัจจิตสัมพันธ์ ที่นักแต่งเพลง
ของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เช่น นาย
พุ่ม บาปุยะวาทย์ นายเอื้อ สุนทรสนาน
นายเวส สุนทรจามร นายแก้ว อัจฉริยะกุล
นายศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ นายธนิธ
ผลประเสริฐ นายสมศักดิ์ เทพานนท์ ฯลฯ
ร่วมกันแต่ง เช่น เพลงครูสอนรัก เพลง
คำหอม เพลงดำเนินทราย เพลงทะเลบัว
เพลงธรณีกรรแสง เพลงปทุมไฉไล เพลง
พรพรหม เพลงรักบังใบ เพลงสาธิตาชม
เดือน ฯลฯ

เพลงคำหอม

คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล

ทำนอง เวส สุนทรจามร นำมาจากเพลงไทยเดิม “ลาวคำหอม”

ลมโบกหวนกลิ่นหอม หอมชวนเด็ดดอม คำหอมเจ้าเอ๋ย
 กลิ่นนี้พี่เคย เคยได้แนบแขนง ออกเอยหวนคะนึง
 เพียงแต่กลิ่นล่องลม ชื่นชมซาบซึ้ง
 ชวนให้คิดติดตรึง ใจกระหวัดคะนึง ถึง...ถึงสาวเจ้า
 ชวนให้ใจพี่เหงา จำว่ากลิ่นเจ้า เสร้าอยู่ในใจ
 เนื้อเจ้าอวลกลิ่น ประทับติดใจกัน ขวัญเคยแนบขวัญรักกันชิดใกล้
 หอมเอยเคยชื่นใจ หอมใดไม่ซึ่ง ถึงอารมณ์
 ขวัญพุ่มปทุมมา กลีบบัวยั่วตา พลิวากระเพื่อมลม
 ผ่องศรีที่พี่ชม สีนวล ชวนชื่นอารมณ์
 ดุจดั่งสีแพรเจ้าห่ม ปิดถันกันลม ช้ำชมให้เศร้าใจ

เจ้าเอ๋ยเจ้าคำหอม เจ้าเนื้อหอม หอมชวนใคร่
 ต้องจิตเตือนใจ ยิ่งพิศไป ชวนให้ตระกอง
 ใ้มือพี่เคยโลมแล้ว สาวเจ้าเคยเอามือป้อง
 แต่ไม่พ้นมือพี่ต้อง หวงยิ่งกว่าทอง แต่น้องยังให้ชื่นใจ
 ยอดชูคู่เชย ขวัญเอย อย่าเลยจากไป
 ใ้อคำหอมเอย เคยชิดใกล้ อิกนานเท่าไร ขวัญใจจะกลับมา
 ยอดชูคู่ชม ภิรมย์ ชมชื่นอุรา
 เพื่อนชายร้อยคน มากล้นคำ ไม่ชื่นอุราเหมือนเจ้าเพื่อนชม

เพลงทะเลบัว

คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล

ทำนอง เพลงไทยเดิม “ทะเลบัว”

นั้นคนเดียวพลัดคู่เพ้ออยู่ริมทะเล
 แต่ได้ยินเสียงขานนี้กว่าดวงฤดี

มองทะเลว่าเหวหวั
 มองก็มีนทีอันกว้างใหญ่

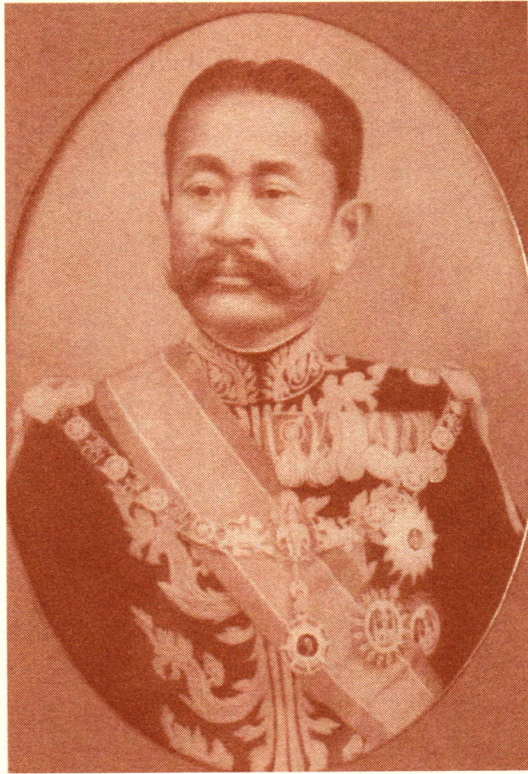
ไม่มีใครอยู่เลยคู่เขยก็ไม่มา	แล้วอะไรคืนข้ามองหาอยู่ไหน
ฟังแล้วยังก้องไป	พาดวงใจเวียนวน
อ้อ... ทะเลซัดซำร้องบ้าไปคนเดียว	เออทะเลมีเปลี่ยวใจจน
ทุ่มตัวเองพาดฝั่งคลุ้มคลั่งในกมล	คงจะมีทุกข์ทนและหมองไหม้
พาดตัวเองอยู่ทำไมกลุ้มอะไรหนักหนา หรือทะเลบ้าผวาหวาดไหว	
ฟังแล้วยังกลุ้มใจ	พาอาลัยอาวรณ์
เสียงยังดังมา	ทั้งวันเวลาทะเลบ้าแน่นอน
รักคงราญรอนมิเป็นอันนอน	เสียงดังไม่หย่อนสักวัน
แม้รักเรอับปางคงจิตจางร้างรา	ฉันคงเป็นบ้าผวาเช่นนั้น
คงวิกลเช่นกัน	คงจะรำพันจนตาย

เพลงธรณีกรรแสง

คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล	ทำนอง เพลงไทยเดิม “ธรณีกรรแสง”
พลัดพรากจากคู่อยู่คนเดียว	เปล้าเปลี่ยวฤทัยรอน
ยกกรวอนไหวฤทัยถอน	อันวอนพระธรณี
โอดถอนาร้าวรอนฤดี	แม้พระธรณีจงเห็นใจ
จนใจเหลือตามจะถามแม่ดู	ตัวลูกพลัดคู่เอ็นดูตอบไป
แม่เอ๋ยแม่เห็นดวงใจ	ของลูกผ่านไปทางไหนเล่า
นิ่งอยู่ใยหัวใจเศร้า	ไฉนเล่ามิกล่าววจี
พระธรณีนิ่งอัน	ตื่นตันในฤทัย
น้ำค้างพรหมพรมน้ำไป	ทั่วในพระธรณี
สุดถวิลเทวษทวี	โอ้พระธรณีกรรแสงครวญ
ปางลูกทุกข์ฤดีธรณีเศร้าใจ	ปางลูกร้องให้ธรณีให้หวน
อกเอ๋ยโศกศัลย์รณจวน	ร้องให้คร่ำครวญกำสรวลสวาท
โอ้อาลัยหัวใจจะขาด	แสนอนาถรักคลาดหายไป

บทเพลงที่นำท่วงทำนองของเพลง ที่เรียกว่า เพลงสังคีตสัมพันธ์ นี้ เป็นเพลง
ไทยเดิมมาดัดแปลง และนำเครื่องดนตรีไทย ที่มีความไพเราะเป็นเพลงอมตะของวงดนตรี
บรรเลงให้ผสมกลมกลืนกับเครื่องดนตรีสากล กรมประชาสัมพันธ์จนถึงปัจจุบัน

ร้อยความจงรักภักดี ร้อยปีอภัยภูเบศร

นางสาวปริญา ฤทธิ์เจริญ

อภัยภูเบศร เป็นชื่อที่ประชาชนรู้จัก
ในนามผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยยอดนิยม
ที่โด่งดัง ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
ทำไมจึงชื่อ อภัยภูเบศร ก็เพราะสมุนไพร
นี้มีต้นกำเนิดและแหล่งผลิตมาจากโรง
พยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร สถานที่ที่

เจ้าพระยาอภัยภูเบศรตั้งใจสร้างถวาย
เพื่อให้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพุทธศักราช
๒๔๕๒

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร มีนามเดิมว่า
ชุ่ม อภัยวงศ์ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๙

กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๐๔ ที่เมืองพระตะบอง ซึ่งขณะนั้นเป็นดินแดนในอาณาเขตของประเทศไทย ปัจจุบันอยู่ในประเทศกัมพูชา เป็นบุตรคนที่ ๒ ของเจ้าพระยาศุภชรรณินทร์ (เยีย) ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบองและท่านผู้หญิงทิม มีพี่น้อง ๓ คน ได้แก่

๑. คุณหญิงขลิบ ภรรยาพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์

๒. นางเทศ ภรรยาพระโยธาธิราช (ทองคำ)

๓. นางบุญสม ภรรยาหม่อมเทวธิราช (ม.ร.ว.แดง อิศรเสนา)

เมื่อย่างเข้าสู่วัยหนุ่มบิดาได้นำเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กหลวงรับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ และศึกษาอยู่ในสำนักสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จนได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นที่พระอภัยพิทักษ์ตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองพระตะบอง รับราชการอยู่กับบิดา เมื่อเจ้าพระยาศุภชรรณินทร์ (เยีย) ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๕ ก็ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาศุภชรรณินทร์ สำเร็จราชการเมืองพระตะบองสืบแทนบิดา

เจ้าพระยาอภัยภูเบศรนั้นแม้จะถือกำเนิดที่เมืองพระตะบอง แต่ก็ได้เข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ อยู่หลายปี จึงคุ้นเคยกับข้าราชการและขุนนางในราชสำนัก รวมทั้งมีความจงรักภักดีและกตัญญูรู้คุณต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยิ่งนัก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๗ ฝรั่งเศสยึดครองเมืองตราดของไทย ทางฝ่ายไทยได้เจรจากับฝรั่งเศสเพื่อขอแลกเมืองตราดกับพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ซึ่งเรียกว่ามณฑลบูรพา ขณะนั้นเป็นของไทย ทำให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศรขณะดำรงตำแหน่งเป็นที่สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลบูรพาต้องอพยพผู้คนจากพระตะบองกลับประเทศไทย

ในพุทธศักราช ๒๔๔๙ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานคืนเมืองพระตะบองและเมืองเสียมราฐแก่กัมพูชา เจ้าพระยาอภัยภูเบศรได้กราบทูลพระกรุณาว่า

“ปู่และบิดาได้เป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทมาหลายชั่วชั้นบรรพบุรุษแล้วไม่ปรารถนาจะย้ายไปเป็นข้าในกรุงกัมพูชา ถ้าพระราชทานเมืองพระตะบอง เสียมราฐไปเป็นของกัมพูชาเมื่อใด ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอพยพครอบครัวบุตร

หลานเข้ามารับราชการสนองพระเดช-
พระคุณอยู่ในกรุงเทพฯ”

นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี
คนที่ ๔ ของประเทศไทย บุตรคนหนึ่งของ
เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์)
ได้เล่าเรื่องการย้ายบ้านจากพระตะบอง
มาประเทศไทยว่า

“ตามที่มีผู้ใหญ่เล่าให้ผมฟังนั้น ได้มี
พระบรมราชโองการเรียกเจ้าคุณพ่อผม..
ลงมากรุงเทพฯ และทรงรับสั่งถามความเห็น
เจ้าคุณพ่อผมก็กราบบังคมทูลว่า เราควร
จะเอาจังหวัดที่เป็นของไทยไว้ ส่วนที่เป็น
จังหวัดเขมร ถ้าจำเป็นจะต้องเสียก็ควรยอม

เสียจังหวัดที่เป็นเขมร รักษาจังหวัดไทย
ไว้ดีกว่า ในการเจรจาขั้นต่อไปฝรั่งเศส
ได้บอกว่า สำหรับเจ้าคุณพ่อผมนั้นจะอยู่
ที่พระตะบองต่อไปก็ได้ เขาขอร้องให้อยู่
ร่วมเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ เคยมีมาอย่างไร
ก็ขอให้คงอย่างนั้น... เจ้าคุณพ่อผมได้กราบ
บังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีนายแต่เพียง
คนเดียว ขอกลับบ้านเดิม”

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้อพยพ
ครอบครัวและบริวารเข้ามาเมื่อพุทธศักราช
๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
เกณฑ์คน เกณฑ์เกวียนไปรับ โดยมีร้อยเอก

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์)

ชาเต็ม ฟาเต็ม ชาวเดนมาร์ก เดินทางไป
อำนวยความสะดวกและรักษาความปลอดภัย
โดยนำกำลังสำรองไปด้วยจำนวนหนึ่ง
กองเกรียนเป็นร้อยๆ เล่ม ขบวนช้าง
ขบวนม้า และพลเมืองเขมรติดตามมาด้วย
เดินทางมาเป็นเวลาแรมเดือน จึงถึงเมือง
ปราจีนบุรี จึงได้พักผู้คน บริวาร และพาหนะ
แล้วเดินทางกลับมากรุงเทพฯ ซึ่งเป็นบ้าน
ของตระกูลอยู่บริเวณยศเส ตรงข้ามกับ
โรงหนังเฉลิมเขตเดิม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงบำเหน็จ
ความดีความชอบการปฏิบัติราชการด้วย
ความซื่อตรงจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
ตลอดมา จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าพระยา
เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช
๒๔๕๐ โดยมีราชทินนามว่า

“เจ้าพระยาอภัยภูเบศร บรม-
นเรศวรสมาภักดิ์ สมบูรณ์ศักดิ์สกุล-
พันธุ์ ยุติธรรมธรรมาพธยาศรัย อภัย-
พิริยปรากรมพาหุ” มีตำแหน่งในราชการ
กระทรวงมหาดไทย ถือศักดินา ๑๐,๐๐๐ ไร่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองปราจีนบุรี
ในพุทธศักราช ๒๔๕๑ เหล่าข้าราชการ
ได้สร้างพลับพลาให้พระองค์ประทับชั่วคราว
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรรับหน้าที่จัดการ
รับเสด็จประพาสตงศรีมหาโพธิ์ ได้จัดช้าง
ม้า พาหนะของตนรับเสด็จ และตัวเจ้าพระยา
ก็ขึ้นขี่คอช้างพระที่นั่งเอง นำเสด็จประพาส
เป็นที่สำราญพระราชหฤทัยในครั้งนั้น
ต่อมา พุทธศักราช ๒๔๕๒ จึงมีดำริให้สร้าง
ตึกใหญ่ขึ้นที่บริเวณบ้าน หวังว่าถ้าเสด็จ
ประพาสอีกจะเชิญเสด็จประทับที่ตึกหลังนี้
เพื่อสนองพระเดชพระคุณให้เต็มกำลัง
และมอบให้บริษัท โอวอร์ด เออร์สกิน
เป็นผู้ก่อสร้าง โดยออกแบบเดียวกับตึกที่
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรเคยอาศัยครั้งเมื่อ
เป็นเจ้าเมืองพระตะบอง มีลักษณะเป็นตึก
สองชั้นแบบยุโรปสมัยเรอเนสซองส์ มีมุข
ด้านหน้าตรงกลางเป็นโดม ผนังด้านนอก
มีลายปูนปั้นลายพุกกษา ประดับประดา
และหน้าต่าง อาจจะเป็นเพราะท่านคิดถึง
“บ้านที่พระตะบอง” เพราะตระกูลของท่าน
รับราชการต่อกันมาถึง ๕ รัชกาล ตั้งแต่

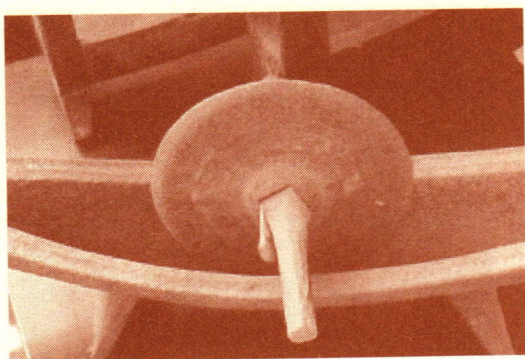
ตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

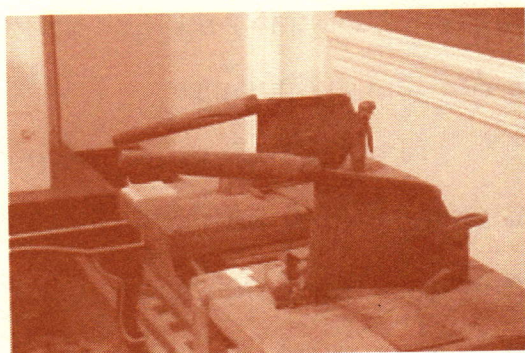
ตู้บรรจุยาสมุนไพร

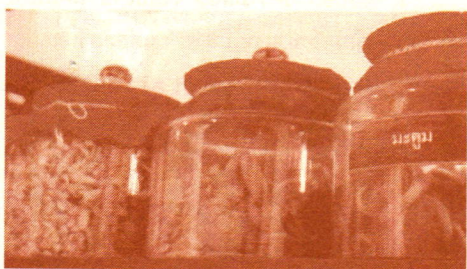
ประตูทางเข้าพิพิธภัณฑ์

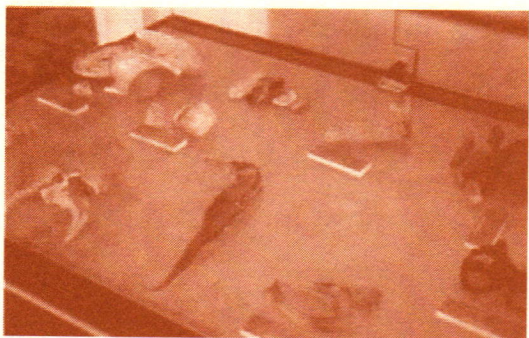
ที่บดยา

เครื่องตัดสมุนไพร

ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ในพิพิธภัณฑ์แสดงส่วนประกอบของยาแผนโบราณ

พ.ศ. ๒๓๓๗-พ.ศ. ๒๔๔๙ รวม ๑๑๒ ปี
แต่น่าเสียดายที่ตึกหลังนี้ไม่มีโอกาสรับเสด็จ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เพราะเสด็จสวรรคตเสียก่อน แต่อย่างไร
ก็ตาม ก็ยังมีโอกาสรับเสด็จเป็นที่ประทับ
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
และต้อนรับข้าราชบริพารสนองพระเดชพระ-
คุณ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๔ และยังมีเจ้า-
นาย พระองค์อื่นๆ อาทิ พลเรือเอก พระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์
ได้เคยประทับแรมที่ตึกนี้ด้วย ส่วนตัว
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรเองไม่เคยใช้ตึกนี้เลย
นอกจากใช้เป็นที่ตั้งศพเมื่อถึงแก่อสัญกรรม
เท่านั้น ตึกหลังนี้ตกทอดมาเป็นของพระ-
อภัยวงศ์วรเศรษฐ (ช่วง อภัยวงศ์) ต่อมา
ได้น้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในนามของญาติ
นางสาวเครือแก้ว อภัยวงศ์ เพื่อเป็นของขวัญ
ในวันอภิเษกสมรส ซึ่งต่อมาพระองค์ได้
สถาปนาเป็นพระนางเจ้าสุวัทนา พระวร-
ราชเทวี ได้ทรงยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของ
พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี หลาน
ปู่ของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร และได้ทรง
ยกตึกหลังนี้มอบให้แก่รัฐบาล

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า เจ้าพระยา
อภัยภูเบศรมีความรู้และชำนาญเรื่อง
สมุนไพรเป็นพิเศษ ได้ถ่ายทอดความรู้
แก่บริวาร และคนใกล้ชิด ยามเจ็บไข้ได้
ป่วยเล็กๆ น้อยๆ เช่น ท้องอืด ปวดท้อง
เจ็บคอ ท้องเสีย ก็สามารถใช้สมุนไพรไทย
รักษาจนหายเป็นปกติ

เจ้าพระยาอภัยภูเบศรป่วยเป็น
เบาหวานเรื้อรังมาหลายปี และรู้สึกตัวว่า
จะอยู่ได้อีกไม่นานก็ถือศีล บำเพ็ญทาน
บริจาคทรัพย์สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล
และปฏิสังขรณ์วัดแก้วพิจิตร โดยเป็น
ผู้อำนวยการสร้างและคิดแบบเอง จนถึง
แก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม
พุทธศักราช ๒๔๖๕ สิริอายุ ๖๑ ปี

ตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศรถูกใช้งาน
เป็นโรงพยาบาลมาจนถึงพุทธศักราช ๒๕๑๓
จึงได้รับการอนุรักษ์ไว้เฉพาะการรับเสด็จ
หรืออาคันตุกะสำคัญของจังหวัด แต่ก็อยู่
ในสภาพทรุดโทรมมาก จนกระทั่งพุทธศักราช
๒๕๓๗ นายแพทย์เปรม ชินวันทนนานนท์
เป็นผู้ริเริ่มให้มีการบูรณะตึกเจ้าพระยา
อภัยภูเบศรให้เป็นพิพิธภัณฑ์การแพทย์ไทย
ให้เยาวชนได้ศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์

สถาปัตยกรรม และเป็นสถานศึกษาเรื่อง
แพทย์แผนไทย และสมุนไพร

เภสัชกรหญิงสุภาภรณ์ ปิติพร หัวหน้า
กลุ่มงานเภสัชกรรมและหัวหน้าโครงการ
การพิพิธภัณฑการแพทย์แผนไทยอภัย-
ภูเบศร กล่าวถึงบทสรุปของความเป็น
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรว่า

“มากกว่าความเก่าแก่ของตัวตึกที่
ทางโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรต้อง
การจะสื่อให้สังคมรับรู้ สำหรับการจัดงาน
๑๐๐ ปี คือความรักชาติที่เป็นรูปธรรม
ของท่านเจ้าพระยาฯ คือไม่ยอมเป็นข้าใคร
นอกเหนือจากแผ่นดินไทย แม้จะถูกเสนอ
ผลประโยชน์อย่างมหาศาลให้ และถึงวันนี้
วิชาสมุนไพร ความรู้ที่ท่านเจ้าพระยาฯ
เชี่ยวชาญ และพยายามบอกเล่าถ่ายทอดสู่
ผู้ใกล้ชิดก็คือตัวแทนความเป็นไทยที่สำคัญ
อีกประการ เพราะสมุนไพรคือความเป็นไทย
ด้านยา เราสามารถพึ่งตัวเองด้านยาได้
หากมีการส่งเสริม ศึกษาอย่างจริงจังเราก็
จะเป็นไทด้านยาอย่างแท้จริง”

ตึกเจ้าพระยาอภัยภูเบศรและการ
พัฒนากิจการทางด้านสมุนไพรไทยที่เกิด
ขึ้นในเวลาต่อมา ถือเป็นสัญลักษณ์และ
แรงบันดาลใจที่เกิดจากความจงรักภักดี
ของขุนนางไทยผู้หนึ่งที่มีต่อพระมหากษัตริย์
ไทยโดยแท้ และในวันที่ ๒๔ มิถุนายน
พุทธศักราช ๒๕๕๒ โรงพยาบาลที่สวยงามที่สุดใน
ประเทศไทยนี้ จะมีอายุครบ ๑๐๐ ปี
จังหวัดปราจีนบุรีร่วมกับการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย และมูลนิธิโรงพยาบาล
เจ้าพระยาอภัยภูเบศร จัดโครงการ “ด้วย
รักและภักดี ๑๐๐ ปี ตึกเจ้าพระยา-
อภัยภูเบศร” จัดให้มีกิจกรรมตลอด พุทธ-
ศักราช ๒๕๕๒ เช่น การจัดนิทรรศการ
ประวัติของตึก การสาธิตการรักษาโรค
ด้วยพืชสมุนไพร การฝึกอบรมให้ความรู้
ด้านสมุนไพร การรณรงค์ส่งเสริมสุขภาพ
แนะนำบำบัดโรคอัมพฤกษ์อัมพาต ชม
และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้าน
๔ ภาค เป็นต้น

เรื่องเล่าในพระนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

นางสาวนิตา สกิตานนท์

ตอนที่ ๑

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เรื่องเอกสารสำคัญของชาติในหอสมุด
มีข่าวออกเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ดำรงราชานุภาพถูกลักลอบนำออกไปขาย

ให้นักสะสม เป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น เอกสารลายพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แบบต่างๆ เอกสารลายพระราชหัตถเลขาพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๖ เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดสืบสวนได้ไปสืบสวนที่ต่างๆ รวมทั้งตลาดนัดจตุจักร ได้ข้อมูลว่าเคยมีคนนำเอกสารสำคัญอ้างว่าเป็นลายพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาขาย เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำการล่อซื้อโดยปล่อยข่าวว่าต้องการซื้อเอกสารมาสะสมไว้แล้วรอการติดต่อกลับ ปรากฏว่านักการภารโรงประจำหอสมุดดำรงราชานุภาพซึ่งมีปัญหาด้านการเงินและมีหนี้สินลักลอบนำเอาออกมาขายแก่ผู้ที่ขายของเก่าเพื่อขายต่อแก่นักสะสม

เรื่องทำนองคล้ายคลึงกันนี้ ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยนั้นการเก็บรักษาหนังสือสำคัญที่เป็นแบบฉบับและจดหมายเหตุราชการบ้านเมืองเก็บรักษาไว้ที่ “หอหลวง” หรือ “หอหนังสือหลวง”

ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น หอหลวงอยู่ริมถนนหน้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย หน่วยงานที่ดูแลรักษาหนังสือได้แก่ กรมอาลักษณ์ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้รื้อตึกหอหลวงกับตึกกรมอื่นๆ ที่เรียงรายอยู่แถวเดียวกันลง เพื่อจะสร้างใหม่ให้สวยงามกลมกลืนกับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในการรื้ออาคารหอหลวงจำเป็นต้องย้ายหนังสือไปไว้ที่อื่น กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ (ตันราชสกุล สิงหราช) ซึ่งขณะนั้นทรงเป็นกรมหมื่นอักษรโสภณ ทรงบัญชาการกรมอาลักษณ์ ทรงแท่งเก็บหนังสือไม่ได้ จึงทรงให้ขนไปเก็บรักษาไว้ที่วังของพระองค์ท่านชั่วคราว ก่อน หนังสือหอหลวงเก็บรักษาอยู่ที่วังกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณอยู่นานจนถึง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้รวมกรมอาลักษณ์เข้าไว้ในกระทรวงมรุทธาคร กรมพระสมมตอมรพันธุ์เมื่อยังทรงเป็นกรมหมื่นได้ทรงบัญชาการกรมอาลักษณ์ จึงทรงให้ไปรับหนังสือหอหลวงจากวังกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ เพื่อนำเอากลับไป

เก็บรักษาไว้ในพระบรมมหาราชวัง ในการส่งคืนหนังสือหอหลวงนี้ คนในวังกรมหลวง-บดินทรไพศาลโสภณได้ลอบแบ่งเอาหนังสือหอหลวงยกยอกไว้ โดยกรมหลวงบดินทร-ไพศาลโสภณไม่ทรงทราบ จนเมื่อกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณสิ้นพระชนม์แล้ว ผู้ที่ยกยอกเอาหนังสือหอหลวงไว้คงจะยากจนลงได้นำออกมาขายที่ละเล่มสองเล่ม มีฝรั่งซื้อส่งไปเข้าหอสมุดในยุโรปบ้าง คนไทยที่ชอบสะสมของเก่าซื้อไว้บ้าง เจ้านายทรงซื้อไว้บ้างเพราะเกรงว่าฝรั่งจะซื้อเอาไปเสียจากเมืองไทย โดยไม่ทรงทราบว่าหนังสือนั้นมาจากไหน

เรื่องราวเกี่ยวกับหนังสือหอหลวงนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือ “นิทานโบราณคดี” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ประกาศถวายสดุดีเป็น “บุคคลสำคัญของโลก” เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้วันคล้าย-

วันสิ้นพระชนม์ของพระองค์ท่านคือวันที่ ๑ ธันวาคม (สิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๒๔๘๖) เป็นวัน “ดำรงราชานุภาพ”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์หนังสือที่เป็นประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความรู้ต่างๆ ว่าเป็นจำนวนมาก หนังสือนิทานโบราณคดีเป็นพระนิพนธ์เล่มหนึ่งที่ทำให้ทั้งความรู้และสนุกน่าอ่าน

ในคำนำของหนังสือนิทานโบราณคดี ทรงเล่าว่าทุกเรื่องเป็นเรื่องจริงที่ได้ทรงพบและทอดพระเนตรเอง ได้ทรงเล่าประทานแก่พระโอรสธิดา ต่อมาหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล พระธิดา ทรงเห็นว่าเรื่องต่างๆ ที่ทรงเล่ามีแก่นสารเป็นคติน่ารู้ จึงขอให้ทรงนิพนธ์ไว้ จึงได้เริ่มทรงนิพนธ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยไม่ได้ทรงกำหนดว่าจะทรงนิพนธ์เรื่องชนิดใด จึงเป็นเรื่องหลายอย่างต่างชนิดปนกัน ส่วนการพิมพ์เผยแพร่ นั้น หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงนิพนธ์ไว้ในคำนำว่า ได้จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ สำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพองค์ผู้ทรงนิพนธ์ ต่อมาเมื่อผู้ต้องการหนังสืออีก สำนักพิมพ์ศิลปาบรร-

ธนาคารได้ขอประทานอนุญาตพิมพ์ จึงทรงอนุญาตให้พิมพ์ตามประสงค์ และได้พิมพ์ต่อมาอีกมากกว่าสิบครั้ง สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ก็ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ ด้วย

นิทานโบราณคดีมิใช่เป็นเพียงเรื่องเล่าทางโบราณคดีเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของเมืองไทยและคนไทยหลากหลายสังคมสมัยเมื่อประมาณร้อยปีที่แล้ว ผู้อ่านจะได้ทราบถึงสภาพภูมิประเทศในชนบทของไทย ธรรมเนียมพื้นบ้าน ประเพณีพื้นเมือง เรื่องประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน หลายแห่ง เหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองบางเรื่อง รวมทั้งเรื่องพระพุทธศาสนาในอินเดีย ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จแสวงหาความรู้เมื่อเสด็จกลับจากรัสเซียและยุโรป

เรื่องของประเพณีพื้นเมืองและธรรมเนียมพื้นบ้านในชนบท ได้ทรงเล่าถึงเรื่องที่เป็นพิธีการ คือพิธีบายศรี เมื่อเสด็จไปมณฑลอุดรและมณฑลอีสาน เมื่อเสด็จพักเมืองไพนชวเมืองก็ทำพิธีบายศรีทำขวัญทุกเมือง ได้ทรงเล่ารายละเอียดของประเพณี

ไว้ด้วย นอกจากนี้ได้ทรงเล่าเรื่องของชุมชนไทยอย่างโบราณที่ตำบลแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ระหว่างเมืองชนบทกับเมืองขอนแก่น มีบ้านกว่า ๑๐๐ หลังคาเรือน มีรั้วล้อมรอบบริเวณบ้านลานบ้านในรั้วปลูกผักปลูกผลไม้เป็นอาหาร มีดอกเลียงหมู เลียงไก่ นอกรั้วออกไปทำไร่ฝ้าย สวนกล้วย สวนพลู สวนปลูกต้นหม่อน ชาวบ้านมีนาทำทุกคร้วเรือน และถือเป็นธรรมเนียมว่าใครทำงานได้ต้องทำงานผู้ชายทำงานหนัก เช่น ทำนา เลี้ยงปศุสัตว์ ผู้หญิงทำงานเบาอยู่กับบ้าน เช่น เลียงไก่ เลี้ยงไหม ทอผ้า ทุกคร้วเรือนดำรงชีวิตได้ตามลำพังตนเพียงพอไม่อดคัด

ส่วนธรรมเนียมพื้นบ้านที่ไม่เป็นพิธีการ ทรงเล่าถึงความมีน้ำใจของคนชนบทว่า เมื่อทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จไปตรวจหัวเมืองต่างๆ ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เสด็จไปเมืองสุพรรณ ออกจากเมืองอ่างทองเวลารุ่งเช้า เสด็จลงเรือข้ามลำน้ำน้อยที่เมืองวิเศษไชยชาญแล้วทรงม้าต่อไป ท้องที่ระหว่างเมืองอ่างทองกับเมืองสุพรรณเป็นทุ่งตลอดทาง เวลานั้นเป็นต้นฤดูแล้ง ผ่าน “ย่านสาวร้องไห้” เนื่องจากเป็นที่แล้งแห้งผาก ไม่มีน้ำดื่ม ทรงม้านั่งแต่เข้าจนสาย พวก

ที่หาบอาหารมาตามไม่ทัน ถึงบ้านชาวนา
 แห่งหนึ่ง ชาวบ้านมารับเสด็จ มีสำรับ
 กับข้าวตั้งเรียงไว้ที่หน้าบ้าน ได้เสด็จลง
 จากม้ามาทักทาย แล้วทรงเปิดฝาชีสำรับดู
 ทรงนิพนธ์ว่า “เห็นเขาหุงข้าวแดงแต่เป็น
 ข้าวใหม่ในปีนั้นมาเลี้ยงกับปลาแห้งปีใหม่
 นั้นเหมือนกัน นอกจากนั้นก็มีกับข้าวอย่างอื่น
 อีกสองสามสิ่งซึ่งไม่น่ากิน เห็นแต่ข้าวใหม่
 กับปลาแห้งก็อยากกินด้วยกำลังหิวเลย
 หยุดพักกินข้าวที่ชาวบ้านเลี้ยง อร่อยพิลึก
 ยังไม่ลืมนจนบัดนี้” เมื่อเสวยอิ่มแล้วทรง
 วางเงินปลีกลงในสำรับทุกสำรับเพื่อเป็นรางวัล
 ตอบแทน นอกจากเรื่องอาหารแล้วในเรื่อง
 ที่พักทรงเล่าว่า “ในเมืองไทยนี้ดีอีกอย่าง
 หนึ่งที่มีวัดอยู่ทั่วทุกหนแห่ง บรรดาคน
 เดินทางที่ไปโดยสุภาพก็เป็นทีที่หวังใจได้
 ว่าจะอาศัยพักแรมที่วัดไหน พระสงฆ์ก็มี
 ความอารีต้อนรับให้พักที่วัดนั้นเหมือน
 กันหมดทุกแห่ง” เรื่องการพักแรมที่วัดนี้
 แม้ปัจจุบันจะมีโรงแรมที่พักอยู่ทั่วไปแต่
 กลุ่มคนเดินทางบางกลุ่มก็ยังนิยมพักตาม
 วัด เช่น ในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งทางวัดก็
 อำนวยความสะดวกให้ ทำให้ความสัมพันธ์
 ระหว่างผู้คนกับวัดยังคงใกล้ชิดอีกทางหนึ่ง

เรื่องสภาพภูมิประเทศในสมัยนั้น
 ทรงเล่าถึงเมืองเพชรบูรณ์ว่ามีไข้ป่ามาลาเรีย
 ร้ายแรงมาก “ดูเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่า
 ถ้าใครไปเมืองเพชรบูรณ์เหมือนกับไปแส
 หาความตาย” มีไข้เพียงไม่มีคนไปเท่านั้น
 แม้การเลือกหาคนในท้องถิ่นเพื่อตั้งเป็น
 เจ้าเมืองกรมการก็ยังหาไม่ได้เพราะคนกลัว
 ไข้ป่า จน พ.ศ. ๒๔๔๐ ตำแหน่งผู้ว่าราชการ
 เมืองเพชรบูรณ์ว่างลง ทรงหาคนจากกรุงเทพ ฯ
 ไปเป็นเจ้าเมืองไม่ได้ จึงทรงให้เจ้าพระยา
 สุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) เมื่อ
 ยังเป็นพระยาศรีสุริยราชวรานุวัติ เป็น
 สมุหเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก หาข้า-
 ราชการในมณฑลพิษณุโลกที่ไม่กลัวเรื่อง
 ไข้ป่ามาลาเรีย เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์
 ทูลเสนอชื่อพระสงครามภักดี (เฟื่อง) นาย
 อำเภอน้ำปาด ซึ่งอยู่ในเขตไข้ป่า ได้ทรง
 เรียกให้พระสงครามภักดีมาเฝ้าที่กรุงเทพ ฯ
 ทรงนิพนธ์ว่า “พอเห็นก็ประจักษ์ใจว่า
 แกเคยคุ้นกับความไข้เพราะผิวเหลือง
 ผิดกับคนสามัญ ดูราวกับว่ามีโลหิตเต็ม
 ไปด้วยตัวไข้มาลาเรีย จึงอยู่คงกับความไข้”
 ได้ทรงชักไข้ถึงความคิดการงานซึ่งคงจะ
 เหมือนการแสดงวิสัยทัศน์ประกอบการ

พิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในปัจจุบัน ทรงเห็นว่ามีสติปัญญาดี เมื่อทรงแต่งตั้งให้ไปเป็นผู้รั้งราชการเมืองเพชรบูรณ์ ก็ปกครองเมืองเพชรบูรณ์เจริญขึ้น ได้เลื่อนเป็นพระยาเพชรรัตนสงคราม ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์เต็มตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒

การเดินทางไปเพชรบูรณ์สมัยนั้น พระยาเพชรรัตนสงครามกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า ที่ไปได้สะดวกมี ๓ ทางคือ ทางหนึ่งไปเรือในแม่น้ำป่าสักจากกรุงเทพฯ ถึงเพชรบูรณ์ ราว ๓๐ วัน ทางที่สอง เดินบก

จากสระบุรีหรือลพบุรีราว ๑๐ วันแต่หนทางยากลำบากและไม่มีอะไรนำดู ทางที่สามไปทางเรือ มีเรือไฟลากจูง จากกรุงเทพฯ ราว ๗ วัน ไปขึ้นบกที่อำเภอบางมูลนาก แขวงจังหวัดพิจิตร เดินบกอีก ๕ วัน ถึงเมืองเพชรบูรณ์

แม้ว่าการเดินทางไปหัวเมืองแต่ละแห่งจะต้องเดินทางด้วยความตรากตรำ และใช้เวลามาก แต่องค์เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยก็ได้เสด็จไปตรวจราชการเมืองเพชรบูรณ์ในเวลาต่อมาโดยไม่ทรงหวาดหวั่นกับทางอันตรายกันดารและไข้ป่ามาลาเรีย ที่น่าสะพรึงกลัวสมัยนั้นแต่ประการใด

ตอนที่ ๒

หนังสือนิทานโบราณคดี พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ยังได้เล่าเรื่องพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ราษฎรอย่างถ้วนหน้ามิได้ทรงเว้นแม้แต่นักโทษ ผู้อ่านยังจะได้ทราบว่าในสมัยนั้นคือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ มีการถวายฎีกาทางไปรษณีย์ด้วย ทรงเล่าว่่าว่าวันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จลง

ประทับที่ประชุมเสนาบดี เมื่อสิ้นระเบียบวาระแล้ว ได้มีพระราชดำรัสแก่ที่ประชุมว่า ได้ทรงรับฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายทางไปรษณีย์ฉบับหนึ่ง เป็นฎีกาของนักโทษชาวเมืองอินทบุรี ชื่อทิม ต้องโทษจำคุกด้วยเป็นโจรลักทรัพย์ พัสติให้ไปทำงานในกองจักสาน ได้พยายามฝึกหัดจักสานให้มีฝีมือดีที่สุด ในคุก แล้วได้ทำของสิ่งหนึ่งทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าโปรดของนั้นก็ขอพระราชทานอภัยโทษจากจำคุก แล้วจะบวชเป็นภิกษุ นักโทษทิม

ได้จำคุกมาแล้ว ๑๐ ปี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายเพิ่มเติมว่า ครั้งนั้นยังไม่มีประมวลกฎหมาย การจำคุกผู้ร้ายไม่มีกำหนดระยะเวลา แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกำหนดไว้ว่า คนโทษอย่างใดต้องคุกนานเท่าไร หรือทำความชอบพิเศษอะไร จึงจะทรงพิจารณา ฎีกา นักโทษที่มีอยู่ในเกณฑ์ได้รับพระราชวินิจฉัย ได้มีพระราชดำรัสให้ผู้บัญชาการกระทรวงนครบาลไปสอบสวนข้อเท็จจริง ปรากฏว่านักโทษมิได้ทูลเกล้าฯ ถวาย “กาถัง” ที่มีฝีมือจักสานละเอียดประณีตจริง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกโทษพระราชทาน พร้อมทั้งส่งตัวนักโทษมิให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงจัดการบวชเป็นนาคหลวงพระราชทาน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า “เมื่อกรมนครบาลคุมตัวโจรทิมไปส่ง ฉันแลดูเห็นผิดมนุษย์จนน่าสังเวช ด้วยผมยาวรุงรังไปทั้งหัว เนื้อตัวก็ชะมุกชะมอมอย่างว่า ชีไคลท่อมหัว” ... ถึงวันกำหนดจึงให้นายทิมแต่งตัวนุ่งผ้า ยกสวมเสื้อครุยตามแบบนาคหลวง แล้ว

พาตัวขึ้นรถไปยังวัดพระเชตุพนฯ ด้วยกัน กับเจ้าพระยาวิชิตรวงษ์ มีพวกข้าราชการในกระทรวงธรรมการ และกระทรวงนครบาล กับทั้งพวกที่บ้านของฉันพากันไปช่วยข้างฝ่ายพระสงฆ์พระราชาคณะกับพระฐานานุกรมคณะปรกภิพร้อมเพรียงกัน ทำพิธีอุปสมบทที่ในพระอุโบสถ ดูครึกครื้นสมกับที่เป็นนาคหลวง” เมื่อบวชแล้ว พระทิมอยู่ที่วัดพระเชตุพน ฯ แต่เรื่องของพระทิมยังไม่จบ บวชอยู่ได้พรรษาที่สอง พระทิมก็มาทูลว่าอาพาธด้วยโรคเหน็บชา อยากจะขอพระอนุญาตไปอยู่วัดที่เมืองอินทบุรี เพราะมีญาติโยมอยู่ที่นั่น เจ็บไข้จะได้อาศัยความอุปการะได้บ้าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงแจ้งแก่พระทิมว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานโทษแล้วจะไปอยู่ที่ไหนก็ได้ แต่ก็ทรงพระเมตตาว่ามีท้องตราฝากให้เจ้าเมืองกรมการช่วยอุปการะด้วย ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ ไทยมีข้อพิพาทสู้รบกับฝรั่งเศส พระทิมได้มาเฝ้าแจ้งความประสงค์จะลาสิกขาไปอาสารบฝรั่งเศสเพราะเมื่อครั้งเป็นหนุ่มได้เรียนคาถาอาคมจึงอยากจะสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องจาก เมื่อบวชนั้นพระทิมเป็นนาคหลวง จึงทรงนำความไปกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชอบพระราชหฤทัย แต่ทรงเห็นว่าการรบพุ่งเป็นเรื่องของคนหนุ่ม พระทิมชราแล้วโปรดให้บวชต่อไป พระทิมบวชอยู่ที่วัดที่เมืองอินทบุรี จนถึงมรณภาพ

เรื่องเกี่ยวกับนักโทษนอกจากนักโทษทิมแล้ว ยังได้ทรงเล่าถึงนักโทษอีกคนหนึ่งชื่อ “จันทร์” หรือ “จันทร์เจ้า” เป็นหัวหน้าโจรระดับมหาโจร ทรงชักถามถึงวิธีการโจรกรรมจากนักโทษจันทร์แล้วทรงนิพนธ์ว่า “โจรจันทร์ชำนาญชำนาญการโจรกรรมมาก ถ้าหากโจรกรรมเป็นศาสตร์ ความรู้ของโจรจันทร์ก็ถึงภูมิศาสตราจารย์” อีกตอนหนึ่งทรงแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของความรู้ในทุกสาขาแม้แต่ในเรื่องของโจรกรรมว่า “ถ้าสาธุชนรู้ไว้บ้างก็จะเป็นประโยชน์ เช่น พนักงานปราบปรามโจรผู้ร้าย ก็จะได้รู้เท่าทันโจร หรือคฤหบดีก็จะได้รู้จักป้องกันทรัพย์สินสมบัติของตน” โจรจันทร์เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเพราะกลับใจได้ และยังสามารถแจกแจงความรู้ที่แปลกกว่าใครๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้

ทรงพระกรุณาให้นายจันทร์เป็นพนักงานเฝ้า “บังกะโล” ที่นครปฐม ภรรยานายจันทร์ก็ได้ตั้งร้านขายของ บุตรชายที่เพิ่งจะรุ่นหนุ่มได้ฝึกวิชาใช้ราชการได้อยู่เย็นเป็นสุขทั้งครอบครัว ส่วนเรื่องวิชาโจรกรรมที่ทรงชักถามโจรจันทร์ได้ทรงนิพนธ์เป็นเล่มชื่อ “สนทนากับผู้ร้ายปล้น” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ มีผู้อ่านกันอย่างแพร่หลาย ต้องพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง ทรงแสดงให้เห็นว่าคนเรานั้นแม้จะร้ายกาจเพียงใดก็มีส่วนที่เป็นความสามารถอันเป็นประโยชน์อยู่ด้วยหากนำมาใช้ให้ถูกทาง

นอกจากนี้ยังมีเรื่องประวัติศาสตร์หลายเรื่อง เรื่องหนึ่งที่เป็นเรื่องแปลกคือเรื่องผีบุญ ทรงเล่าว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ มีลายแทง (ใบลานจารหนังสือ) เกิดขึ้นทางเมืองริมแม่น้ำโขง พยากรณ์ว่ากลางเดือนหกปีฉลู (พ.ศ. ๒๔๔๔) จะเกิดเภทภัยใหญ่หลวงเงินทองจะกลายเป็นกรวดทราย ก้อนกรวดในหินแลงจะกลับเป็นเงินทอง หมูจะกลายเป็นยักษ์กินคน แล้วทำวธรรมิกราชผีบุญจะมาเป็นใหญ่ในโลก ใครอยากจะมีมั่งมีก็ให้เก็บกรวดหินรวบรวมไว้เพื่อให้ทำวธรรมิกราชชุบเป็นเงินเป็นทอง ถ้ากลัวตายก็ให้ฆ่าหมูเสียก่อนเดือนหก ราษฎรพากัน

หวาดกลัวไปทั่วทั้งมณฑลอีสาน มณฑลอุดร และมณฑลนครราชสีมา ซึ่งรวมพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดของประเทศ พนักงานฝ่ายปกครองต้องสั่งกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ไปห้ามปรามราษฎรมิให้หลงเชื่อ ต่อมามีคนตั้งตนเป็นผู้วิเศษ ทำตัวเป็นคนจำศีลภาวนาหนุ่มสาวหนุ่มสาว ไปเที่ยวบอกราษฎรให้ระวังเหตุการณ์ตามลายแทงพร้อมทั้งเสกคาถาอาคมรดน้ำมนต์ให้เพื่อป้องกันภัย ราษฎรหลงว่าเป็นท้าวธรรมิกราชผิบุญก็สมัครเป็นพรรคพวกติดตามจำนวนมาก เมื่อเห็นว่ามีผู้นับถือเกรงกลัวจำนวนมากแล้ว ผิบุญก็แสดงตนเป็นผู้วิเศษโดยเปิดเผยว่าจะมาดับยุคเข็ญ เมื่อทางบ้านเมืองให้ทหารไปจับตัว ทหารก็กลับหวาดกลัว ทรงนิพนธ์ว่า “เขาเล่าว่าตัวผิบุญหนุ่มสาวหนุ่มสาวเดินประณมมือเสกเป่ามากลางไพร่พล พอปะทะกับทหาร พวกผิบุญก็เข้ารบก่อน รบกันได้หน่อยหนึ่งพวกทหารชาวเมืองก็แตกหนี ผิบุญอีก” ทางบ้านเมืองต้องส่งทหารกรุงเทพฯ ไปปราบถึงกับต้องใช้ทั้งปืนเล็กยาวและปืนใหญ่ยิงไล่เรื่องจึงสงบลงได้

ในหนังสือนิทานโบราณคดี ยังมีเรื่องการสรรหาบุคลากรชาวต่างประเทศ

เพื่อมาทำราชการบางหน้าที่ แล้วได้เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลัง ยัคมินส) มาปฏิบัติงานจนได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าพระยาที่เป็นชาวต่างประเทศคนที่สองของไทย เจ้าพระยาคนแรกที่เป็นชาวต่างประเทศ คือ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงเล่าว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ขณะทรงเป็นกรมหมื่นทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ได้มี นายเฮนรี อาลบาสเตอร์ (ตันสกุลเสวตศิลา) ชาวอังกฤษเป็นที่ปรึกษากฎหมายนานาชาติ กระทรวงการต่างประเทศอยู่หลายปี เมื่อนายอาลบาสเตอร์ถึงแก่กรรม มีพระประสงค์จะได้ชาวต่างประเทศมาแทน ได้ทรงขอให้บุคคลต่างๆ ช่วยหา แต่เมื่อได้มาก็เข้ากับใครไม่ได้ไม่มีใครมีใครชอบ ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปลอนดอนได้ทรงพบกับบุคคลสำคัญต่างๆ รวมทั้งลอร์ดเร ซึ่งรู้จักคนมาก ได้ทรงขอให้ช่วยหาผู้ชำนาญทางกฎหมายให้ จนเมื่อเสด็จไปราชการประเทศต่างๆ ในยุโรปเสร็จแล้วข้ากลับทรงแวะดูกิจการที่อียิปต์

ประทับ ณ เมืองโคโร เป็นเวลาเดียวกับที่ ลอร์ดเรมาเทียวยอียิปต์และพักโรงแรมเดียวกัน ลอร์ดเรทูลว่าได้คนที่ทรงให้ช่วยเหลือแล้ว ชื่อ โรลันด์ ยัคมินิส เป็นชาวเบลเยียม ผู้ชำนาญกฎหมายนานาประเทศที่เป็นที่นับถือกันทั่วไปในประเทศทางยุโรป เคยเป็นนายกสภากฎหมายนานาประเทศและเคยเป็นเสนาบดีของประเทศเบลเยียม แต่เวลานั้นนายโรลันด์ ยัคมินิส อยู่ในฐานะตกยาก เพราะได้ไปค้าประกันเงินกู้ให้น้องชายทำการค้า แล้วน้องชายล้มละลาย ต้องเอาทรัพย์สินของตนไปใช้หนี้แทนน้องชายอยู่ในประเทศเบลเยียมไม่ได้ เพราะไม่มีกำลังจะรักษฐานะหน้าตา ได้ทราบข่าวว่ารัฐบาลอียิปต์กำลังมีความต้องการจึงเดินทางมาอียิปต์ แต่ขณะนั้นตำแหน่งที่เหมาะสมยังไม่ว่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเชิญนายโรลันด์ ยัคมินิส มารับประทานอาหาร ได้ทรงสังเกตบุคลิกลักษณะเห็นว่าเรียบร้อย เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ อายุเกือบ ๖๐ ปีแล้ว และเมื่อทรงสนทนาด้วยก็เห็นว่าเป็นคนมีความรู้ความสามารถมาก จึงทรงชักชวนให้มาทำราชการที่เมืองไทย นายโรลันด์

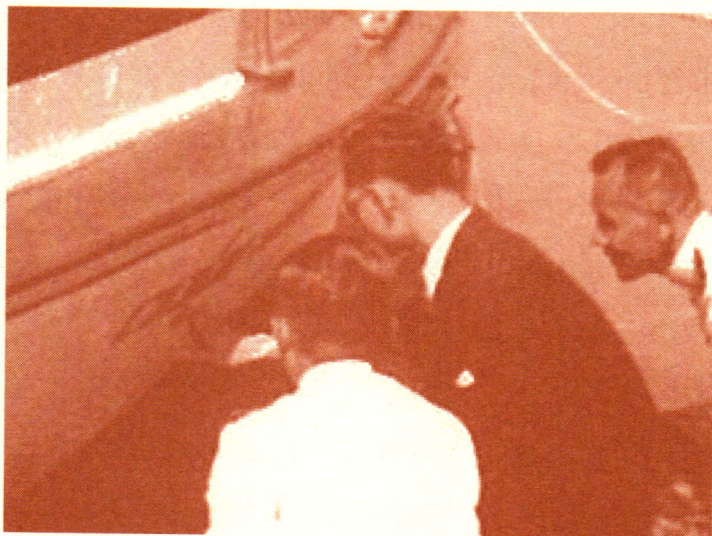
ยัคมินิส ทูลตอบรับ จึงได้ทรงติดต่อมาทางประเทศไทย ซึ่งทุกฝ่ายตกลง นายโรลันด์ ยัคมินิส ขอไปรับครอบครัวที่ประเทศเบลเยียมก่อนแล้วจะตามมากรุงเทพฯ แต่ก่อนที่นายโรลันด์ ยัคมินิส จะมาถึงผู้ครองอียิปต์มีโทรเลขถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า รัฐบาลอียิปต์จะตั้งนายโรลันด์ ยัคมินิส ในกระทรวงยุติธรรม แต่นาย โรลันด์ ยัคมินิส อ้างว่าติดสัญญาอยู่กับไทยแล้วจึงขอให้ไทยช่วยเพิกถอนสัญญาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชโทรเลขตอบว่า อียิปต์อยู่ใกล้กับยุโรปกว่าประเทศไทย จึงทรงขอให้เห็นแก่ประเทศไทย นายโรลันด์ ยัคมินิส เดินทางมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้แสดงความสามารถทั้งในทางกฎหมายและลักษณะการปกครองในยุโรป ได้เป็น “ที่ปรึกษาราชการทั่วไป” มิใช่เป็นที่ปรึกษาราชการแต่ในกระทรวงต่างประเทศกระทรวงเดียว ได้ทำประโยชน์ให้แก่ราชการเป็นอันมาก และเข้ากับคนไทยได้ดีทุกกระทรวง ได้เป็นเจ้าพระยาอภัยราชาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ รับราชการอยู่ ๗ ปี เกิดเจ็บป่วยและทนอากาศร้อนต่อไปไม่ไหว ต้องทูลลาออก

จากราชการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเสียดายแต่ก็ต้องพระราชทาน พระบรมราชานุญาตเจ้าพระยาอภัยราชา กลับไปเบลเยียมได้สองสามปีก็ถึงอสัง-
กรรม คุณหญิงอภัยราชาก็ถึงอนิจกรรมใน เวลาใกล้ๆ กัน มีบุตรรับราชการเมืองไทย ต่อมา ๒ คน บุตรคนใหญ่ เป็นผู้เชี่ยวชาญ กฎหมายคล้ายบิดา และได้เป็นผู้พิพากษา

ของเมืองไทยในศาลต่างประเทศ ณ กรุงเฮก มีชื่อเสียงจนพระเจ้าแผ่นดินเบลเยียม ทรงตั้งให้เป็นบารอน บุตรคนที่สองได้เป็น กงสุลเยเนอรัลไทย ณ กรุงบรัสเซลล์

เรื่องน่าอ่านในหนังสือนิทานโบราณคดี ยังมีอีกหลายเรื่องและหลากหลายความรู้ มีทั้งที่เป็นเกร็ดและเป็นแก่นความรู้ การใช้ ภาษาที่ง่ายชวนติดตาม จึงเป็นหนังสือเก่า ที่เป็นมรดกล้ำค่ายิ่งของชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิมเรือเวชพาหน์

เรือเวชพาหน์ : หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ทางน้ำพระราชทาน

นางเบญจมาศ แพทอง

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นต้นมา จวบจนปัจจุบัน ทรงสอดส่องดูแล บำบัดทุกข์ บำรุงสุขอาณาประชาราษฎร์ต่อเนื่องตลอดมา เหล่าประชาร่มเย็นเป็นสุขได้ร่มพระบารมี และจากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในทุกภูมิภาค ทำให้ทรงทราบว่า

ราษฎรจำนวนมากเจ็บป่วยเพราะขาดการดูแลสุขภาพและได้รับบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขไม่ทั่วถึง บางคนไม่มีกำลังทรัพย์ในการรักษาพยาบาล ทรงให้ความสำคัญด้านการพัฒนาสุขภาพพลานามัยของประชาชนตั้งแต่ในระยะต้นแห่งการครองราชย์ ด้วยทรงเห็นว่าพสกนิกรเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ หากสุขภาพไม่สมบูรณ์

แข็งแรงแล้ว อาจมีผลกระทบต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่งผลให้ชุมชนและประเทศชาติขาดประสิทธิภาพได้ ดังพระราชดำรัสว่า

“ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม ก็จะไม่สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ ก็คือพลเมืองนั่นเอง”

ดังนั้น จึงทรงพระกรุณาพระราชทานโครงการด้านการแพทย์และการสาธารณสุขเป็นจำนวนมากและครอบคลุมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น

โครงการแพทย์หลวงและหน่วยแพทย์พระราชทาน เป็นแพทย์หลวงและแพทย์ที่ติดตามขบวนเสด็จไปในชนบท ทำการตรวจรักษาราษฎรที่เจ็บป่วยซึ่งมารอรับเสด็จเมื่อทรงแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเยี่ยมราษฎร

โครงการอบรมหมอมหมู่บ้าน โดยคัดเลือกคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านมารับการอบรม สามารถจ่ายยาและรักษาพยาบาลเบื้องต้น รวมทั้งให้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยแก่คนในหมู่บ้านได้

โครงการหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน เป็นทันตแพทย์อาสาตามเสด็จในการแปรพระราชฐานไปประทับแรมเพื่อ

เยี่ยมราษฎร ออกตรวจรักษาโรคฟันแก่ราษฎรในถิ่นทุรกันดาร โดยพระราชทานรถทันตกรรมเคลื่อนที่เป็นสถานที่ปฏิบัติงาน

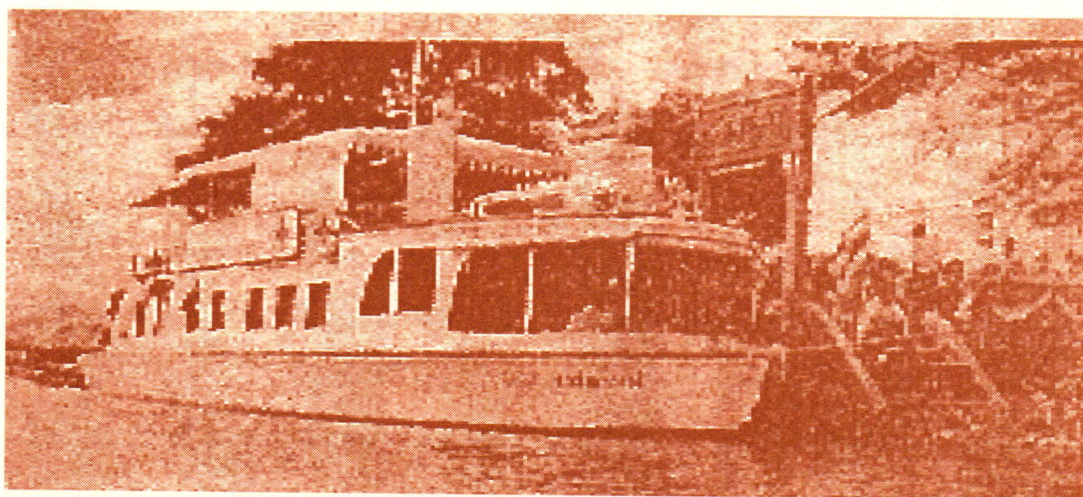
โครงการแพทย์โสต ศอ นาสิก และภูมิแพ้พระราชทาน เป็นคณะแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาดังกล่าว อาสาสมัครไปปฏิบัติหน้าที่รักษาผู้ป่วยในจังหวัดต่าง ๆ ที่เสด็จแปรพระราชฐาน

โครงการศัลยแพทย์อาสา โดยราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย จัดส่งศัลยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญไปทำการผ่าตัดรักษาโรคตามโรงพยาบาลประจำจังหวัดที่เสด็จแปรพระราชฐาน

โครงการหน่วยงานคนไข้ในกองราชเลขาฯ การในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ดูแลผู้ป่วยที่ต้องส่งเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลในกรุงเทพฯ เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์

โครงการเกลือเสริมไอโอดีนพระราชทาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศึกษาวิธีเติมสารไอโอดีนลงในเกลือสินเธาว์ และเกลือสมุทร และให้ค้นหาเส้นทางของแหล่งผลิตเกลือจนถึงมือผู้บริโภค

โครงการหน่วยแพทย์หน้าวัง ตรวจรักษาและแจกจ่ายยาบริเวณหน้าพระ

ตำหนักในเขตพระราชฐาน เช่น พระตำหนัก
ภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร พระตำหนัก
ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส วังไกลกังวล
หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน
เคลื่อนที่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
หน่วยรักษาพยาบาลในชนบท บริการทั้ง
ทางบกและทางน้ำ ดังจะได้กล่าวต่อไป

โครงการส่วนพระองค์ คลินิก
ศูนย์แพทย์พัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนประดิษฐ์
มนูธรรม เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร
ให้บริการรักษาโรคแก่ประชาชนโดยไม่มุ่ง
ผลกำไร มีแพทย์ผู้ชำนาญจากโรงพยาบาล
ต่าง ๆ หมุนเวียนมาปฏิบัติงาน ต่อมาได้จัด
เป็นโรงพยาบาลของทางราชการ เป็นต้น

เรือเวชพาหน์ เป็นเรือพระราชทาน
เพื่อบริการตรวจรักษาโรคทั่วไปและทันต
กรรม โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และเป็นหนึ่ง
ในโครงการหน่วยแพทย์พระราชทานเคลื่อนที่
ทางน้ำ ด้วยทรงเห็นว่าราษฎรที่ตั้งบ้านเรือน
อยู่ริมแม่น้ำในที่ห่างไกล ไม่สะดวกในการ
คมนาคมทางบก จึงไม่ได้รับการทาง
การแพทย์และการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บริษัทอยู่เรือ
กรุงเทพ จำกัด ต่อเรือยนต์ด้วยพระราชทรัพย์
ส่วนพระองค์พระราชทานแก่สมาคมกาชาดไทย
เพื่อใช้เป็นหน่วยแพทย์เคลื่อนที่รักษาพยาบาล
ราษฎรตามลำน้ำต่าง ๆ พระราชทานชื่อเรือว่า
“เรือเวชพาหน์” (อ่านว่า เวด-ชะ-พา-หะ)
แปลความหมายได้ว่า “พาหนะที่พาหมอ

“ไปหาคนไข้” เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเจิมเรือและพระราชทานเรือเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๘ ณ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร

เรือเวชพาหน์ เป็นเรือไม้สองชั้น มีขนาดกว้าง ๓.๘๑ เมตร ยาว ๑๕.๖๙ เมตร สูง ๓.๗๕ เมตร เครื่องยนต์ดีเซล ๖ สูบ ๑๐๐ แรงม้า ความเร็ว ๘ น็อตต่อชั่วโมง กินน้ำลึก ๐.๘๕ เมตร บรรทุกคนได้ ๓๐ คน ชั้นบนเป็นโถงโล่ง ใช้เป็นที่นอนของเจ้าหน้าที่และหน่วยแพทย์ ชั้นล่างเป็นห้องตรวจรักษาโรคทั่วไป ห้องตรวจทันตกรรม ห้องผ่าตัดเล็ก ห้องเครื่องยนต์ ห้องเดินเรือ ห้องนอนเจ้าหน้าที่ประจำเรือและห้องสุขา ด้านหน้าของห้องตรวจตามแนวทางเดินมีตู้ติดผนังเก็บยาและเป็นชั้นเพื่อจัดยาจ่ายคนไข้ ด้านข้างเรือทั้ง ๒ ข้าง มีแผ่นป้ายติดข้อความว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเรือลำนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ เพื่อใช้บรรเทาทุกข์และรักษาประชาชนโดยไม่คิดมูลค่าใด ๆ ทั้งสิ้น”

เรือเวชพาหน์ลำนี้ออกปฏิบัติการครั้งแรกในตอนบ่ายของวันที่ได้รับพระราชทานไปตามลำน้ำเจ้าพระยา ที่จังหวัดนนทบุรี เขตอำเภอปากเกร็ด บางกรวย บางใหญ่

และบางบัวทอง ติดต่อกันเป็นเวลา ๒๘ วัน กลางวันตรวจรักษา กลางคืนฉายภาพยนตร์ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยให้แก่ประชาชน ครั้งต่อมาไปตามลำน้ำท่าจีนในพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช สามชุก ศรีประจันต์ สองพี่น้อง และบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี นับแต่นั้นเป็นต้นมาเรือเวชพาหน์คงปฏิบัติการออกตรวจรักษาประชาชนตามริมสองฝั่งแม่น้ำอย่างต่อเนื่องตลอดมาในฤดูน้ำหลาก ตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำสะแกกรัง เป็นต้น การปฏิบัติงานแต่ละครั้งใช้เวลาเป็นสัปดาห์ บางครั้งเป็นเดือน และบางครั้งนานกว่าเดือน เครื่องยนต์ได้เสื่อมสภาพและทรุดโทรม จึงได้ซ่อมแซมหลายครั้ง ในที่สุดบริษัท โตโยต้ามอเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้น้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องยนต์ดีเซล ขนาดปริมาตรกระบอกสูบ ๔,๒๐๐ ซี.ซี. พร้อมค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนเครื่องยนต์ เรือเวชพาหน์ยังคงใช้งานมาจนปัจจุบัน

กิจกรรมของหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทางน้ำพระราชทานในระยะแรกนั้น ได้ดำเนินการตรวจรักษาและจ่ายยาบนเรือ ต่อมาเมื่อผู้ใช้บริการมากขึ้นจึงย้ายการตรวจ

รักษาขึ้นมาบนบกโดยอาศัยศาลาวัด ทำน้ำ
โรงเรียน แต่ยังคงจ่ายยาบนเรือเพื่อผู้ป่วย
จะได้รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและได้
สัมผัสเรือพระราชทาน การให้บริการด้าน
การตรวจรักษา มีตั้งแต่รักษาโรคทั่วไป
อายุรกรรม โสตรกรรม จักษุกรรม ทนตกรรม
สูติรีเวชกรรม ศัลยกรรม ฉีดยา จัดจ่ายยา
ให้ภูมิคุ้มกันโรค และให้ความรู้ด้านสุขอนามัย
นอกจากจะให้บริการทางการแพทย์เป็น
ประจำแล้ว สภากาชาดไทยยังได้นำสิ่งของ
ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ราษฎรตามลำน้ำ
ที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น ประสบอัคคีภัย
อุทกภัย หรือยากจน ด้วยการนำเครื่องอุปโภค
บริโภค ชุดนักเรียน ชุดเด็กอ่อน รองเท้า
และสิ่งของจำเป็นอื่น ๆ ไปแจกจ่ายด้วย

เรือเวชพาหน์ได้ปฏิบัติงานอย่าง
ต่อเนื่องตลอดมาจวบจนปัจจุบันเป็นเวลากว่า
๕๐ ปี กล่าวได้ว่าเป็นเรือลำแรกและลำเดียว
ในโลกที่ตรวจรักษาพยาบาลทางน้ำ และ
ยังคงออกปฏิบัติงานตรวจรักษาประชาชน
ต่อไปตามพระราชประสงค์ ตลอดจนช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยตามแต่วาระ การปฏิบัติการ
รักษาพยาบาลทางน้ำนี้นับเนื่องมาถึงปัจจุบัน
รวมจำนวนหลายร้อยครั้ง มีผู้เข้ารับบริการ
หลายแสนคน ทั้งนี้ เพราะสายพระเนตร
อันยาวไกล จึงทำให้พสกนิกรมีสภาพชีวิต
ความเป็นอยู่ และมีสุขภาพอนามัยที่ดี
ช่วยบรรเทาปัญหาด้านสาธารณสุขของไทย
จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุด
มิได้ที่ชาวไทยจะรำลึกไว้ชั่วกาลนาน

โรงเรียนวังไกลกังวล โรงเรียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้นแบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

นายขวัญแก้ว วัชโรทัย

ตอนที่ ๑

โรงเรียนวังไกลกังวล เป็นโรงเรียน
ราษฎร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สถาปนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ สมัยพระบาท
สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ ๘ ตั้งอยู่
ณ เขตพระราชฐาน วังไกลกังวล อำเภอ

หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อมา พ.ศ.
๒๕๒๒ สำนักพระราชวังแต่งตั้งนายขวัญ-
แก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวัง
ฝ่ายกิจการพิเศษ เป็นประธานกรรมการ
บริหารและผู้จัดการ

ก่อนหน้านี้ โรงเรียนมีสภาพจะต้อง

เร่งพัฒนาให้ก้าวหน้าในทุกด้าน โดยเฉพาะพื้นที่ของโรงเรียนมีลักษณะเป็นตะกาดที่ดินหลังชายหาดทะเลมีน้ำเค็มขึ้นไปถึงได้ นายขวัญแก้ว วัชโรทัย จึงทุ่มเทสรรพกำลังด้วยวิริยะอุตสาหะ เพื่อพัฒนาทุกภาคส่วนให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น อาทิ อาคารสถานที่ ได้พัฒนาให้พอเพียงกับความต้องการ ตลอดจนปรับปรุงให้มีภูมิทัศน์สวยงาม ด้านบุคลากรพัฒนาโดยวิธีส่งเสริมให้ครูผู้สอนที่มีคุณวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จนกระทั่งครูผู้สอนมีวุฒิปริญญาตรีทุกคน หรือมีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้นถึงระดับปริญญาโท ด้านวิชาการได้เร่งพัฒนาทุกรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าในยุคสมัยโลกาภิวัตน์

ในยุคสมัยนั้น นายขวัญแก้ว วัชโรทัย ได้รับความร่วมมือจากกระทรวงศึกษาธิการ จัดส่งข้าราชการครูผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา จากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนกลาง ๑๙ แห่ง รวมทั้งข้าราชการครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ข้าราชการครูสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และบุคลากรจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปปฏิบัติ

หน้าที่ทำการสอนทั้งประจำและชั่วคราว เป็นครูพี่เลี้ยง

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๘ โรงเรียนวังไกลกังวลพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ ขณะเดียวกันโรงเรียนทั่วประเทศประสบปัญหาด้านต่างๆ โดยเฉพาะโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ที่ตั้งอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ขาดแคลนครูผู้สอนแต่ละสาขาวิชา มากที่สุด สภาพดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของชาติมาตลอด ยิ่งโรงเรียนที่อยู่ในชนบทห่างไกลด้วยแล้ว การพัฒนาคุณภาพการศึกษายังทำได้ไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานที่เท่าเทียมกัน

ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ นายขวัญแก้ว วัชโรทัย มีโอกาสได้บรรยายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษาด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียมในที่ประชุม ณ อาคารสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการบรรยายเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สมัยนั้นเห็นด้วย ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้วยดีตลอดมา

นายขวัญแก้ว วัชโรทัย ได้จัดทำ

โครงการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม DLTV ขึ้นที่โรงเรียนวังไกลกังวล ถ่ายทอดการเรียนการสอนออกอากาศเป็นปฐมฤกษ์ไปยังโรงเรียนเครือข่ายทั่วประเทศ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๘ ซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคลสืบต่อไป

โรงเรียนวังไกลกังวล มีสถาบันการศึกษา ร่วมกันจัดการศึกษาอยู่ในพื้นที่เดียวกันมากกว่าหนึ่งแห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนวังไกลกังวล วิทยาลัยการอาชีพวังไกลกังวล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวล ทั้งสามสถาบันจึงเน้นการศึกษาแบบครบวงจรด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อสนองพระบรมราโชบายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า

“การจัดการศึกษา ให้อบรมบ่มนิสัย

นักเรียนเป็นคนดี มีเมตตา กรุณา ให้นักเรียนทุกคน ตั้งใจเรียนจนสุดความสามารถ เมื่อเรียนจบถึงระดับใดแล้ว ให้มีความสามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้”

การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่มุ่งสนองพระบรมราโชบาย เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้เรียนไม่ว่าจะเรียนอยู่ในระดับใด สามารถเรียนได้ตามศักยภาพของตน เมื่อเรียนสำเร็จตามกำลังสติปัญญาของแต่ละคนแล้ว สามารถนำความรู้ไปเป็นฐานสำหรับการศึกษาระดับสูงขึ้น หรือประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างมีความสุข ทั้งยังรู้จักสามัคคี มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ดำรงตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

ต่อมาได้จัดตั้งเป็น มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม DLF เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๙ โดยมี นายขวัญแก้ว วัชโรทัย เป็นประธานกรรมการบริหาร สำนักงานตั้งอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ใช้เครื่องหมายกาญจนาภิเษกเป็นเครื่องหมายของมูลนิธิ

ปัจจุบันโรงเรียนวังไกลกังวลเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ทรงประสิทธิภาพเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียมที่ก้าวหน้า เป็นสถานศึกษาแห่งแรกที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ถ่ายทอดกระบวนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดทั้งการสร้างองค์ความรู้ ควบคู่คุณธรรมไปยังผู้เรียนทั้งในประเทศ และต่างประเทศสนองพระบรมราโชบายที่ทรงเน้นให้นักเรียนได้รู้จักช่วยเหลือตนเอง และยึดเป็นแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตลอดทั้งวัน วันละ ๒๔ ชั่วโมง

ยิ่งไปกว่านั้น นายขวัญแก้ว วัชโรทัย ยังได้สนองพระบรมราโชบายให้นักเรียนได้เรียนทั้งด้านกีฬา ศิลปะ นาฏศิลป์ และดนตรี มีทั้งดนตรีสากลและดนตรีไทย นักเรียนคนใดมีความสามารถสูงก็จะสนับสนุนและส่งเสริมยิ่งขึ้น

นางสาวภัทรรินทร์ ศิริรัตน์ นักเรียนรุ่นแรกที่เรียนด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นผู้มีความสามารถด้านดนตรีไทยเป็นพิเศษ ขณะเรียนอยู่ระดับ

มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนตอนเย็นไปบรรเลงดนตรีไทยที่โรงแรมเมเลีย หัวหิน เป็นการหารายได้พิเศษระหว่างเรียนด้วยการใช้ความรู้ความสามารถช่วยเหลือตนเองในทางที่ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวทางพระบรมราโชบายเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงเน้นให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของดนตรีไทยด้วย เมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๔ ได้รับทุนไปศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๘ ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเดียวกัน พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒ ได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๓ ขณะยังเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้รับพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เข้าร่วมวงเพื่อบรรเลงดนตรีไทยในฐานะนิสิตนักศึกษางานดนตรีไทย อุดมศึกษา ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติและเป็นสิริมงคลสูงสุดแก่ชีวิต ทั้งยังแสดงถึง

ผลพวงจากการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมที่ทรงประสิทธิภาพ

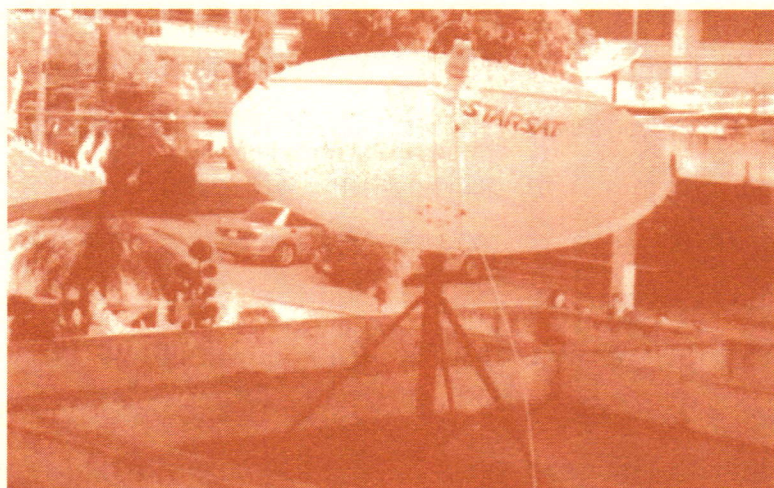
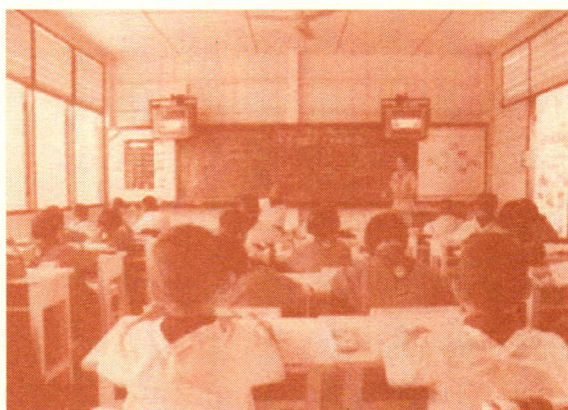
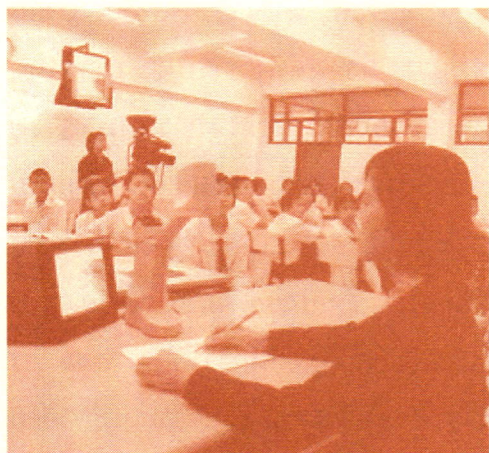
สถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม DLTV ถ่ายทอดการเรียนการสอนออกอากาศต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ๑๕ ช่องสัญญาณ เริ่มตั้งแต่ DLTV 81-95 โดย DLTV 81-92 โรงเรียนวังไกลกังวลเป็นหน่วยงานหลัก รับผิดชอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ DLTV 81-86 ถ่ายทอดการเรียนการสอนช่วงชั้นที่ ๑-๒ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖) DLTV 87-89 ถ่ายทอดการเรียนการสอนช่วงชั้นที่ ๓ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓) DLTV 90-92 ถ่ายทอดการเรียนการสอนช่วงชั้นที่ ๔ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖) โดยมุ่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูของโรงเรียนพื้นที่ชนบทห่างไกล โดยเฉพาะในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ทุกแห่ง ทั้งจำนวนครูและครูผู้สอนแต่ละสาขาวิชา รวมถึงปัญหามาตรฐานไม่เท่าเทียมกันของสถานศึกษา ทั้งในเขตเมืองและชนบท ถิ่นทุรกันดาร ให้มีมาตรฐานเดียวกันจากครูคนเดียวกันและในเวลาเดียวกัน

สำหรับ DLTV 93 ถ่ายทอดการเรียน

การสอนสายวิชาชีพ (ปวช. ปวส.) รวมทั้งวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น และการศึกษาชุมชน วิทยาลัยการอาชีพวังไกลกังวลเป็นแม่ข่ายต้นทาง DLTV 94 ถ่ายทอดการเรียนการสอนนานาชาติซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศมีด้วยกัน ๕ ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่น DLTV 95 ถ่ายทอดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตวังไกลกังวลเป็นแม่ข่ายรับผิดชอบ

ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยได้จัดรายการออกอากาศเป็นประจำในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๐๔.๐๐-น.-๐๖.๐๐น. ภาคค่ำ ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น.-๒๐.๐๐ น. ส่วนวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ น.-๒๐.๐๐ น. ซึ่งเป็นรายการออกอากาศของมหาวิทยาลัยทางไกลที่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ระหว่างต้นทางและปลายทาง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระ-ราชทานพระบรมราชานุญาตให้ดำเนิน

รายการ “**ศึกษาทัศน์**” ครุณานักเรียนไปทัศนศึกษาเพื่อเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ตามสถานที่จริง เปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้มีส่วนร่วมสนทนา ชักถามความรู้เนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์จากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ลงมือทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ

ตอนที่ ๒

มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้มอบอุปกรณ์รับสัญญาณให้แก่ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น **ประเทศลาว** ได้ติดตั้งอุปกรณ์รับสัญญาณที่โรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้า ๖๗ แขวงเวียงจันทน์ โรงเรียนมัธยมสมบุญนครเวียงจันทน์ และโรงเรียนมัธยมสมบุญสันติภาพ แขวงบ่อแก้ว **ประเทศจีน** ที่มณฑลยูนนาน ติดตั้งที่มหาวิทยาลัยถึง ๕ แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยยูนนาน มหาวิทยาลัยวิทยุโทรทัศน์ยูนนาน มหาวิทยาลัย South Youth College มหาวิทยาลัยเชื้อชาติแห่งยูนนาน และ Yunnan Normal University ส่วน**ประเทศกัมพูชา** ติดตั้งที่วิทยาลัยกำปงเฌอเดียล จังหวัดกำปงธม เป็นสถาบันที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานให้เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

ทั้งโครงการตามพระราชดำริ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน นวัตกรรมในเรื่องการเกษตร เทคโนโลยี ศิลปหัตถกรรม ประเพณีวัฒนธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลิขสิทธิ์รายการศึกษาทัศน์ที่ออกอากาศทุกรายการ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้พัฒนาความร่วมมือระหว่างมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมและสถาบันการศึกษาต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เช่น ได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยโอเรกอน เมืองยูจีน ประเทศสหรัฐอเมริกา จัดอบรมครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้ระบบ Video Conference เชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยโอเรกอนและศูนย์การอบรมในประเทศไทย จัดขึ้นที่โรงเรียนวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และศูนย์การอบรมบมจ. ทีโอที จำกัด (มหาชน) รวมถึงศูนย์การอบรมของประเทศเพื่อนบ้าน ที่โรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าหลัก ๖๗ โรงเรียนมัธยมสมบุญเวียงจันทน์ ประเทศลาว ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาครูและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปเป็นประธานแทนพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเปิดห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และทรงเปิดกิจกรรมการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม การฝึกอบรมครูสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Green Chemistry) ณ มหาวิทยาลัยโอเรกอน ดำเนินการฝึกอบรมด้วยระบบ Video Conference โดยได้ดำเนินการเหมือนกับการฝึกอบรมครูสอนภาษาอังกฤษนับเป็นความก้าวหน้าที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงยิ่ง ซึ่งเป็นผลพวงของความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากทุกภาคส่วน

นอกจากนี้ ยังได้จัดทำโครงการ DLF eSchool (www.dlfeschool.in.th) ขึ้นอีก ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๖ ด้วยความร่วมมือจากกระทรวงการต่างประเทศและวัดไทยในต่างประเทศ โดยจัดในรูปแบบการศึกษาทางไกลด้วยระบบอินเทอร์เน็ตจัดทำเป็นหลักสูตรเฉพาะลูกหลานและคนไทยในต่างประเทศ รวมทั้ง

ชาวต่างชาติที่สนใจการเรียนรู้ภาษาไทย และวิถีชีวิตความเป็นไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ มีศูนย์การเรียนทางไกลด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ๔ ศูนย์ คือ วัดป่าธรรมชาติลอสแอนเจลิส สถานกงสุลไทย นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา วัดศรีนครินทรวราราม ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ วัดไทยธรรมประทีป ประเทศฝรั่งเศส และวัดไทย ๑๕ แห่งในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เพื่อส่งเสริมให้คนมาเลย์เชื้อสายไทยได้เปิดโลกการเรียนรู้ด้วยความภาคภูมิใจ

การประเมินผลโรงเรียนปลายทางเป็นอีกรายการหนึ่งที่มีขึ้นเพื่อสร้างความใกล้ชิดด้วยความเข้าใจดีต่อกันระหว่างครูและนักเรียน ตลอดทั้งประชาชนผู้สนใจทั่วไป เป็นการติดตามประเมินผลในโอกาสเดียวกัน นายขวัญแก้ว วัชโรทัย ในฐานะนายสถานีได้มอบให้อาจารย์ณรงค์ฤทธิ์ ศักดารณรงค์ รองนายสถานีเป็นผู้ดำเนินรายการ รูปแบบของรายการเป็นการประชุมทางไกลร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ทั้งจากโรงเรียนต้นทางและปลายทาง เปิดโอกาสให้แต่ละคนได้สนทนาซักถามข้อสงสัย เสนอข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ทั้งยังเป็นเวทีแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาความรู้ ประเพณี วัฒนธรรม

ศาสนา และศิลปะ ที่ทรงคุณค่าในแต่ละท้องถิ่น ออกอากาศเป็นประจำทุกวันเสาร์ DLTV 89 ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๑.๐๐ น. เพื่อร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ และให้มีคุณภาพสูงขึ้นในทุกวิถีทาง

โรงเรียนปลายทางที่เป็นเครือข่าย เรียนร่วมกับโรงเรียนวังไกลกังวล มีจำนวนเพิ่มขึ้นในแต่ละปีการศึกษา อาทิ โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๔ โรงเรียนเอกชน สถาบันปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนของมูลนิธิหรือองค์กรเพื่อการกุศลอีกจำนวนมาก

นักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนวังไกลกังวล ถ้ามีผลการเรียนดีก็จะได้รับทุนพระราชทานไปศึกษาต่อระดับปริญญาตรี นักเรียนบางคนสอบคัดเลือกศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงของประเทศได้ด้วยตนเอง เช่น โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงอื่นๆ อีกหลายแห่ง เช่น พ.ศ. ๒๕๔๒ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญมอบทุนการศึกษาระดับปริญญาตรีให้แก่นักเรียนวังไกลกังวลจำนวน ๙ ทุน ในจำนวนนั้นมีนางสาวจิตติมา สุขสมัย สำเร็จการศึกษา ได้รับเกียรตินิยมอันดับ ๑ (เหรียญทอง) นางสาวสายใจ แซ่ไคว้ ได้รับเกียรตินิยมอันดับ ๒ (เหรียญเงิน) นางสาวโฉมฉาย มะลิทอง กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่ประเทศเยอรมนี (พุทธศักราช ๒๕๕๒) นายสัญญากร กตัญญูลี ได้รับทุนจากมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่ประเทศอังกฤษ

ส่วนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ทั้ง ๔๔ แห่งทั่วประเทศ ซึ่งใช้ระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างเต็มรูปแบบ ถ้านักเรียนคนใดเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยคะแนนเฉลี่ยสูง นักเรียนคนนั้นจะได้รับทุนพระราชทานการศึกษาสงเคราะห์จากมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้ไปศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ตามสาขาวิชาที่ได้รับทุน เช่น นางสาวจันทร์ดี วงศ์สวัสดิ์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

จากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๒๙ จังหวัด ศรีสะเกษ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๔ ด้วย คะแนน ๓.๗ จึงได้รับทุนพระราชทาน การศึกษาสงเคราะห์เข้าศึกษาต่อระดับ ปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษมบัณฑิต ขณะเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ ๓ ได้รับรางวัลพระราชทานชนะเลิศการ แข่งขันโต้เถียงปัญหาทางกฎหมายโดยการ แลกเปลี่ยนด้วยวาจาในชั้นอุทธรณ์ จาก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎ- ราชกุมาร ในวันระพี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ สำเร็จการศึกษาเมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๘ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษา ๔ ปี มีผลการ เรียนคะแนนเฉลี่ย ๔ ทุกรายวิชา จึงสำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี เกียรตินิยม อันดับหนึ่ง นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเกียรตินิยม และสามารถ เรียนเนติบัณฑิตไทยจบได้ภายใน ๑ ปี ที่ ยกมาเป็นตัวอย่างนี้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ในแต่ละปีการศึกษา นักเรียนจาก โรงเรียนปลายทางจำนวนมากที่เรียนจบ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว สามารถสอบ คัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ทั้ง ในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัย เอกชน โรงเรียนบางแห่งทั้งด้อยโอกาส

ทั้งขาดแคลนครู และอยู่ในชนบทห่างไกล ในถิ่นทุรกันดาร เมื่อนำระบบการศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ในการเรียน การสอน โรงเรียนเหล่านี้สามารถพัฒนา คุณภาพให้สูงขึ้นในทุกด้าน เมื่อเรียนจบ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีนักเรียนสอบ คัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยได้จำนวนมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีสถาบันปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำนวนมาก ที่ยกระดับคุณภาพการเรียน การสอนสายวิชาสามัญให้สูงขึ้นด้วยการ ศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งส่วนใหญ่ อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล และบางพื้นที่ของ จังหวัดสงขลา นักเรียนส่วนหนึ่งที่เรียนจบ หลักสูตรศาสนาชั้นสูงและชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย มีความประสงค์ที่จะศึกษาต่อ สายวิชาสามัญในระดับสูงขึ้น ในแต่ละปี การศึกษา มีนักเรียนจำนวนมากจากโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถสอบ คัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ทั้ง ในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัย เอกชน ซึ่งแสดงถึงประโยชน์สูงสุดที่พลก- นิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ไม่ว่าจะอยู่อาศัยในภูมิภาคใดของประเทศ ต่างก็ได้รับพระราชทานการศึกษาด้วย คุณภาพและมาตรฐานที่เท่าเทียมเหมือนกันหมด

การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ สำหรับการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์มีความ จำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมีบทบาท ช่วยทั้งครูผู้สอนและพัฒนายกระดับคุณภาพ ผู้เรียนให้สูงขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นนับเป็นการ เจริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว และสนองพระบรมราโชบายเป็นไป

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งมั่น ปลุกฝัง อบรมบ่มนิสัยผู้เรียนให้เป็นคนดี มีเมตตากรุณา มีคุณธรรมจริยธรรม และ กตัญญูกตเวที รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถช่วยตนเองและหลอมรวมจิตใจ เยาวชนของชาติให้รู้รักสามัคคี ประองตอง สมานฉันท์ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมี ความสุข เป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพของ ประเทศชาติ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และต่อไป ในอนาคต

ฤๅษีดัดตน

การออกกำลังกายของคนรุ่นก่อน

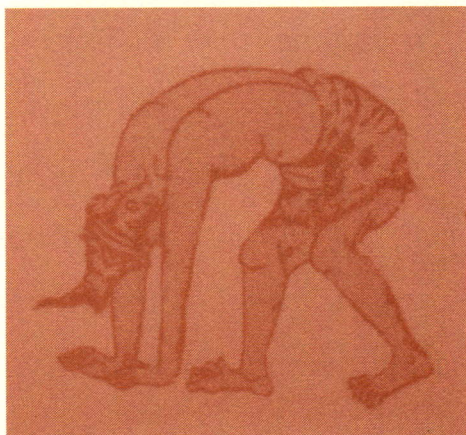
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

การออกกำลังกาย เป็นกิจวัตรหนึ่งในชีวิตของคนรุ่นใหม่ ที่ไม่เพียงแต่ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี ช่วยลดหรือรักษาโรคภัยบางอย่างได้ การออกกำลังกายมีหลายรูปแบบ ที่ประสงค์จะยกมากล่าวในบทความนี้ คือ **การเล่นโยคะ** ซึ่งเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย แต่หากจะมีใครสักคนชวนเพื่อนไปเล่น**ฤๅษีดัดตน** ก็อาจได้รับคำปฏิเสธ ทั้งที่เป็นการออกกำลังกายในรูปแบบเดียวกันนั่นเอง เพียงแต่**ฤๅษีดัดตน** เป็นชื่อการออกกำลังกายของคนโบราณ ที่พัฒนามาเป็นโยคะ ซึ่งเป็นการออกกำลังกายของคนรุ่นใหม่ แต่ไม่ว่าจะเป็น**ฤๅษีดัดตน**หรือโยคะ ล้วนมีการปรับปรุงท่วงท่าให้เหมาะสมและง่ายต่อการปฏิบัติของคนแต่ละยุคสมัยเช่นกัน

ฤๅษีดัดตน เป็นคติของอินเดียที่ไทยรับมาแต่โบราณ

ฤๅษี คือผู้บำเพ็ญตบะในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีชื่อเรียกกันหลายอย่าง เช่น นักพรต นักบวช จาบส ชฎิล นักสิทธิ์ปริพาชก ฯลฯ จุดมุ่งหมายของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพื่อนำบุคคลไปสู่โมกษะ คือความหลุดพ้น เป็นความหลุดพ้นจากกองกิเลสและกองทุกข์นั่นเอง เมื่อหลุดพ้นแล้วก็จะกลายเป็นเอกภาพ มีภาวะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระปรมาตม

ในการบำเพ็ญตบะเพื่อการหลุดพ้น ฤๅษีจะละบ้านเรือนไปบำเพ็ญเพียรภาวนาในป่าเขาลำเนาไพร ภาวลักษณะของฤๅษีในคติข้งไทย คือเป็นผู้ไว้ผมยาว มุ่นเกล้าเหนือศีรษะ นุ่งห่มด้วยหนังเสือ บริกรรม

ภาพฤๅษีตัดตนจากสมุดภาพตำราหลวง

บำเพ็ญตบะด้วยการตัดตนท่วงท่าต่างๆ รวมทั้งการนั่งสมาธิ และเมื่อออกจาก การบำเพ็ญตบะ ก็จะผ่อนคลายแก้ความ เมื่อยขบด้วยท่าตัดตนลักษณะต่างๆ อีก ครั้งหนึ่ง ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานในอินเดีย บางแห่งยังมีรูปปั้นฤาษีตัดตนบางท่าจัด แสดงไว้ เช่นที่พิพิธภัณฑ์สถานเมืองชัยปุระ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม-พระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในหนังสือ นิทานโบราณคดี ว่า

“เมื่อออกมาอยู่เมืองปีนัง มีดาบส ชาวอินเดียคนหนึ่ง ซึ่งขึ้นชื่อลือเลื่องว่า เครื่องครัดนักมาบำเพ็ญตบะ ณ เมืองปีนัง พวกชาวอินเดียที่เลื่อมใสเรียไรกันชื่อที่ สร้างอาศรมให้ดาบสนั้นอยู่แห่งหนึ่ง ฉันไปดูเห็นที่ตรงกลางบริเวณก่อเป็น มณฑป ๘ เหลี่ยม หลังคาเป็นซุ้มมียอด แบบอินเดีย มีมุขเด็จข้างหน้าและเฉลียง โดยรอบมณฑป เห็นตัวดาบสขัดสมาธิ เหมือนอย่างพระประธานอยู่บนเตียงหน้า มุขเด็จ เฝ้าอยู่ผู้ปฏิบัติภาษาอังกฤษ ได้ บอกอธิบายให้รู้ว่าดาบสนั้นสมาทาน ตบะสองอย่างคือ เว้นใจไม่พูดกับใครๆ หมดอย่างหนึ่ง กับนั่งสมาธิอยู่กับอาสนะ อันเดียวตั้งแต่เช้าจนค่ำทุกวันเป็นนิจอย่าง

หนึ่ง ฉันถามว่า ในมณฑปเป็นที่สำหรับ ดาบสนอนหรือ เขาตอบว่า ยังไม่เคยมีใคร เห็นดาบสนอนนอนเลยโดยปรกติพอคำ ดาบสก็ลุกจากอาสนะที่มุขเด็จเข้าไปใน มณฑป แต่ไปทำพิธีอีกชนิดหนึ่งเพื่อแก้ เมื่อยขบ เห็นท่าท่าต่างๆ บางที (ปลุก) ตัวลอยขึ้นไปก็มี ฉันได้ฟังก็เข้าใจแจ่มแจ้ง สิ้นสงสัย ได้ความรู้ว่าการตัดตนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญตบะนั้นเอง เพราะนั่งหรือยืนอยู่ที่เดียวตลอดวันยังคำ ทรมานร่างกายเกินวิสัย ก็ย่อมเกิดอาการ เมื่อยขบ จึงคิดวิธีตัดตนระงับทุกขเวทนา อันเกิดแต่การบำเพ็ญตบะแล้วตั้งไว้เป็น ตำราแต่ดึกดำบรรพ์”

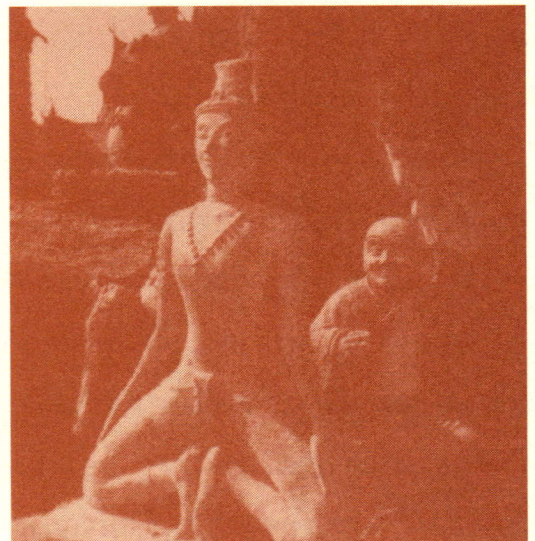
แม้ฤาษีที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพบจะเป็น ฤาษีสมัยใหม่ แต่วิธีการปฏิบัติดูจะไม่สั ด่างจากฤาษีที่ปรากฏในวรรณกรรมรุ่นเก่า ของไทย และเมื่อฤาษีเหล่านี้เดินทางไป เผยแพร่ลัทธิความเชื่อของตนในยุโรปและ สหรัฐอเมริกา ศัพท์ “โยคะ” ที่แพร่หลาย ไปในหมู่ชาวตะวันตก จึงได้ย้อนกลับสู่ ประเทศไทย รวมทั้ง “การเล่นโยคะ” ในรูปแบบของการบำเพ็ญสมาธิและการ ออกกำลังกายดังกล่าวนี้นี้มาข้างต้น ทั้งที่

“**ฤๅษีตัดตน**” เป็นรูปแบบที่ชาวไทยรู้จักกันมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว

ด้วยคติของไทยไม่นิยมเลื่อมใสการบริกรรมบำเพ็ญตบะ จึงได้ประยุกต์ทำตัดตนของฤๅษีมาใช้ในการออกกำลังกายเพื่อบำบัดความเมื่อยขบอันเกิดจากลมและเส้นเอ็นในร่างกายแปรปรวน เกิดเป็นตำรา**ฤๅษีตัดตน** ขึ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ ในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม โปรดให้ชำระตำราหลวงต่างๆ ที่เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง

เช่น การชำระกฎหมายตราสามดวง การศาสนา เช่น การชำระพระไตรปิฎก การศึกษา เช่น การรวบรวมเก็บรักษาสมุดตำราและวรรณกรรมต่างๆ ส่วนด้านสุขอนามัยนั้นนอกจากการชำระรวบรวมตำรายาต่างๆ ยังโปรดให้เผยแพร่เป็นวิทยาทานในลักษณะของประติมากรรม**รูปฤๅษีตัดตน** อันนับเป็นพระราชดำริที่สุขุมคัมภีรภาพยิ่ง ด้วยราชกรุณาในสมัยนั้นที่อ่านออกเขียนได้มีน้อยนัก แต่การจัดแสดงด้วยรูปปั้นไว้ในที่สาธารณะทุกคนที่ได้เห็นจะเข้าใจและปฏิบัติตามได้ทันที และสถานที่สาธารณะที่ทรงเลือกนั้น

ก็คือศาลารายรอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อันเป็นวัดใหญ่ใจกลางพระนคร ยามราษฎรไปทำบุญได้นั่งพักผ่อนตาม ศาลารายเหล่านี้ก็จะได้ศึกษาหาความรู้ เบื้องต้นในการรักษาสุขภาพอนามัยและ โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ จากประติมากรรม รูปฤๅษีตัดตนเหล่านั้น นอกจากนี้ยังโปรด ให้เขียนเรื่องพระชาดกห้าร้อยห้าสิบพระ- ชาติและตำรายาต่างๆ ไว้ที่ศาลารายอีกด้วย

ประติมากรรมรูปฤๅษีตัดตนที่โปรด ให้สร้างขึ้นเป็นประติมากรรมดินเผา มี อักษรจารึกบนแผ่นศิลาติดไว้ใกล้รูปฤๅษี แต่ละท่า บอกว่าท่าตัดตนนั้นๆ แก่โรค อย่างไร

อนึ่ง สมควรกล่าวแทรกไว้ ณ ที่นี้ ด้วยว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ครั้งดำรง พระอิสริยยศกิติ์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรม-หมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัด จอมทองแล้วถวายเป็นพระอารามหลวง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๖๔ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชทาน นามใหม่ว่า วัดราชโอรส ได้สนองพระ- ราชดำริสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระ- บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหา-

ราช ในการเผยแพร่ความรู้ด้านสุขอนามัย และการรักษาโรคเป็นวิทยาทานแก่ราษฎร ผังธนบุรี โดยโปรดให้จารึกตำรายาไทย ตำราการนวด ตำราการวางปลิง ให้ดู ดเล็ดออกจากตำแหน่งต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อรักษาโรค โดยติดไว้ตามผนังพระวิหาร พระพุทธไสยาสน์และศาลารายของวัด ราชโอรสเช่นกัน เป็นคู่กับแหล่งวิทยาทาน รูปฤๅษีตัดตนและตำรายาที่ศาลารายวัด พระเชตุพนวิมลมังคลารามสำหรับราษฎร ผังพระนคร

ย้อนกลับมากล่าวถึงประติมากรรม รูปฤๅษีตัดตนที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลา- ราม เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า อยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า เสด็จเถลิง ถวัลยราชสมบัติแล้ว ต่อมาในพุทธศักราช ๒๓๗๔ มีพระราชประสงค์ให้บูรณปฏิ- สังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นการใหญ่สนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช แล้วยังโปรดให้ขยายการจารึกความรู้ใน สรรพตำราต่างๆ เป็นวิทยาทานแก่ราษฎร เช่น วิชาประวัติศาสตร์ การปกครอง กฎหมาย อักษรศาสตร์ วรรณคดี ตำรา-

แพทย์และเภสัชกรรมไทยโบราณ ที่สำคัญ คือ รูปประติมากรรมและตำราฤกษ์-
 ดัดตน โดยจารึกบนแผ่นศิลาประดับตาม
 ผืนศาลารายและปูชนียสถานอื่นๆ รวม
 ทั้งภาพเขียนและรูปปั้นต่างๆ

เฉพาะประติมากรรมรูปฤกษ์ดัดตน
 ดินเผาที่สร้างทำไว้แต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ นั้น
 คงจะชำรุดหักพังไปแล้ว จึงโปรดให้กรม-
 หมิ่นณรงค์หิรัญ ซึ่งกำกับกรมช่างหล่อ
 ทรงหล่อขึ้นใหม่ให้ถาวรด้วยสังกะสีผสม
 ดีบุก (ซิน) เป็นรูปฤกษ์ดัดตนทำต่างๆ
 รวม ๘๐ ท่า มีจารึกกำกับเป็นคำประพันธ์

ฤกษ์ดัดตน ท่าแก้มในอกในเอว

อายันญาณยิ่งสู้
 เนาพนัดฝ่าแฝก
 โรคลมแล่นดุแตก
 แอ่นอกเอี้ยวเอวสยิว

ผนวดแขก
 หาบหิ้ว
 วางหาบ ดัดแฮ
 แสยะหน้าเงยหงายฯ^๑

พระราชนิพนธ์
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระมหาเจษฎาราชเจ้า

แปลความว่า นักบวชอายันขณะหาบ
 สัมภาระในป่าโปร่ง เกิดลมจุกเสียดแน่น
 ต้นอยู่ในอก วางหาบลงแล้วแก้ด้วย ยืน

เท้าเอวกดตัวเอี้ยวไปข้างหน้า แอ่นอกไป
 ตามแรงกด แหงนเงยหน้าตามลำตัว
 ผู้ที่เคยหาบหามของหนักแล้วบิดตัว

^๑ สะกดการันต์ตามต้นฉบับ

แก่เมื่อยชบทุกวันนี้ บางคนอาจไม่ทราบเลยว่า
นั่นคือหนึ่งในท่าฤๅษีตัดตนที่ทรงพระนิพนธ์
บรรยายไว้

นอกจากรูปฤๅษีตาบสนักบวชต่างๆ

๗๘ ชื่อ ยังมีนักบวชต่างชาติอีก ๒ ชื่อ
รวมอยู่ในฤๅษีตัดตน อันเป็นการประมวล
ความรู้ท่าตัดตนที่มีอยู่ในชาติอื่นด้วย คือ

ฤๅษีตัดตน ท่าแก้ขัดแข็งขัดขา

ปริพาชกนี้ชื่อ

น้ำผึ้งตักแตนฉั่น

อยู่ยังฝั่งโยระตัน

นั่งตัดหัดถ่างเท้า

โยฮัน แลเฮย

เช่นเข้า

หนังอุษฐ ครอบนา

ขัดแข้งขาหาย^๒

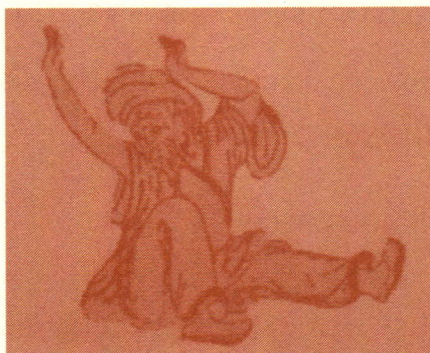
พระองค์เจ้าทินกร นิพนธ์

แปลความว่า นักบวชโยฮันอาศัย
อยู่ในทะเลทราย กินอาหารเฉพาะบรรดา
ที่มีอยู่ในทะเลทราย เช่น น้ำผึ้ง ตักแตน

จะตัดตน นั่งราบเหยียดเป็นเส้นตรง ให้
หายปวดเมื่อย

และอีกบทหนึ่งเป็นหลวงจีน

^๒ สะกดการันต์ตามต้นฉบับ

ฤๅษีตัดตนทำแกเส้นสลักรวง

ผู้หนดจีนแจ่งชื่อ
อยู่เขตรเขาชำเหิ่ง
ลัทธิท่านเคร่งเขม
มือเหวี่ยงผวาทำจิว

หลี่เจ้ง
ตั้งสิ่ว
เมืองท่าน ถือฮอ
รับเส้นสลักรวงฯ^๓

ออกญาโชฎีกราชเศรษฐี แต่ง

แปลความว่า นักบวชจีนหลี่เจ้งตัดตนให้อายุยืน แกเส้นขัดในร่างกายด้วยการรำมวยจีน ยืนหรือนั่งเหวี่ยงมือย้ายไปมาสลับกับลมหายใจเข้าออก

เป็นที่น่าเสียดายว่ากาลเวลาที่ผ่านมากว่าร้อยปี มีการเคลื่อนย้ายรูปปั้นรวมทั้งถูกโจรกรรมไปขายบ้าง ปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) จึงมีรูปปั้นฤๅษีตัดตนเหลืออยู่ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเพียง ๒๔ ตน ทางวัดได้รวบรวมมาติดตั้งไว้ที่เขาฤๅษีตัดตน เป็นสวนสุขภาพใกล้กับพระวิหาร

ทิศใต้ ส่วนแผ่นจารึกยังคงอยู่ที่ศาลารายและศาลาเปลื้องเครื่องซึ่งปัจจุบันใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันจะมีรูปปั้นฤๅษีตัดตนเหลืออยู่ไม่ครบถ้วน แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างเขียนภาพฤๅษีตัดตนทั้ง ๘๐ ท่าไว้ในสมุดไทย มีทั้งภาพวาดระบายสี และภาพลายเส้นเขียนด้วยสีรงและเส้นดินสอ

^๓ สะกดการันต์ตามต้นฉบับ

ชาว ภาพเขียนแต่ละภาพให้นำโคลงประจำ
ทำของฤๅษีแต่ละตนมาเขียนกำกับไว้ด้วย
ดังพระราชปรารภที่ปรากฏในสมุดไทย
ตำราฤๅษีตัดตน ว่า

“สำหรับรูปหล่อหลาย แล้วให้พนาย
จิตรกรรม สฤษฏีรังสรรค์เสาวเลข รจเรข
รูปขมูล ดัดกายินถ้วนองค์ ลงในสมุดดุจหล่อ
ส่อท่าตราแผนไว้ ฐกให้เลขกามาตย์ จำลอง
ศาสตร์เส้นรง แสดงโคลงทรงสืบสร้าง เป็น
ดำหรับฉบับอ้างอิง คู่หล้า แหล่งเฉลิมฯ”^๔

สมุดภาพตำราหลวง ฤๅษีตัดตนนี้
ต่อมาได้คัดลอกต่อกันไปอย่างแพร่หลาย
ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันเก็บรักษาไว้ใน
หอสมุดแห่งชาติ บางฉบับมีครบทั้ง ๘๐ ทำ
บางฉบับมีไม่ครบ มูลนิธิเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส
ราชนครินทร์ ได้นำมาเรียบเรียงเป็นหนังสือ
“ฤๅษีตัดตน” พิมพ์เผยแพร่หาทุนในการ
บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานที่พระบาท-

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหา-
เจษฎาราชเจ้าทรงสร้างและบูรณะ

และด้วยพระราชวิจารณ์ญาณอัน
สุขุมรอบคอบของพระบาทสมเด็จพระ-
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า
ที่โปรดให้สร้างรูปปั้นฤๅษีตัดตน ทั้งเขียน
คำประพันธ์กำกับแล้วจารึกบนแผ่นศิลา
ทั้งวาดรูปลงสมุดไทยไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
ในเบื้องต้นคงทรงมุ่งหวังแต่การเผยแพร่
วิทยาทานเพื่อสุขภาพอนามัยของอาณา-
ประชาราษฎร์ คงมิได้ทรงคาดไปถึงว่า
หลักฐานต่างๆ อันทรงสร้างสรรค์ไว้เป็น
มรดกของชาตินี้จะได้ช่วยป้องกันรักษา
“ฤๅษีตัดตน” มิให้ชาวต่างชาติฉกฉวย
ไปจดแจ้งเป็นลิขสิทธิ์ของตนได้สำเร็จ
“ฤๅษีตัดตน” จึงยังเป็นทรัพย์สินทาง
ปัญญาของชาติไทยต่อไปได้ด้วยพระมหา-
กรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมโดยแท้

๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๒

^๔ สะกดการันต์ตามต้นฉบับ

วันวิสาขบูชาโลก

นางเบญจมาศ แพทอง

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในฐานะ ที่ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงอุปถัมภ์ ศาสนาทั้งปวงในราชอาณาจักรโดยมิได้ ทรงแบ่งแยกในฐานะอัครศาสนูปถัมภก ดังนั้นเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงทรงประกอบพระราชกรณียกิจตามแบบ แผนโบราณราชประเพณีทุกประการอย่าง ครบถ้วน พระมหากษัตริย์แห่งพระบรม ราชจักรีวงศ์หลายพระองค์ทรงฟื้นฟู ทรงริเริ่มและทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้จัดวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนาขึ้นในรัชสมัย เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงฟื้นฟูวันวิสาขบูชา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงริเริ่มวันมาฆบูชาและ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการบำเพ็ญ พระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา

วันวิสาขบูชา มีความเป็นมาและ มีความสำคัญอย่างไรต่อพุทธศาสนิกชน ในวันนี้มีการประกอบพิธีอะไรกันบ้าง เหตุใดจึงถือเป็นวันสำคัญสากลของโลก และประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในการจัด กิจกรรมนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก อย่างไร บทความนี้จึงเป็นคำตอบที่จะได้ กล่าวโดยสังเขปต่อไป

วันวิสาขบูชา เป็นวันที่ดวงจันทร์โคจร เข้าสู่ดาวฤกษ์วิสาขะ เรียกว่า วิสาขบูรณ- มิตติ หรือวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ตรงกับวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ถ้าปีใดมีอธิกมาส คือ เดือน ๘ สองหน วันวิสาขบูชาจะเลื่อนเป็น กลางเดือน ๗ วันวิสาขบูชาถือเป็นวัน สำคัญทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะเป็น วันที่มีความอัศจรรย์เกิดขึ้นถึง ๓ ประการ ในวาระเดียวกันแต่ในโอกาสต่างกัน คือ

เป็นวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานในวันเพ็ญ เดือน ๖ บางแห่งเรียกวันนี้ว่า วันพระ-พุทธเจ้าหรือ พุทธชยันตี ดังนั้นเมื่อวันนี้ เวียนมาบรรจบครบรอบปี จึงต้องประกอบ พิธีสักการบูชาอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อรำลึกถึง พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และ พระบริสุทธิคุณ ของสมเด็จพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า

ความเป็นมา

ไม่ปรากฏหลักฐานว่าการประกอบ พิธีสักการบูชาระลึกถึงสมเด็จพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชาเริ่มตั้งแต่สมัยใด สันนิษฐานว่าน่าจะมีมาแต่โบราณแล้ว โดยได้รับอิทธิพลมาจากลังกาและเผยแพร่ มาสู่ประเทศไทยครั้งสมัยกรุงสุโขทัย ต่อมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัย ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏว่าได้มีการ ประกอบพิธีในวันวิสาขบูชา จนกระทั่งพระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระราช ปุจฉากับสมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดราช บุรณะถึงการบำเพ็ญพระราชกุศล ที่ได้อานิสงส์มาก ทรงได้รับการถวาย พระพรว่า ให้ประกอบพิธีวิสาขบูชา ซึ่งเป็นพิธีที่เคยมีมาแล้วแต่โบราณและ ได้เลื่อมสลุไปช้านาน พระราชพิธีทรง

บำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาจึงเริ่มมีขึ้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วน สำคัญให้พิธีวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ ราษฎร นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ ในรัชกาลต่อมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้มีกิจกรรมเนื่องในวัน วิสาขบูชา เช่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว โปรดให้ตั้งโต๊ะเครื่องบูชารอบ ระเบียงพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา-ราม จนเกิดการเล่นเครื่องโต๊ะลายครามขึ้น ต่อมาโปรดให้จัดทำโคมตราตำแหน่งตั้ง หรือแขวนรอบศาลารายและพระระเบียง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อจุดเป็น พุทธบูชา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดทำบัตรอวยพร พระราชทานในวันวิสาขบูชาทำนองเดียวกับบัตรอวยพรปีใหม่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการรื่นเริง นักชัฏฤกษ์วิสาขบูชาแก่พระราชวงศ์ ที่ทรงพระเยาว์ ณ สวนศิवालัยและพิธี เวียนเทียนของฝ่ายใน ณ พระพุทธรัตน-สถาน ในพระบรมมหาราชวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงให้ความสำคัญแก่เด็ก ด้วย ทรงเห็นว่าเด็กคืออนาคตของชาติ โปรดให้

ราชบัณฑิตยสภาจัดประกวดแต่งหนังสือ
สอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก จัดพิมพ์พระ-
ราชทานในวันวิสาขบูชา ซึ่งยังดำเนินการ
สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ปฏิบัติ
พิธีนี้สืบเนื่องมาอย่างเข้มแข็งยาวนาน
และเป็นวันหยุดราชการเพื่อพุทธศาสนิก-
ชน ไปร่วมทำบุญกุศลและสืบทอดพระพุทธ
ศาสนา กิจกรรมในวันนี้จึงมีทั้งส่วนพระ-
ราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงประกอบ
พระราชกุศล ซึ่งสำนักพระราชวังออกเป็น
หมายกำหนดการ เช่น ทรงบาตร สดับ
พระธรรมเทศนาพระราชทานพดัยในการ
ตั้งเปรียญธรรมแก่พระสงฆ์และสามเณร
ที่สอบพระปริยัติธรรมได้เปรียญธรรม ๖
และ ๙ ประโยค และทรงเวียนเทียน ณ
วัดพระศรีรัตนศาสดารามในตอนค่ำ หรือ
เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลวิสาขบูชา ณ ปุทธนิยสถานสำคัญ เช่น
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด
นครศรีธรรมราช พระธาตุหริภุญไชย
จังหวัดลำพูน พระปฐมเจดีย์ จังหวัด
นครปฐม หรือหากเสด็จแปรพระราชฐาน

ประทับนอกกรุงเทพมหานคร จะเสด็จไป
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดใกล้พระ-
ราชฐานที่ประทับแรมเป็นการส่วนพระองค์
ในส่วนพระราชวัง มีการทำบุญตักบาตร
ฟังพระธรรมเทศนา และเวียนเทียนรอบ
อุโบสถหรือพุทธสถานต่างๆ เป็นพุทธบูชา
ส่วนพระสงฆ์ก็ประกอบศาสนกิจเนื่องใน
วันสำคัญนี้ตามกิจของสงฆ์ เช่น ทำวัตร
สวดมนต์ สวดพระปาติโมกข์ เวียนเทียน
รอบอุโบสถหรือเจดีย์สถานต่างๆ

ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้สร้างพุทธมณฑล
ณ ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมเพื่อเป็น
ศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ
เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน
ในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด-
กระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์หรือผู้แทน
พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบ
พิธีเวียนเทียนรอบพระประธานพุทธมณฑล
“พระศรีศากยทศพลญาณประธานพุทธ-
มณฑลสุทรรศน์” และเมื่อพุทธศักราช
๒๕๒๗ ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่ง
ประเทศไทยร่วมกับกรุงเทพมหานครและ
หน่วยงานอื่น จัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระ-
พุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จนพุทธศักราช ๒๕๒๙ จึงย้ายมาจัดที่ท้องสนามหลวงและได้จัดต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน มีกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาหลากหลาย เช่น การเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วยขบวนอิสริยยศ มาให้ประชาชนได้เวียนเทียนสักการะการจัดนิทรรศการ การประกวดจัดโต๊ะหมู่บูชา การบรรยายธรรม การสวดทำนองสรภัญญะ การคัดเลือกผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ฯลฯ งานดังกล่าวนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานเป็นประจำทุกปีจวบจนปัจจุบัน

การกำหนดวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของโลก

ในส่วนของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ก็มีการปฏิบัติบูชาและกำหนดให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญทางศาสนาและเป็นวันหยุดราชการเช่นเดียวกับประเทศไทย อาทิ ประเทศศรีลังกา อินเดีย สิงคโปร์ พม่า บังกลาเทศ เนปาล เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย กัมพูชา และภูฏาน เป็นต้น ส่วนการกำหนดวันวิสาขบูชาในแต่ละประเทศนั้น

ไม่ตรงกับของไทย ทั้งนี้ขึ้นกับตำแหน่งที่ตั้งของแต่ละประเทศบนโลก และการนับวันทางจันทรคติต่างกัน จึงทำให้วันเวลาคลาดเคลื่อนกันไป

ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๒ ประเทศศรีลังกา ได้ขอให้สหประชาชาติประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลของโลก ในการประชุมสหประชาชาติสมัยสามัญ ครั้งที่ ๕๔ ในระเบียบวาระที่ ๑๗๔ International recognition of the Day of Vesak โดยมีผู้แทนจากประเทศไทย สิงคโปร์ บังกลาเทศ ภูฏาน สเปน พม่า เนปาล ปากีสถาน อินเดีย ร่วมกันกล่าวถ้อยแถลง สรุปใจความสำคัญได้ว่า “วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มวลมนุษย์มีเมตตาธรรมและขันติธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม อันเป็นแนวทางของสหประชาชาติ” องค์การสหประชาชาติจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญของโลก ทั้งนี้ด้วยสำนึกในพระกรุณาธิคุณที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นมหาบุรุษ

ผู้ให้ความเมตตาต่อมวลมนุษยทั้งหลายในโลก เห็นได้จากการที่ทรงยกเลิกการแบ่งชั้นวรรณะ ทรงบัญญัติหลักปฏิบัติไม่ให้เบียดเบียนชีวิตสัตว์ และยังทรงเปิดโอกาสให้ทุกศาสนาสามารถเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาเพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริงได้โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ

ประเทศไทยกับกิจกรรมวันวิสาขบูชาโลก

พุทธศักราช ๒๕๔๗ สหประชาชาติ มีมติให้จัดงานเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญสากลของโลก โดยมีจุดมุ่งหมายให้พระพุทธศาสนานำไปสู่การสร้างสันติภาพโลกและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยได้รับเกียรติเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลกเป็นจำนวนถึง ๕ ครั้งคือ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๗, ๒๕๔๘, ๒๕๔๙, ๒๕๕๐ และ ๒๕๕๒ ตามลำดับยกเว้นในพุทธศักราช ๒๕๕๑ จัดที่ประเทศเวียดนาม ในแต่ละครั้งมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาหลายประการ อาทิ การมอบรางวัลผู้ทำคุณประโยชน์แก่พุทธศาสนา การประชุมผู้นำชาวพุทธนานาชาติ นิทรรศการสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

การสัมมนาทางวิชาการ การทัศนศึกษา ศาสนสถาน การแสดงละครพุทธประวัติ เป็นต้น นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้รับการยอมรับจากชาวพุทธหลายประเทศ กำหนดให้พุทธมณฑล เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก จากการประชุมชาวพุทธนานาชาติเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุม ๔๒ ประเทศ เนื่องจากประเทศไทยมีความเหมาะสมหลายประการ เช่น พระปฐมขัตติยธรรมเป็นพุทธศาสนูปถัมภก มีประชากรนับถือพระพุทธศาสนามากถึงร้อยละ ๙๐ และเป็นที่ตั้งของสำนักงานองค์การสหประชาชาติ

กิจกรรมวันวิสาขบูชาโลก พุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๔-๖ พฤษภาคม ณ บริเวณพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ฯ และที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะการจัดสัมมนาทางวิชาการระดับนานาชาติในหัวข้อ “พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ของโลก” จึงเป็นการนำพระพุทธศาสนา มาแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้

ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมใน
 เรื่องการประสบปัญหาภาวะโลกร้อน ด้าน
 การเมืองและสันติภาพ นอกจากนี้ยังมี
 การร่วมมือกันระหว่างชาวพุทธทั่วโลก
 ทั้งนิกายเถรวาท มหายานและวัชรยาน
 จัดทำพระไตรปิฎกฉบับสากลหรือพระไตร
 ปิฎก ๓ นิกาย และให้มีการจัดตั้งมหา-
 วิทยาลัยพุทธศาสนาโลกโดยมีศูนย์กลาง

อยู่ที่ประเทศไทย จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรม
 ของพุทธศาสนิกชนทั่วโลกนี้ก่อให้เกิด
 ประโยชน์ไม่เพียงแต่ชาวพุทธ แต่ยังเพื่อ
 สังคมโลกอีกด้วย สมดังเจตนารมณ์ที่จะ
 ให้พระพุทธศาสนานำพาสันติภาพมาสู่โลก
 อย่างแท้จริง

๘ มิถุนายน ๒๕๕๒

วันอาสาฬหบูชา

หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล

อาสาฬหบูชา คือการบูชาในวันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะหรือเดือนแปด เพื่อรำลึกถึง วันที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา เป็นครั้งแรก และพระรัตนตรัยบังเกิดใน พระพุทธศาสนา

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือนหก ได้ประทับอยู่ ณ ที่ตรัสรู้นั้นนานถึงเจ็ดสัปดาห์ ทรง ใคร่ครวญถึงผู้ที่พระองค์จะแสดงธรรม โปรด ได้ทรงระลึกถึงอาฬารดาบสและ อุทกดาบส ผู้เคยสอนความรู้ชั้นฌานให้แก่ พระองค์แต่ท่านทั้งสองสิ้นชีพไปก่อนแล้ว จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ผู้เคยมีอุปการคุณแก่พระองค์ในระหว่าง ที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงทราบด้วย พระญาณว่าฤๅษีทั้งหลายมีอุปนิสัยแก่กล้า

สามารถบรรลุธรรมได้ จึงเสด็จออกจาก ต้นมหาโพธิ์ ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพารา-ณสี แคว้นกาสี เสด็จไปถึงในตอนเย็น ของวันขึ้นสิบสี่ค่ำเดือนอาสาฬหะ หรือ เดือนแปด

ครั้นรุ่งขึ้นในวันขึ้นสิบห้าค่ำ พระองค์ ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาภิกขุครั้งแรก โปรดเหล่าปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤค-ทายวันนั่นเอง **พระปฐมเทศนานั้นคือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร** สรุปความได้ว่า บรรพชิตคือผู้ที่ได้บวชแล้ว ไม่พึงหมก-หมุ่นหลงใหลอยู่ในกามสุข หรือ ทรมาน ตัวเองให้ลำบากโดยละทิ้งทุกอย่าง แต่ควร ดำเนินตามทางสายกลาง หรือ **มัชฌิมา-ปฏิบัติ** ซึ่งเป็นหนทางไปสู่ความพ้นทุกข์ ได้แก่

หนึ่ง มีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)
 สอง มีดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ)
 สาม เจรจาชอบ (สัมมาวาจา)
 สี่ ทำการงานชอบ (สัมมากัมมันตะ)
 ห้า เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ)
 หก เพียรชอบ (สัมมาวายามะ)
 เจ็ด ระลึกชอบ (สัมมาสติ) และ
 แปด ตั้งใจมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ)

นอกจากนั้น ได้ทรงแสดงอริยสัจสี่
 คือหลักความจริงของชีวิต ได้แก่

ทุกข์ คือ การเกิด ความแก่ ความเจ็บ
 ป่วย และความตาย

สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์

นิโรธ คือการดับทุกข์

มรรค คือข้อปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์

ท่านโกณฑัญญะ หัวหน้าปัญจวัคคีย์
 สดับฟังเทศนาภิกษุแรกของพระพุทธเจ้า
 แล้วเกิดดวงตาเห็นธรรมบรรลุโสดาบันและ
 ได้ทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงบวชให้
 ท่านโกณฑัญญะจึงเป็นพระสงฆ์องค์แรก
 ในพระพุทธศาสนา และในบัดนั้น ได้เกิด
 พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครบองค์
 พระรัตนตรัย

เกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทา หรือทาง
 สายกลางนี้ พระบาทสมเด็จพระปร-

มินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน
 ได้พระราชทานพระราชดำรัสให้เชิญไปอ่าน
 ในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๒๖ ที่จังหวัดนครพนม
 ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ ธันวาคม พุทธศักราช
 ๒๕๒๑ ดังนี้

“...สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทามีองค์แปดไว้
 ว่าเป็นทางปฏิบัติอันมียุติที่นำผู้ปฏิบัติ
 ให้บรรลุปัญญาอย่างยิ่ง สามารถหยั่งทราบ
 ความจริงอันประเสริฐ คือ อริยสัจ ได้
 การปฏิบัติเป็นกลางนี้ อาจนำมาใช้
 ในการดำเนินชีวิตได้อย่างดีที่สุดในการ
 ปฏิบัติทั้งปวง ทั้งงานที่เป็นภาระทางโลก
 ทั้งงานที่เป็นภาระทางธรรม
 ถ้าบุคคลระมัดระวังตั้งใจปฏิบัติให้เป็นกลาง
 โดยใช้กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความเพียร
 ให้พอเหมาะกับงาน และกระทำโดยถูกต้อง
 เทียบตรง พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ให้
 เจือปนด้วยอคติ ทั้งสามประการแล้ว บุคคล
 ก็จะได้รับแต่ผลสำเร็จอันเลิศ ซึ่งประกอบ
 ด้วยความสงบ สะอาด และสว่าง ที่ว่าสว่าง
 นั้น คือมีปัญญารู้เหตุรู้ผล รู้ผิดชอบ
 ชั่วดีโดยกระจ่างชัด เพราะมีใจเป็นอิสระ
 พ้นอำนาจครอบงำของอคติ ที่ว่าสะอาดนั้น

คือไม่มีความทุจริตทั้งในกาย วาจา ใจ มาเกลือกกลั้ว เพราะเห็นจริงชัดในกุศลและอกุศล ที่ว่าสงบนั้น คือเมื่อไม่ประพฤติทุจริตทุกๆ ทางแล้ว ความเดือดร้อนวุ่นวายจากบาปทุจริตก็ไม่เข้ามาแผ้วพาล คนที่ประพฤติปฏิบัติตนปฏิบัติงานเป็นสายกลาง จึงประสบความสำเร็จความร่มเย็นแต่ฝ่ายเดียว ท่านทั้งหลายผู้ตั้งใจอุทิศแรงกายแรงใจของตนเพื่อพระพุทธศาสนาและความผาสุกของประชาชนจึงควรจะได้เพียรพยายามปฏิบัติในทางสายกลางนี้โดยเคร่งครัดสม่ำเสมอ ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตาแก่ใจตนเอง แล้วนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนมาใช้เป็นแนวทางชี้แนะและเผยแพร่แก่มหาชนต่อไป เชื่อว่าจะได้ผลที่น่าพึงพอใจที่สุด...”

ประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่ประกาศให้วันอาสาฬหบูชาเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งสังฆมุนีช่วยว่าการองค์การศึกษา ได้เสนอต่อคณะสังฆมนตรี ให้เพิ่มวันศาสนพิธีทำพุทธบูชาอีกวันหนึ่ง คือวันธรรมจักร หรือวันอาสาฬหบูชา หลังจากนั้น ได้มีประกาศคณะสงฆ์เรื่องกำหนดวันสำคัญทางศาสนา ลงวันที่

๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พร้อมกันนั้น ได้มีประกาศสำนักสังฆนายก กำหนดระเบียบปฏิบัติในพิธีอาสาฬหบูชา ให้ทุกวัดถือปฏิบัติทั่วกัน ดังนี้

ก่อนถึงวันอาสาฬหบูชาหนึ่งสัปดาห์ ให้เจ้าอาวาสแจ้งแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนศิษย์วัด คนวัด ช่วยกันปิดกวาดปูลาดอาสนะ จัดตั้งเครื่องสักการะ

ในวันอาสาฬหบูชา ให้ประดับธงธรรมจักรรอบพระอุโบสถตลอดวัน

ให้มีการฟังธรรมทั้งในเวลาเช้าและเวลาบ่าย

เวลาค่ำ ให้ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา มาประชุมพร้อมกันที่หน้าพระอุโบสถหรือพระเจดีย์ จุดธูปเทียนแล้ว ถือน้ำรดดอกไม้อันประนมมือสำรวมจิต พระสงฆ์ผู้เป็นประธานนำกล่าวคำบูชา จบแล้วทำประทักษิณ หลังจากนั้น ให้พระภิกษุสามเณรเข้าไปบูชาพระรัตนตรัย ทำวัตรค้ำแล้วสวดธรรมจักกัปปวัตนสูตร จบแล้วให้อุบาสกอุบาสิกาทำวัตรค้ำ ต่อจากนั้นให้พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาธรรมจักกัปปวัตนสูตร แล้วให้พระภิกษุสามเณรสวดธรรมจักกัปปวัตนสูตร ทำนองสรภัญญะ เพื่อเจริญศรัทธาปสาทะ

ของพุทธศาสนิกชน จบแล้วให้เป็นโอกาส
ของพุทธศาสนิกชนเจริญภาวนามัยกุล
มีสวดมนต์ สันทนาธรรม บำเพ็ญสมณะ
และวิปัสสนา ตามควรแก่อัธยาศัย

ให้กำหนดการพิธีอาสาฬหบูชา
ไม่เกินเวลา ๒๔.๐๐ นาฬิกา

สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีประกาศ
ให้ชักธงชาติถวายเป็นพุทธบูชาในวัน-
สำคัญนี้ด้วย

และสำนักงานคณะกรรมการวัฒน-
ธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ
กิจกรรมเนื่องในวันอาสาฬหบูชาไว้ดังนี้

- ครอบครัว ควรร่วมกันทำความ
สะอาดบ้าน ประดับธงชาติและธงธรรมจักร
จัดตั้งที่บูชาประจำบ้าน ให้สมาชิกร่วมกัน
ทำบุญตักบาตร บริจาคทาน นำครอบครัว
ไปวัด สวดมนต์ ไหว้พระ รักษาศีลฟังธรรม
เวียนเทียน เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม
สนทนาหารือ นำหลักธรรมทางสายกลาง
มาเป็นแนวปฏิบัติ หรือแก้ไขปัญหา
ครอบครัว

- สถานศึกษา ควรร่วมมือกันทำ
ความสะอาดสถานศึกษา ประดับธงชาติ
และธงธรรมจักร จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา จัด
นิทรรศการ การบรรยาย/อภิปราย ประกวด

เรียงความ ในหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้อ
ประกาศเกียรติคุณของนักเรียนที่มีความ
ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ครูอาจพา
นักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่วัด
ทำบุญตักบาตร บำเพ็ญกุศล สวดมนต์
ไหว้พระ รักษาศีลฟังธรรม บริจาคทาน
เวียนเทียน เจริญภาวนา เป็นต้น

- สถานที่ทำงาน ควรให้มีการทำ
ความสะอาด ประดับธงชาติและธงธรรมจักร
จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา ประชาสัมพันธ์ความ
สำคัญของวันอาสาฬหบูชา จัดแสดงป้าย
นิเทศสร้างอุดมการณ์ในการทำงานโดย
ยึดมั่นในหลักธรรมทางสายกลาง ให้มี
การบรรยาย/สนทนาธรรม ชักชวนกันไป
บำเพ็ญกุศลตามประเพณี ร่วมกันบำเพ็ญ
สาธารณประโยชน์ เป็นต้น

- ชุมชนในสังคมทั้งหลายพึง
ประชาสัมพันธ์เรื่องวันอาสาฬหบูชา
โดยใช้สื่อทุกรูปแบบ เผยแพร่ข้อสนเทศ
เกี่ยวกับหลักธรรมทางสายกลางให้แก่
ประชาชนในท้องถิ่นและสถานที่สาธา-
ณะ ชวนเชิญให้ประชาชนร่วมกิจกรรม
ปฏิบัติธรรม ทำบุญตักบาตร บริจาคทาน
สวดมนต์ ไหว้พระ รักษาศีล ฟังธรรม
ลด/ละ/ เลิกอบายมุข บำเพ็ญสาธารณ-

กุศล ประกาศเกียรติคุณสถาบัน หรือผู้ทำ
คุณประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น

ในวันอังคารที่ ๗ กรกฎาคม พุทธ-
ศักราช ๒๕๕๒ นี้ ซึ่งตรงกับวันขึ้นสิบห้าค่ำ
เดือนแปด เป็นวันอาสาฬหบูชา จึงขอ
เชิญชวนท่านทั้งหลายบำเพ็ญกุศลและ

ร่วมกิจกรรมอันเป็นกุศลเหล่านั้น พร้อมทั้ง
น้อมนำข้อธรรมมัชฌิมาปฏิปทา คือทาง
สายกลางมาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนิน
ชีวิต เพื่อความสงบ ร่มเย็น เป็นสุขโดย
ทั่วกัน

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ : ความสมดุลในการพัฒนาประเทศ

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความไม่สมดุลด้านการกระจายรายได้ ความไม่สมดุลในการใช้และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความไม่สมดุลของการพัฒนาเมืองและชนบท ที่เกิดจากการหลั่งไหลของประชาชน จากชนบทสู่เมืองเพื่อหวังหารายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งเกิดปัญหาค่านิยมและความเสื่อมถอยทางศีลธรรม เกิดสภาพวัตถุนิยม บริโภคเกินความจำเป็น ก่อปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด หนี้สิน การคอร์รัปชัน และความทุกข์ยากกับประชาชนกระจายอยู่โดยทั่วไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักในปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส สำหรับเป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน เช่น การพัฒนาประเทศนั้นต้องสร้างพื้นฐานความพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน และผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นได้

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้อง

ตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชน โดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศ กำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้

พระบรมราโชวาทของพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธี

พระราชทานปริญญาบัตรของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ณ หอประชุมมหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่

๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ที่ทรงคิดค้นขึ้น เพื่อลดความไม่สมดุลในสังคมไทยมายาวนาน และต่อเนื่องมามากกว่า ๖๐ ปีนั้น ในปัจจุบัน

(พุทธศักราช ๒๕๕๒) มีถึง ๔,๔๐๔ โครงการ กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ โดยมีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ

๑. แก่ปัญหาให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ครอบคลุมด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปัญหาจราจร

๒. แก่ปัญหาวิกฤตเฉพาะที่

๓. แก่ปัญหาทุกข์ภัยที่เกิดขึ้น

โครงการ แบ่งออกเป็นประเภทได้ ๘ ประเภท ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำ การเกษตร สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข คมนาคมและการสื่อสารสวัสดิการสังคม และโครงการสำคัญอื่นๆ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีผลต่อการเพิ่มความสมดุลในการพัฒนา โดยเฉพาะมีการนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก กระจายทั่วภูมิภาค ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ แล้ว ยังใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานมีชีวิต ที่มีการดำเนินงานวิจัยพัฒนา สาธิต และเผยแพร่องค์ความรู้

ให้ประชาชนนำไปปฏิบัติเองได้ ในที่นี้จะ
ขอกล่าวถึงศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ จำนวน ๖ ศูนย์ ได้แก่

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขา- หินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะ-
เชิงเทรา ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม
พุทธศักราช ๒๕๒๒ เป็นแหล่งศึกษา
ทดลอง วิจัยและพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ดิน
ทรายจัดเพื่อเกษตรกรรม ปรับปรุงและ
ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาด้าน
เกษตรกรรม เช่น การปศุสัตว์ การจัดตั้ง
ธนาคาร โค-กระบือ การส่งเสริมด้าน
การประมง การพัฒนาด้านไม้ดอกไม้ผล
และการจัดการด้านสหกรณ์

๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง
นราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ก่อตั้งเมื่อวันที่
๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔ เป็น
แหล่งศึกษา วิจัย และพัฒนาสภาพดินพรุ
ให้สามารถใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร เช่น
การพัฒนาดินอินทรีย์และดินที่เปรี้ยวจัด
การใช้น้ำชะล้างกรดจากดิน การพัฒนา
พื้นที่ป่าพรุ การอนุรักษ์และบำรุงพันธุ์ไม้

ในป่าพรุ เป็นต้น การพัฒนาอุตสาหกรรม
ครอบครัว การพัฒนาด้านปาล์มน้ำมัน
และร่วมกับกรมวิชาการเกษตรทดลอง
การพัฒนาอย่างพาราอย่างครบวงจร
การทดลองด้านประมงและเลี้ยงสัตว์ รวม
ถึงไม้ดอกไม้ประดับ

๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าว- คุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ก่อ-
ตั้งเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช
๒๕๒๔ เป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า ทดลอง
วิจัย และสาธิตการพัฒนาและอนุรักษ์
สภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเล การบำบัดน้ำ
เสียจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การอนุรักษ์
และรวบรวมพันธุ์ไม้ป่าชายเลน การวิจัย
และทดสอบระบบการเกษตรผสมผสาน
การส่งเสริมความรู้ในเรื่องการสหกรณ์
การอบรมด้านปศุสัตว์ เป็นต้น

๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัด
สกลนคร ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน
พุทธศักราช ๒๕๒๕ เป็นแหล่งพัฒนา
อาชีพเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพ
พื้นที่ อาทิ การพัฒนาระบบชลประทาน

การปลูกพืชเศรษฐกิจ การศึกษาระบบนิเวศของป่า การบำรุงดิน การพัฒนาด้านปศุสัตว์ และการประมง

๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ เป็นแหล่งศึกษา ทดลอง วิจัยเพื่อหารูปแบบของการพัฒนาแหล่งน้ำและป่าไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ภาคเหนือ และเผยแพร่ให้ชาวบ้านได้นำไปปฏิบัติเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตามแนวคิดหลักคือ “ต้นทางคือป่าไม้ (พื้นที่ต้นน้ำลำธารของภาคเหนือให้สมบูรณ์) ปลายทางคือประมง (ตามอ่างเก็บน้ำ) ระหว่างทางคือเกษตรกรรม (มีการปลูกพืชไม้ผล การปลูกหญ้าแฝก การเกษตรแบบประณีต และการปศุสัตว์)” เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาลุ่มน้ำอื่นๆ ในภูมิภาค โดยใช้ระบบชลประทานเสริม

๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๖ เป็นแหล่งศึกษาการพัฒนาด้านป่าไม้ การให้ประชาชนอยู่ร่วมกับป่า เพื่อมีส่วน

ร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้ มุ่งฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม และสร้างแนวป้องกันไฟป่า โดยใช้ระบบป่าเปียก ศึกษาหาวิธีการให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพป่า ปลูกพืชชนิดต่างๆ ควบคู่กันไป พร้อมกับมีรายได้จากป่า

นอกจากนี้ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สามารถบรรเทาปัญหาให้แก่คนส่วนใหญ่ในพื้นที่เสี่ยง ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอย่างพออยู่พอกินได้อย่างมีศักดิ์ศรี สามารถประกอบอาชีพและพึ่งพาตนเองได้ มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เสี่ยงต่อการดำรงชีวิต เช่น

๑. โครงการปลานิลจิตรลดา ขยายพันธุ์ปลานิล นำไปปล่อยในแหล่งน้ำทั่วประเทศ

๒. โครงการจัดการปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพฯ มีการปรับปรุงลำน้ำ สร้างคันดินกั้นน้ำ ก่อสร้างทางผันน้ำ สร้างเขื่อน ปรากฏว่าน้ำที่เคยท่วมกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๕, ๒๕๒๓, ๒๕๒๖ และ ๒๕๓๘ หลังพุทธศักราช ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ไม่ปรากฏมีน้ำท่วมอีกเลย

๓. โครงการหญ้าแฝก เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำที่เสี่ยงต่อการชะล้างหน้าดิน

ประชาชนสามารถดำรงชีวิตและทำมาหากินได้โดยไม่ต้องละถิ่นฐาน

๔. โครงการฝายชะลอน้ำ เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง เพื่อรักษาสภาพป่าต้นน้ำภาคเหนือ

๕. โครงการหลวง เพื่อพัฒนาการเกษตรบนที่สูง ช่วยเหลือชาวไทยภูเขาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดการสร้างอาชีพ ลดการปลูกฝิ่น และการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร

๖. โครงการแก่งลิงดิน การทำให้ดินเปรี้ยวสดชื่นแล้วใช้น้ำชะความเปรี้ยวออกไป เพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตร

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาประเทศ เห็นความแตกต่างของสภาวะก่อนและหลังการพัฒนา เช่น

การสร้างฝายชะลอน้ำทำให้เกิดความชุ่มชื้น สภาพป่าฟื้นตัวดีขึ้น จากพุทธศักราช ๒๕๒๗ มีพรรณไม้ในป่าเต็งรังจำนวน ๓๕ ชนิด มีความหนาแน่นของต้นไม้ ๑๑๗ ต้นต่อไร่ พรรณไม้ป่าเบญจพรรณ จำนวน ๔๖ ชนิด ความหนาแน่นของต้นไม้ ๑๘๓ ต้นต่อไร่ จนถึงพุทธศักราช ๒๕๔๐ พบว่ามีการผสมผสมกัน

ระหว่างป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณมากขึ้น จำนวน ๘๑ ชนิด ความหนาแน่นของต้นไม้ ๒๔๘ ต้นต่อไร่ ในพุทธศักราช ๒๕๔๙ มีการรณรงค์สร้างฝายต้นน้ำแบบผสมผสานจำนวน ๑๑๔,๓๐๒ แห่ง แบบคอนกรีตถาวร จำนวน ๔,๘๒๑ แห่ง และแบบถาวร ๒,๒๔๓ แห่ง รวมทั้งหมด ๑๒๑,๓๖๖ แห่ง สามารถช่วยฟื้นฟูต้นน้ำลำธารที่เสื่อมโทรมจำนวน ๒๕ ลุ่มน้ำหลักของประเทศ เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถพลิกฟื้นให้ป่าไม้กลับมาผลิตน้ำหล่อเลี้ยงประเทศได้อย่างเดิม

บ้านโคกใน อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส เดิมปลูกข้าวได้ผลผลิต ๓๒ ถังต่อไร่ พุทธศักราช ๒๕๔๙ ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็น ๔๑-๕๐ ถังต่อไร่ เพราะมีโครงการแก่งลิงดิน พัฒนาดินพรุเพื่อการเกษตร ประชาชนที่อยู่ใต้เส้นความยากจนมีจำนวนลดลงจาก ๒๓.๗๘ ล้านคน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๙ เหลือ ๕.๓๖ ล้านคน ในพุทธศักราช ๒๕๕๐

ประชาชนชาวไทยจากเหนือจดใต้รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมน้อมนำแนวพระราชดำริร่วมมือกันแก้ปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง

โดยใช้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นโครงการ
ต้นแบบ เพื่อให้เกิดการอยู่ดีกินดี สมดัง
พระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ที่พระราชทานไว้ว่า

“...แต่การที่จะพัฒนาให้เป็นบรรลุผล
เป็นประโยชน์ดังกล่าวได้ จำเป็นที่จ
ต้องพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของประ
ชาชนให้อยู่ดีกินดี เป็นเบื้องต้นก่อน
เพราะฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน
นั้น คือรากฐานอย่างสำคัญของความ
สงบและความเจริญมั่นคง ถ้าประชาชน
ทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว
ความสงบ และความเจริญย่อมจะเป็น

ผลก่อให้เกิดต่อตามมาอย่างแน่นอน
จึงอาจพูดได้ว่า การพัฒนาก็คือการทำ
สงครามกับความยากจน เพื่อความ
อยู่ดีกินดีของประชาชนโดยตรง...”

พระบรมราโชวาทของพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธี

พระราชทานปริญญาบัตรของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันศุกร์

ที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช

๒๕๓๙

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๒

สมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

พระสังฆราช เป็นชื่อตำแหน่งประมุขของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ที่ใช้สืบเนื่องกันมายาวนานกว่า ๗๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ ๑ กล่าวถึงแบบแผนการปกครองของคณะสงฆ์ว่า

“...มีปุครูนิสัยมุตกั มีเถระมีมหาเถระ... พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถระสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวงกว่าปุครูในเมืองนี้...”

ถอดความได้ว่า ในเมืองสุโขทัยมีพระสงฆ์ที่เรียกว่า ปุครูนิสัยมุตกั ซึ่งเป็นคำไทยใช้คู่กับคำบาลี นิสัยมุตกั คือผู้พ้นจากนิสัย เป็นพระสงฆ์ผู้ศึกษาและอบรมดีแล้ว และอยู่ในสมณเพศ ๕ พรรษาขึ้นไป ถัดขึ้นไปมี เเถระ และมหาเถระ สูงสุดคือมหาเถระผู้เป็นสังฆราช ซึ่งเป็นนักปราชญ์

ที่เล่าเรียนเจนจบในพระไตรปิฎก ฉลาดหลักแหลมกว่าพระสงฆ์ทั้งปวงในเมืองสุโขทัย

และเมื่อประมวลความจากหลักฐานประวัติศาสตร์อื่นๆ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัยจัดเป็นฝ่ายชาย-ขวา เหมือนดังเช่นการปกครองของฝ่ายทหารและพลเรือน มีคณะคามวาสีเป็นฝ่ายขวา คณะอรัญวาสีเป็นฝ่ายซ้าย มี**พระสังฆราช** เป็นเจ้าคณะทั้งสองฝ่าย

ครั้นมาสมัยกรุงศรีอยุธยา รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย ยังคล้ายกับสมัยกรุงสุโขทัย แต่พัฒนาให้มีระดับลดหลั่นชัดเจนขึ้น ดังปรากฏใน**ทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งกรุงเก่า** มี**พระสังฆราช** ชาย-ขวา คือสมเด็จพระอริยวงศาสังฆราชาธิบดี เป็น**พระสังฆราช**ฝ่ายขวา ปกครองคณะเหนือคือสงฆ์หัวเมืองด่าน

เหมือนนับจากราชธานีขึ้นไป กับพระพนรัตน์ เป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย ปกครองคณะใต้ คือสงฆ์หัวเมืองด้านใต้นับจากราชธานีลงไป มีพระสุพรรณบัฏจารึกนามทั้ง ๒ องค์ แต่พระพนรัตน์ไม่ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณราชาธิบดีทุกองค์จึงเรียกว่า **สมเด็จพระสังฆราช** มีศักดิ์สูงกว่าฝ่ายซ้าย

สมัยกรุงธนบุรี ก็ยังถือแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณราชาธิบดี เป็นสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวา พระพนรัตน์ เป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การปกครองคณะสงฆ์มีความเป็นระบบยิ่งขึ้นด้วยมีการตรากฎหมายและพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์รองรับหลายฉบับ **สมเด็จพระสังฆราช** ยังคงเป็นตำแหน่งประมุขของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชถือเป็น **พระราชพิธีสำคัญ** เพราะนอกจากพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรีทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และทรงเป็นพุทธ-

มามกะแล้ว ทุกพระองค์ได้ทรงพระผนวชในพระบวรพุทธศาสนา ยกเว้นพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ที่ได้เสด็จสวรรคตไปก่อนที่จะได้ทรงพระผนวช พระสงฆ์ที่ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชล้วนเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีศีลาจริยวัตรอันบริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชน บางพระองค์ก็มีพระคุณูปการเป็น การส่วนพระองค์แด่องค์พระมหากษัตริย์ด้วย เช่น เป็นพระราชอุปัชฌาจารย์บ้าง เป็นพระกรรมวาจาจารย์บ้าง หรือได้ถวายอนุศาสน์อยู่เป็นนิจบ้าง

รายพระนามสมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

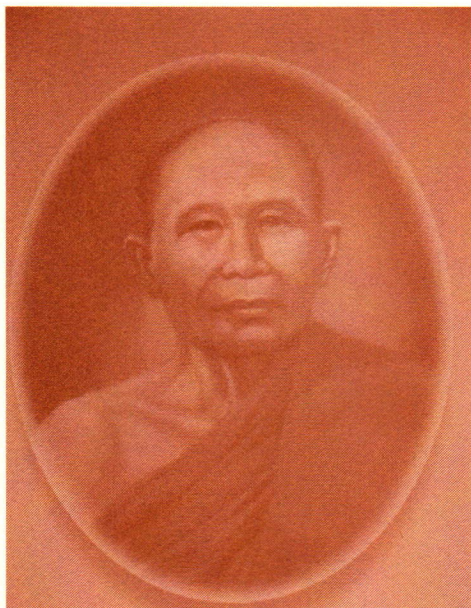
สมเด็จพระสังฆราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างพุทธศักราช ๒๓๒๕ ถึงปัจจุบันมี ๑๙ องค์ คือ

องค์ที่ ๑ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี)

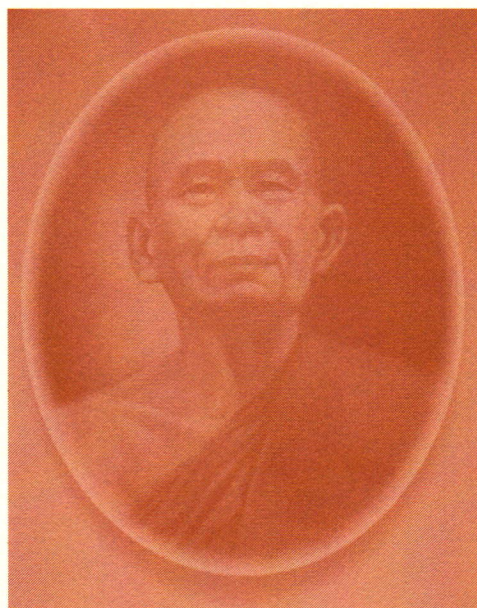
องค์ที่ ๒ สมเด็จพระสังฆราช (สุก)

องค์ที่ ๓ สมเด็จพระอริยวงศญาณ

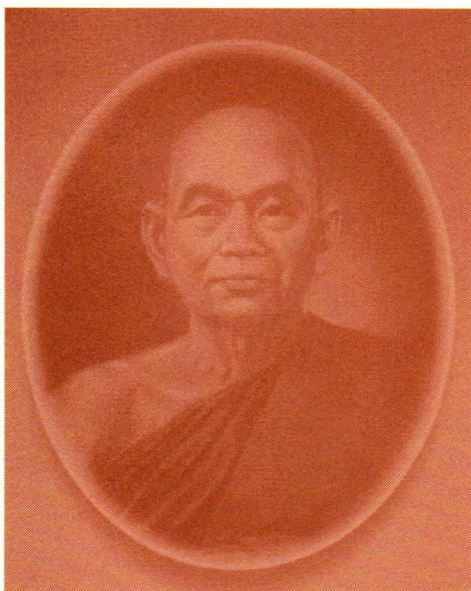
ปริยัติวงศาสังฆราชาธิบดี ศรีสมณุตมปรีณายก (มี)

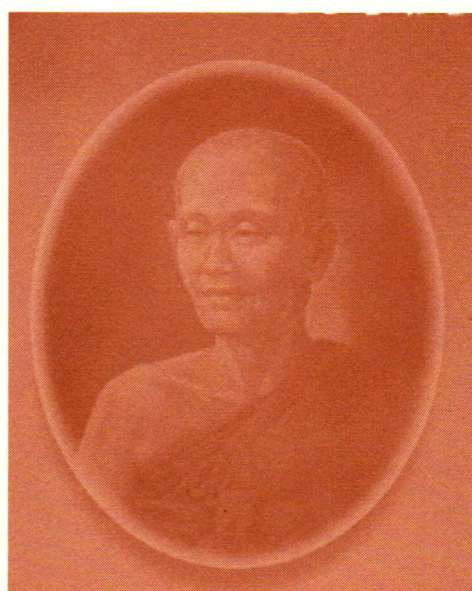
พระองค์ที่ ๑
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี)
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

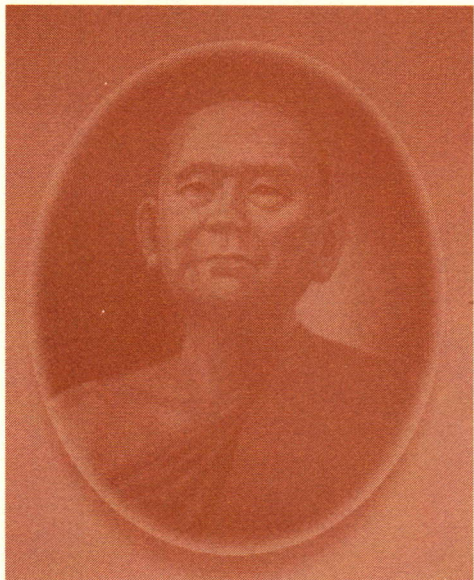
พระองค์ที่ ๒
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สุก)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

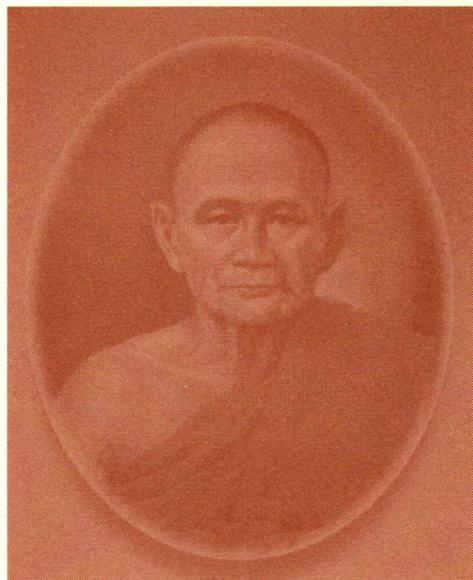
พระองค์ที่ ๓
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (มี)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

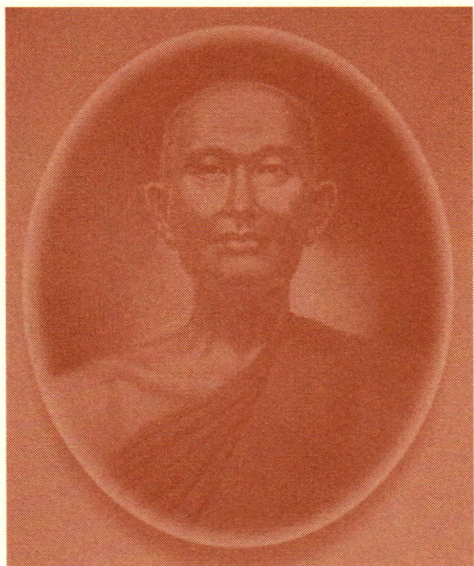
พระองค์ที่ ๔
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

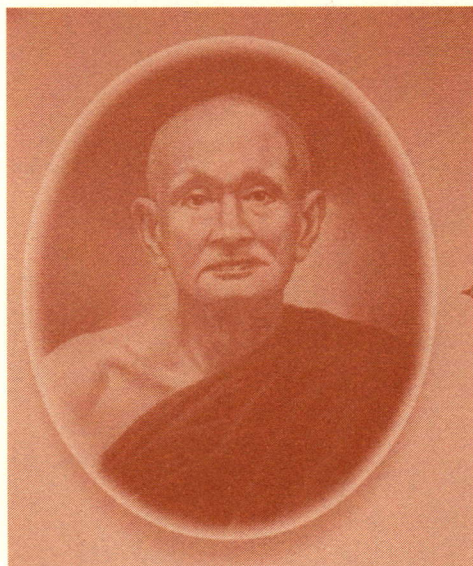
พระองค์ที่ ๕
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ด่อน)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

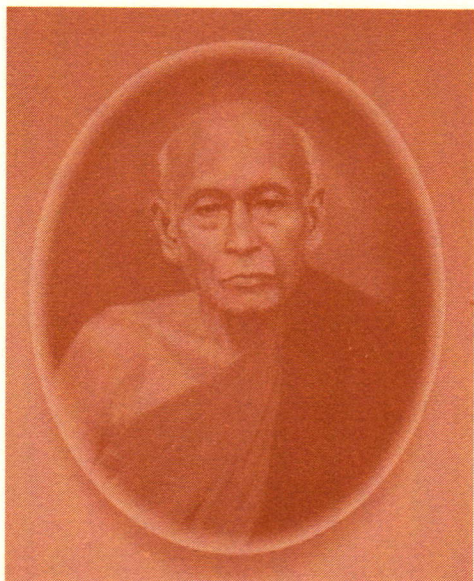
พระองค์ที่ ๖
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (นาค)
วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ)

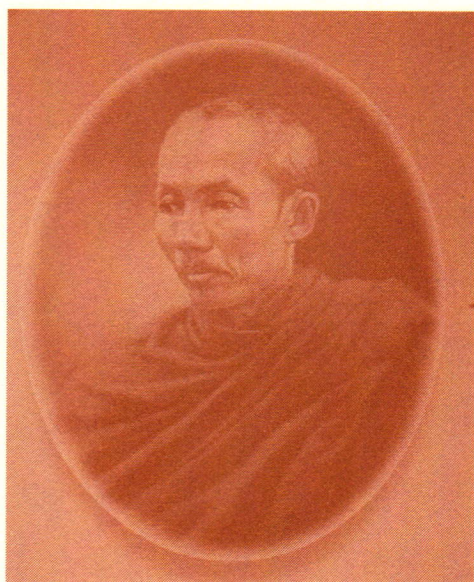
พระองค์ที่ ๗
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
(พระองค์เจ้าवासกรี)
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)

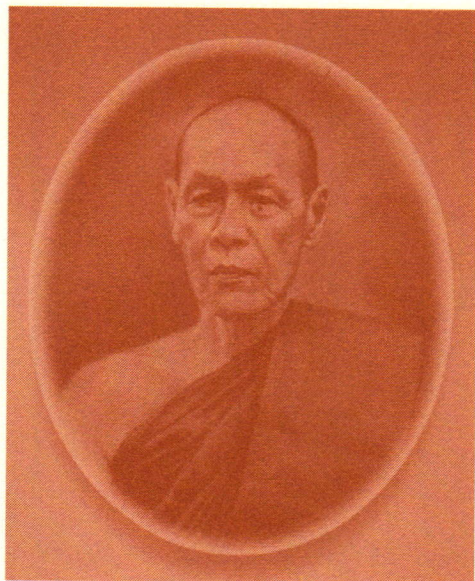
พระองค์ที่ ๘
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
(พระองค์เจ้าฤกษ์)
วัดบวรนิเวศวิหาร

พระองค์ที่ ๙
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว)
วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

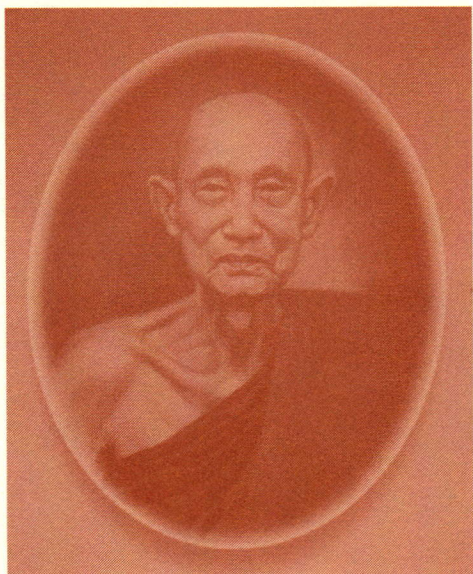
พระองค์ที่ ๑๐
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
(พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

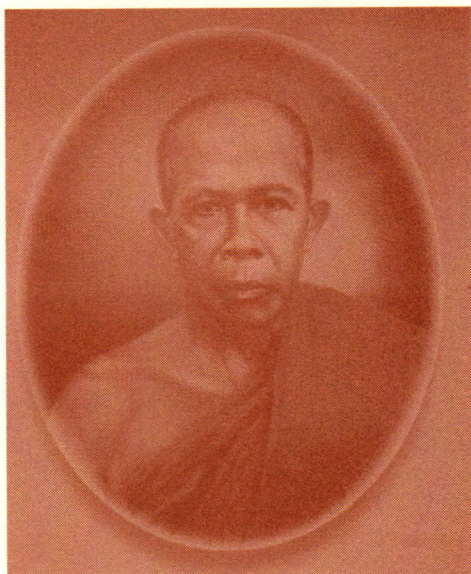
พระองค์ที่ ๑๑
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราดิวิวัฒน์
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (หม่อมเจ้าภูษงค์)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระองค์ที่ ๑๒
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสฺสเทโว)
วัดสุทัศนเทพวราราม

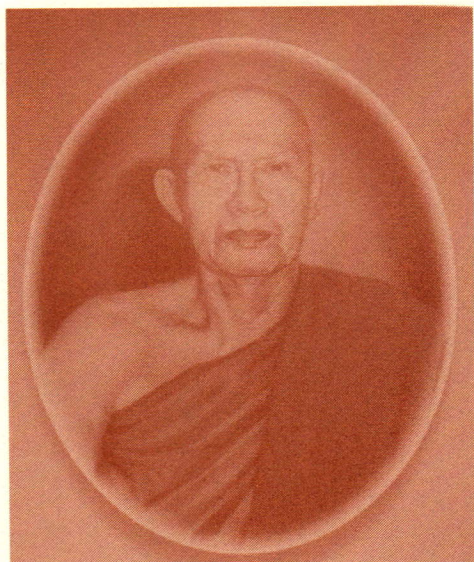
พระองค์ที่ ๑๓
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
(ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์)
วัดบวรนิเวศวิหาร

พระองค์ที่ ๑๔
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
(ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พระองค์ที่ ๑๕
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
(อยู่ ญาโณทโยมหาเถร)
วัดสระเกศ

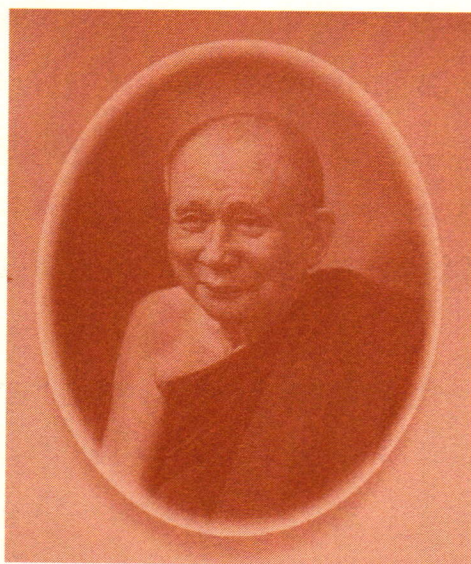
พระองค์ที่ ๑๖
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม

พระองค์ที่ ๑๗
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
(ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร)
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)

พระองค์ที่ ๑๘
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
(วาสน์ วาสนมหาเถร)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระองค์ที่ ๑๙
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร)
วัดบวรนิเวศวิหาร

องค์ที่ ๔ สมเด็จพระอริยวงษญาณ
ปริยัติวราสังฆราชาธิบดี ศรีสมณุตมปริณายก
(ญาณสังวร สุก)

องค์ที่ ๕ สมเด็จพระสังฆราช (ต่อน)

องค์ที่ ๖ สมเด็จพระอริยวงษญาณ
ปริยัติวราสังฆราชาธิบดี ศรีสมณุตมปริณายก
(นาค)

องค์ที่ ๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้า
วาสุกรี)

องค์ที่ ๘ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระองค์-
เจ้าฤกษ์)

องค์ที่ ๙ สมเด็จพระอริยวงศาสดญาณ
สมเด็จพระสังฆราช มหาสงฆปริณายก
(ปุสฺสเทโว สา)

องค์ที่ ๑๐ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้า
มุนีชนาคมานพ)

องค์ที่ ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงชินวราธิบดีศรีวิวัฒน์ (สิริวิวัฒนโน
หม่อมเจ้าภุชงค์ ชมพูนุท)

องค์ที่ ๑๒ สมเด็จพระอริยวงศาสด-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลสงฆปริ-
ณายก (ติสฺสเทโว แพ พงษ์ปาละ)

องค์ที่ ๑๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (สุจิตโต หม่อม-
ราชวงศ์ชื่น นพวงศ์)

องค์ที่ ๑๔ สมเด็จพระอริยวงศาสด-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆ-
ปริณายก (กิตติโสภโณ ปลด เกตุทัต)

องค์ที่ ๑๕ สมเด็จพระอริยวงศาสด-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆ-
ปริณายก [ญาณโทโย อยู่ ช่างโสภ (แช่ฉั่ว)]

องค์ที่ ๑๖ สมเด็จพระอริยวงศาสด-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆ-
ปริณายก (อุฎฺฐายี จวน ศิริสม)

องค์ที่ ๑๗ สมเด็จพระอริยวงศา-
สดญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา-
สงฆปริณายก (ปญฺณสิริ ปุณ สุขเจริญ)

องค์ที่ ๑๘ สมเด็จพระอริยวงศาสด-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆ-
ปริณายก (वासโน वासन् नीलप्रभा)

องค์ที่ ๑๙ สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก
(สุวฑฺฒโน เจริญ คุชวัตร) คือสมเด็จพระ-
สังฆราชองค์ปัจจุบัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า สมเด็จพระสังฆ-
ราช สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หากมิได้ทรง
สถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์

ในพระนามเดิม ก็จะต้องได้รับสถาปนาสมณศักดิ์ที่ “สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ” แต่ในระยะหลังๆ ไม่ทรงสถาปนาสมณศักดิ์นี้แต่สมเด็จพระราชาคณะองค์อื่นๆ หากสงวนไว้เป็นสมณศักดิ์สำหรับสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้ สร้อยพระนามสมเด็จพระสังฆราชที่ปรากฏในพระสุพรรณบัฏนั้น คำว่า “สกลมหาสังฆปริณายก” มีสะกดต่างๆ กันเป็น สกลมหาสังฆปริณายก บ้าง สกลมหาสงฆปริณายก บ้าง และคำว่า “ปริณายก” นั้นมีทั้งที่สะกดด้วย ณ เณร และ น หนู

ลำดับการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชแต่ละองค์ และพิธีสถาปนา ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับจดหมายเหตุพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วันศุกร์ ที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒^๑ ประมวลไว้สรุปได้ดังนี้

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

องค์ที่ ๑ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี)
เสด็จสถิต ณ วัดระฆังโฆสิตาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชในพุทธศักราช ๒๓๒๕ พร้อมกับที่ทรงสถาปนาพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยที่บำเพ็ญประโยชน์แก่แผ่นดินตามโบราณราชประเพณี หลังจากทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษกโดยสังเขปแล้ว สิ้นพระชนม์ในพุทธศักราช ๒๓๓๖ ไม่ปรากฏหลักฐานพระนามที่ทรงสถาปนา

องค์ที่ ๒ สมเด็จพระสังฆราช (สุก)
เสด็จสถิต ณ วัดมหาธาตุ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในพุทธศักราช ๒๓๓๖ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๕๙ ไม่ปรากฏหลักฐานพระนามที่ทรงสถาปนา

อนึ่ง ชื่อวัดมหาธาตุนี้ ครั้งถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงสถาปนาเพิ่มนามวัดเป็นวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่พิเศษ ๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๔

รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

องค์ที่ ๓ สมเด็จพระอริยวงษญาณ ปรียัติวรราชวรราชาธิบดี ศรีสมณุตมปรีนายนก (มี) ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๓๕๙ ครั้นในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๕๙ (ยังเป็นปลายปี) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้แห่จากวัดราชบูรณะไปสถิต ณ วัดมหาธาตุ จึงเกิดเป็นประเพณีที่พระมหากษัตริย์จะทรงสถาปนาพระมหาเถระองค์ใดขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ก็แห่มาสถิต ณ วัดมหาธาตุ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๓๖๒

องค์ที่ ๔ สมเด็จพระอริยวงษญาณ ปรียัติวรราชวรราชาธิบดี ศรีสมณุตมปรีนายนก (ญาณสังวร สุข) ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๓๖๓ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดให้แห่ไปสถิต ณ วัดมหาธาตุในวันเดียวกันนั้น สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๓๖๔

องค์ที่ ๕ สมเด็จพระสังฆราช (ด่อน) สออบไม่พบหลักฐานพระนาม ทรงได้รับ

สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๖๕ ต่อมาในวันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๓๖๕ จึงโปรดให้แห่จากวัดสระเกศไปสถิต ณ วัดมหาธาตุ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๓๘๕

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า

องค์ที่ ๖ สมเด็จพระอริยวงษญาณ ปรียัติวรราชวรราชาธิบดี ศรีสมณุตมปรีนายนก (นาค) ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๘๖ ในประกาศพระบรมราชโองการให้ “สถิต ณ วัดมหาธาตุ” แต่ด้วยขณะนั้นวัดมหาธาตุมีการปฏิสังขรณ์ใหญ่ จึงประทับ ณ วัดราชบูรณะต่อไป จนสิ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๒ จากนั้นมาก็ไม่มีประเพณีที่สมเด็จพระสังฆราชต้องสถิต ณ วัดมหาธาตุอีก

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

องค์ที่ ๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้า วาสูกรี) หลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพระ-

ราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกสถาปนาเป็นกรมสมเด็จพระปรมาณูชิตินโรส^๒ ประกอบพระราชพิธี ณ พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๓๙๔ เสด็จสถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๓๙๖

รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

องค์ที่ ๘ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) มีพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์^๓ ประกอบพระราชพิธี ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๓๔ เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๕

องค์ที่ ๙ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช มหาสงฆปริณายก

^๒ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิม จึงเป็นราชประเพณีที่ต่อมาพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ที่ทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระสังฆราช จะได้รับพระสุพรรณบัฏเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิมเช่นนี้ จนในรัชกาลที่ ๖ จึงมีพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนคำนำพระนามเป็น “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า” เพื่อแสดงพระเกียรติยศเหมือนอย่างสมเด็จพระสังฆราชที่เป็นสามัญชน คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตินโรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตามประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๔

นอกจากนี้ในสร้อยพระนามของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตินโรส ไม่มีคำว่า “อริยวงษญาณ” อยู่ด้วย แต่มีคำว่า “มหาสงฆปริณายก” และ “มหาปาโมกษประธานวโรดม บรมนาถบพิตร” และในวันเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนา พระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม โดยแปลง “อริยวงษญาณ” เป็น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ปรียัติวราสังฆาธิบดี ศรีสมณุตมปริณายก เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ พระนามนี้จึงกลับมาใช้เป็นสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะอีกระยะหนึ่ง และเมื่อสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่) มรณภาพในพุทธศักราช ๒๔๐๑ แล้วก็ได้ทรงตั้งพระเถระรูปใดในสมณศักดิ์นี้อีก สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่) นี้ รัชกาลที่ ๓ มีพระราชดำริจะทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่เสด็จสวรรคตเสียก่อน

^๓ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิม แต่ในสร้อยพระนามมีคำว่า “มหาสงฆปริณายก” และ “มหาปาโมกษประธานวโรดม บรมนาถบพิตร”

(ปสุสเทโว สา ป.๙)^๔ ทรงได้รับมุกทาภิเษก สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในพระนามเดิม ประกอบพระราชพิธี ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๓๖ เสด็จสถิต ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๒

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

องค์ที่ ๑๐ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้า มหุชนาคมานพ ป.๕) หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ให้ตั้งการพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส^๕ ประกอบพระราชพิธี ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๔

องค์ที่ ๑๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิบดีวิวัฒน์ (สิริวิฑูมโน หม่อมเจ้าภูซังค์ ชมพูนุท ป.๕) ทรงได้รับสถาปนาเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๔^๖ เสด็จสถิต ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

^๔ ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณฯ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๓๔ ปีเดียวกับที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงได้รับสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระสังฆราช และทั้งสององค์มีสร้อยพระนามว่า “มหาสงฆปรินายก” เหมือนกัน.

^๕ ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิม แต่ในสร้อยพระนามมีคำว่า “มหาสงฆปรินายก” และ “มหาปาโมกขประธานสภาวิรวโรดม บรมนาถบพิตร” และถึงแม้ว่าในสร้อยพระนามจะไม่มีคำว่า “อริยวงศาคตญาณ” อยู่ด้วย แต่ก็ไม่ได้ทรงสถาปนาสมณศักดิ์ที่ “สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ” แก่สมเด็จพระราชาคณะรูปใด.

^๖ พระนามกรมหลวงชินวราธิบดีวิวัฒน์ สกตตามพระสุพรรณบัฏในหนังสือ เฉลิมพระยศเจ้านาย ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิม เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวราธิบดีวิวัฒน์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ พุทธศักราช ๒๔๖๙ ทรงได้รับสถาปนาเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราธิบดีวิวัฒน์ ในสร้อยพระนามมีคำว่า “อริยวงศาคตญาณวิมล สกลมหาสงฆปรินายก” และ “สยามาธิบดียามหาสังฆปาโมกขประธานาธิบดี ศรีสมณุตมบรมบพิตร” จากนั้น ไม่ได้ทรงสถาปนาสมณศักดิ์ที่ “สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ” แก่สมเด็จพระราชาคณะรูปใดในขณะเดียวกันอีก.

**รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระ-
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ไม่มีพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระ-
สังฆราช

**รัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระ-
พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
พระอัฐมรามาธิบดินทร**

องค์ที่ ๑๒ สมเด็จพระอริยวงศาคต-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลสงฆปริ-
นายก (ติสสเทโว แพ พงษ์ปาละ ป.๕)
มีประกาศสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระสังฆ-
ราช แล้วถวายพัดยศประจำตำแหน่ง ณ
พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช
๒๔๘๑ ก่อน ต่อมาในวันที่ ๑๙ กันยายน
พุทธศักราช ๒๔๘๒ จึงมีพิธีสถาปนา
เป็นการเนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนม
พรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เจริญ
พระนามในพระสุพรรณบัฏ ว่า สมเด็จพระ
อริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
สกลสงฆปรินายก ครั้นวันที่ ๒๘ กันยายน
พุทธศักราช ๒๔๘๒ จึงแห่เชิญพระ-
สุพรรณบัฏไปถวาย ณ พระอารามที่

ประทับวัดสุทัศนเทพวราราม สิ้นพระชนม์
เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช
๒๔๘๗

องค์ที่ ๑๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (สุจิตโต หม่อม
ราชวงศ์ชื่น นพวงศ์ ป.๗) มีประกาศ
สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชในราช-
ทินนามเดิม คือ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์
เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๘
ส่วนการพระราชพิธีสถาปนา นั้นยังมีได้มี
ตามราชประเพณี

**รัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระ-
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ-
หม่อมให้ประกอบพิธีสถาปนาสมเด็จพระ-
วชิรญาณวงศ์เป็นสมเด็จพระสังฆราช เป็น
การเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๗
พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ เจริญ
พระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า
สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระ-
สังฆราช สกลมหาสงฆปรินายก” ครั้น
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล-

” มีคำว่า “อริยวงศาคตญาณ” ในสร้อยพระนามด้วย.

อดุลยเดช ทรงพระผนวช ในพุทธศักราช ๒๔๙๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกอบพระราชพิธีสถาปนา สมเด็จพระสังฆราชซึ่งเป็นพระราชอุปัชฌาจารย์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๑

องค์ที่ ๑๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก (กิตติโสภโณ ปลด เกตุทัต ป.๙) ทรงได้รับสถาปนาเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓ เป็นการเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคลประจำปี ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จสถิต ณ วัดเบญจมบพิตร สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

องค์ที่ ๑๕ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก [ญาโณทโย อยู่ ช่างโสภา (แซ่ฉั่ว) ป.๙] ทรงได้รับสถาปนาเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ เป็น

การเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคลประจำปี ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จสถิต ณ วัดสระเกศ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

องค์ที่ ๑๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก (อุฎฺฐายี จวน ศิริสม ป.๖.๙) เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีสถาปนาขึ้นเป็นราชประเพณี โดยเฉพาะท่ามกลางมหาสังฆสันนิบาต พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทหารพลเรือน ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๘ และเป็นแบบพระราชประเพณีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ต่อๆ มา เสด็จสถิต ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

องค์ที่ ๑๗ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปริณายก (ปุ่นณสิริ ปุ่น สุขเจริญ ป.๖.๖) โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธี

สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ พระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๑
กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ เสด็จ
สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พุทธ-
ศักราช ๒๕๑๖

องค์ที่ ๑๘ สมเด็จพระอริยวงศาคต-
ญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆ
ปริณายก (วาสน์ วาสโน นิลประภา ป.ธ.๔)
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธี
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ พระ-
อุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ
วันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗
เสด็จสถิต ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมา-
ราม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม
พุทธศักราช ๒๕๓๑

องค์ที่ ๑๙ สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(สุวฑฺฒโน เจริญ คชวัตร ป.ธ.๙)^๔ โปรด-
เกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระราชพิธี

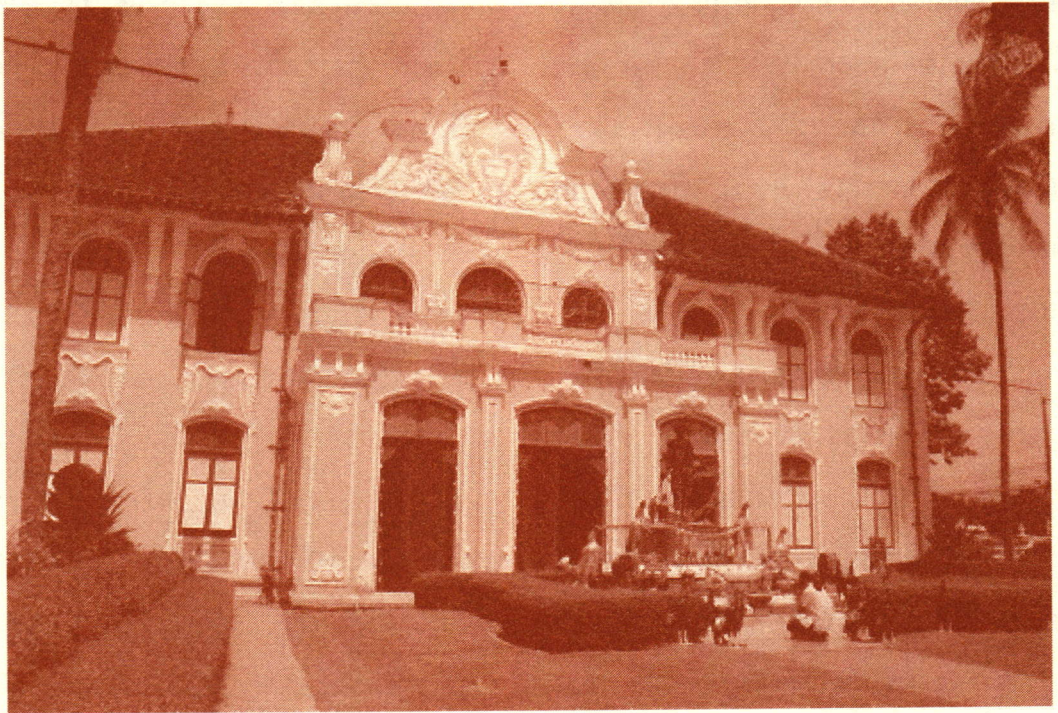
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ พระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ
วันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒
เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ-
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระ
สังฆราชองค์ปัจจุบัน จะทรงเจริญ
พระชันษาครบ ๙๖ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม
พุทธศักราช ๒๕๕๒ นับเป็นมหามงคลกาล
ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะได้จัดงาน
เฉลิมฉลองถวาย รัฐบาลในนามของ
พุทธศาสนิกชนชาวไทย จึงได้แต่งตั้ง
คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลอง
พระชันษา ๙๖ ปี สมเด็จพระญาณ-
สังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา-
สังฆปริณายก ทั้งจะได้รับพระราชทาน
พระบรมราชานุเคราะห์งานฉลองพระชันษา
ดังกล่าว อีกด้วย

๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒

^๔ ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศและสมณศักดิ์ในพระนามเดิม.

สมุนไพรมิปัญญาไทย อภัยภูเบศร

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ เป็นโรงพยาบาล ที่ให้ความสำคัญในเรื่องสมุนไพรมาก เห็นได้จากมีการพัฒนาสมุนไพรมากมายอย่างต่อเนื่องตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๖ มีการส่งเสริมการใช้สมุนไพรรักษาตนเองในชุมชน ตัวเภสัชกรในโรงพยาบาล

เองได้ลงมือศึกษา ค้นคว้า สะสมข้อมูลนำมาวิจัยและพัฒนา นำมาผลิตเป็นยาขึ้น เพื่อใช้ในโรงพยาบาลในระยะแรก ต่อมา ในพุทธศักราช ๒๕๔๐-๒๕๔๑ ประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ โรงพยาบาลได้เก็บรวบรวมภูมิปัญญาที่ค้นคว้าวิจัยไว้แล้ว นำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อช่วยเศรษฐกิจชุมชน โดยขยายผลิตภัณฑ์สมุนไพรรักษา

จากที่มีเนื้พะยา ขยายไปสู่เครื่องสำอาง อาหารเสริม และเครื่องดื่ม ด้วยคุณภาพที่ บังเกิดผลดีต่อสุขภาพและความงาม จาก ปากต่อปากทำให้คนไทยหันมาเห็นคุณค่า ของการพัฒนาสมุนไพร บนพื้นฐานของ ภูมิปัญญาของปู่ย่าตายาย ผสมผสานกับ เทคโนโลยีวิชาการสมัยใหม่

สมุนไพรอภัยภูเบศร ผลิตจาก วัตถุดิบสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ ด้วย กระบวนการผลิตที่ช่วยฟื้นฟูสภาพ สิ่งแวดล้อม ไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช และสารเคมีเร่งผลผลิต จึงได้รับมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ (มทก.) เป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีคุณภาพ มีกระบวนการผลิตสะอาด ปลอดภัย ไร้สารปนเปื้อนทางเคมี

กระบวนการเกษตรอินทรีย์ที่โรง- พยาบาลนำมาใช้นี้เป็นตัวอย่างของการ ดูแลสิ่งแวดล้อม ที่สมควรนำมาเป็นตัว อย่างของกระบวนการผลิตทางการเกษตร ตามหลักการง่ายๆ ที่สามารถนำไปเป็น แนวปฏิบัติได้ดังนี้คือ

- พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทาง เกษตรผสมผสาน ที่มีความหลากหลาย ของพืชและสัตว์

- พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเอง ในเรื่องของอินทรีย์วัตถุ และธาตุอาหาร ภายในฟาร์ม

- ฟื้นฟูและรักษาความอุดมสมบูรณ์ ของดินโดยการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยพืชสด อย่างต่อเนื่อง ด้วยการใช้ทรัพยากรในฟาร์ม นำมาหมუნ เวียนใช้ให้เกิดประโยชน์

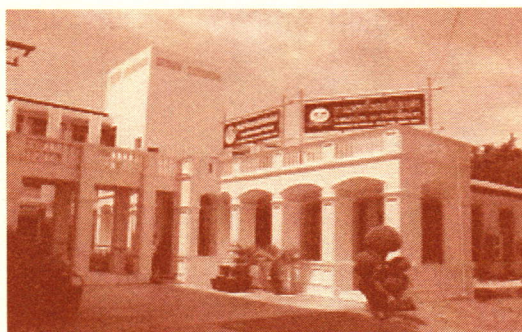
- รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ในฟาร์ม และความยั่งยืนของระบบนิเวศ โดยรวม

- ป้องกันและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

- สนับสนุนระบบการผลิตและ กระบวนการจัดการทุกขั้นตอน ที่คำนึงถึง หลักมนุษยธรรม

- ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บ เกี้ยวและแปรรูปที่เป็นวิถีการธรรมชาติ ประหยัดพลังงาน และส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของโรงพยาบาล นำวัตถุดิบมาจากผลผลิตทางการเกษตร ของชาวบ้านในหมู่บ้านดงบัง หมู่บ้านเล็กๆ ในตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี

อาคาร นวด อบ สมุนไพร ของโรงพยาบาล

หมู่บ้านดงบัง แหล่งวัตถุดิบของผลิตภัณฑ์สมุนไพร

สวนสมุนไพร อภัยภูเบศร

จังหวัดปราจีนบุรี หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งปลูกสมุนไพรแหล่งใหญ่ที่ป้อนให้แก่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร โดยแนวทางเกษตรอินทรีย์ วัตถุประสงค์ที่ส่งให้โรงพยาบาล มี ๒๓ รายการ เช่น ฟัทะลายโจร หญ้าปักกิ่ง หญ้าหนวดแมว รางจืด เพชรสังฆาต

ปัจจุบันหมู่บ้านดงบังเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวสมุนไพรที่ให้ความรู้ตั้งแต่การปลูกสมุนไพร การเก็บเกี่ยว และการแปรรูปสถานที่ที่มีผู้สนใจมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ได้แก่ โรงตากและอบสมุนไพรที่ใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ โรงบดสมุนไพรก่อนที่จะนำไปแปรรูป และโรงงานแปรรูปสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น น้ำพริกสมุนไพร หญ้าปักกิ่ง สะเดาอบแห้ง น้ำมันเหลือง ลูกประคบสมุนไพรชนิดแห้ง ชุดสมุนไพรสำหรับอบตัว และโรงทำปุ๋ยหมัก

“กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง” ได้รับคัดเลือกเป็น “หมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ” พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลูกสมุนไพรเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร สนับสนุนภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย ภายในหมู่บ้านมีศูนย์การเรียนรู้สมุนไพร มีการจัดเส้นทางเดินชม

พร้อมหมอยา และป้ายแนะนำสรรพคุณของสมุนไพร มีบริการนวด อบ ประคบด้วยสมุนไพรและที่พักแบบค้างแรมที่บ้านชาวบ้าน (Home Stay) สำหรับผู้ที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านอีกด้วย

โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้วางแผนพัฒนาสมุนไพรออกเป็น ๓ แนวทาง ได้แก่ กลุ่มที่เป็นความจำเป็นของประเทศ กลุ่มที่เป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าทางการเกษตร และกลุ่มที่ต้องการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมใหม่ให้แก่สมุนไพร

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นความจำเป็นของประเทศ ได้แก่ ยาต่างๆ ตั้งแต่ที่ใช้รักษาโรคง่าย ๆ เช่น ยาแก้ไอ ยาระบาย ยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ไปจนถึงยารักษาโรคที่คนไทยเป็นกันมาก ได้แก่ โรคกระเพาะ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคเครียด และโรคไขมันในเลือดสูง สมุนไพรที่นำมาทำยาในกลุ่มนี้ ได้แก่ เสลดพังพอนตัวเมีย (พญายอ) เป็นยาแก้โรคผิวหนัง ฟัทะลายโจร แก้หวัดและท้องเสีย ขมิ้นชัน รักษาโรคกระเพาะ เถาวัลย์เปรียง แก้อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บอระเพ็ด เป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้เจริญอาหาร เพชรสังฆาต รักษาโรคริดสีดวงทวาร เพกา ช่วยย่อยอาหารและ

บำรุงสุขภาพ ชุมเห็ดเทศ เป็นยาระบาย
หญ้าหนวดแมว ขับปัสสาวะ รางจืด แก้ไข้
แก้พิษ หญ้าปักกิ่ง เพิ่มภูมิคุ้มกัน ยับยั้ง
เซลล์มะเร็ง ดอกคำฝอย ลดไขมันในเลือด
ชะพลู ลดน้ำตาลในเลือด กระชาย ช่วยย่อย
บำรุงกำลัง มะขามป้อม ละลายเสมหะ แก้ไอ

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่เพิ่มคุณค่า
ให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร คือ
กลุ่มเครื่องสำอาง ได้แก่ แชมพูสระผม
แก้ผมหงอก ผมหงอก แชมพูขิง บำรุงรากผม
ครีมหวดอัญชัน บำรุงผม สบู่เปลือกมังคุด
ฆ่าเชื้อ รักษาแผล ดับกลิ่นตัว สบู่ขมิ้นชัน
บำรุงผิวพรรณ ป้องกันผดผื่นคัน ครีม
ล้างหน้ามะขาม ลบรอยเหี่ยวย่น รักษาฝ้า
ครีมบำรุงผิวหน้าแดงกว้าง เพิ่มความชุ่มชื้น
ทำให้หน้าขาว และยาไล่ยุงจากตะไคร้หอม

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ต้องการ
รณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมใหม่ให้
แก่สมุนไพร คือ น้ำสมุนไพรต่างๆ ที่
โรงพยาบาลต้องการให้คนไทยหันมาดื่ม
แทนน้ำอัดลม ได้แก่ น้ำว่านกาบหอย น้ำ
มะตูม ตะไคร้ ใบเตย น้ำว่านหางจระเข้
น้ำดอกอัญชัน น้ำสมอไทย น้ำมะขามป้อม
น้ำหญ้าปักกิ่ง

ปัจจุบันสมุนไพรกัญเบศร ผลิต
ด้วยเครื่องจักรที่ทันสมัยตามมาตรฐาน
ด้วยกำลังการผลิตสมุนไพรแคปซูล
๕๐๐,๐๐๐ แคปซูล ชาซอง ๒,๐๐๐ ซอง
ต่อวัน โดยใช้เครื่องบรรจุแคปซูลและชา
แบบอัตโนมัติกำลังผลิตเครื่องต้มสมุนไพร
๑,๕๐๐ ขวด ต่อวัน เครื่องสำอาง
ผลิตได้ ๓,๐๐๐ ชิ้นต่อวัน ของเสียจาก
การผลิตจะนำไปกำจัดและบำบัดโดยระบบ
กำจัดและบำบัดของเสียของโรงพยาบาล
ศูนย์เจ้าพระยาอภัยภูเบศรซึ่งประกอบด้วย
เตาเผาขยะและระบบบำบัดน้ำเสีย

นอกจากจะผลิตจำหน่ายทั้งภายใน
และภายนอกประเทศแล้ว มูลนิธิโรงพยาบาล
เจ้าพระยาอภัยภูเบศรได้รวบรวมตำรา
ยาโบราณ และร่วมมือกับคณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แปลตำรายา
เหล่านี้ จัดทำโครงการส่งเสริมและรวบรวม
ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร และการแพทย์
แผนไทย ๔ ภาค เพื่อรวบรวมความรู้ และ
ส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าและหันกลับ
มาใช้สมุนไพรไทย จัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์
ข้อมูลสมุนไพรเพื่อนำไปเป็นหลักสูตรสอน
และฝึกอบรมให้แก่นักศึกษาในวิทยาลัย

การแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา

การดำเนินงานที่เกื้อกูลกันระหว่าง มูลนิธิ ชุมชน และโรงพยาบาล ทำให้เกิดผลสำเร็จที่น่าพอใจเกินความคาดหมาย ปัจจุบันฟ้าทะลายโจร และขมิ้นชัน ปรากฏอยู่ในบัญชียาหลักแห่งชาติ เพชรสังฆาต เป็นยารักษาโรคริดสีดวงทวาร ที่โรงพยาบาลใช้แทนยาที่ต้องสั่งจากต่างประเทศ ใน

พุทธศักราช ๒๕๔๕ ซึ่งปัจจุบันเป็นแคปซูลสามารถขึ้นทะเบียนในประเทศจีนได้

สมุนไพรอภัยภูเบศร จึงเป็นการคืนพลังความรู้ของภูมิปัญญาไทยให้แก่ประชาชน ในการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ลดการใช้งบประมาณซื้อยาจากต่างประเทศ เป็นการประหยัดงบประมาณของทางราชการ และยังสามารถนำเงินเข้าประเทศจากการส่งออกได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

หนังสือนิทานสอนธรรมะในรัชกาลที่ ๑

นางสายไหม จบกมลศึก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตน-
โกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช
๒๓๒๕ คือ เมื่อ ๒๒๗ ปีล่วงมาแล้วนั้น
มีพระราชปณิธานว่า

ตั้งใจจะอุปถัมภ์

ยอยกพระพุทธศาสนา

ป้องกันขอบขัณฑสีมา

รักษาประชาชนแลมนตรี

ปรากฏว่า การก่อร่างสร้างเมือง
ตลอดเวลาที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติ ๒๗ ปี
เป็นเวลาที่ทรงงานหนักมาก เฉพาะเรื่อง
เกี่ยวกับ “การยอยกพระพุทธศาสนา”
อันเป็นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่ดิ่งาม

ของชาติ ประกอบด้วยการทำนุบำรุงวัดวาอาราม บูรณปฏิสังขรณ์สร้างถาวรวัตถุ ทั้งพระพุทธรูปปฏิมาและพุทธสถานให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง สร้างพระไตรปิฎก กระทำสังคายนาเพื่อเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ภายในโบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญมักจะเขียนจิตรกรรมฝาผนังด้วยศิลปกรรมที่สวยงาม

การสั่งสอนธรรมะแก่ราษฎรในสมัยก่อน นอกจากการเทศนาธรรม โดยพระภิกษุสงฆ์หลังจากรับเบญจศีลหรืออุโบสถศีล อันเป็นข้อบัญญัติที่อุบาสก อุบาสิกาถือปฏิบัติในวันธรรมสวนะแล้ว ยังมีการสอนธรรม ด้วยภาพ มีการดูจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติในพระชาติต่างๆ รูปภาพปริศนาธรรม อันแสดงข้อธรรมะพื้นฐานในรูปของตำนาน นิทานพื้นบ้าน เป็นการสั่งสอนราษฎรให้เข้าใจธรรมะอย่างง่ายๆ ด้วยไม่มีทั้งโรงเรียนและหนังสือ

การเล่านิทาน ผู้ฟังได้รับรู้เรื่องราวที่สนุกสนาน ในเวลาเดียวกัน บางเรื่องมีคติธรรมที่ควมการสั่งสอนธรรมไว้ด้วย เป็นวิธีสอนธรรมะทางหนึ่งที่มุ่งให้ราษฎรอยู่ในธรรม

มีหนังสือลักษณะนี้ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงรวบรวมขึ้นไว้ เพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนการเล่านิทานมีอยู่หลายประเภท คือหนังสือเรื่องนิทานอิหร่านราชธรรม และชุดปกรณัม ซึ่งน่าจะทำความรู้จักดังนี้

“นิทานอิหร่านราชธรรม” เรียกกันว่า “เรื่อง ๑๒ เหลี่ยม” เพราะมีนิทานอยู่ทั้งหมด ๑๒ เรื่อง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายนิทานอิหร่านราชธรรมว่า

“นิทานพวกนี้เป็นนิทานแขก จะเรียกชื่อหนังสือในภาษาแขกว่ากระไรหาทราบไม่ แต่ไทยเรียกกันมาว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” เข้าใจว่าได้ต้นฉบับเดิมเข้ามาแปลเป็นภาษาไทย แต่เมื่อกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี ข้อนี้รู้ได้ด้วยสำนวนที่แปลเป็นสำนวนโบราณ และมีหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่หนังสือเรื่องนี้ในหอสมุดฯ มีฉบับตัวทองของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๑ มีบานแผนกปรากฏว่า อาลักษณ์เขียนเมื่อเดือน ๗ ปีชาล จัตวาศก พ.ศ. ๒๓๒๕ อันเป็นปีที่พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จปราบดาภิเษก แต่มิได้กล่าวถึงการที่แปลไว้ใน

บานแผนก จึงเห็นว่าเป็นหนังสือที่นับถือกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเพราะเป็นนิทานสุภาษิตว่าด้วยราชธรรม จึงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นฉบับหลวงเก็บไว้ใกล้พระองค์”

นิทานอิหร่านราชธรรม มีขึ้นตั้งแต่ครั้งที่อิหร่านมีอำนาจปกครองประเทศเปอร์เซียและอิรัก ชาวเปอร์เซียรวบรวมแต่งขึ้น แพร่เข้าสู่ไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ด้วยพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียให้แต่งราชทูตเข้ามายังเมืองไทย ประสงค์จะเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้นับถือศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างฝรั่งเศสพยายามจะให้พระองค์เปลี่ยนการนับถือพระพุทธศาสนาและราชธรรม และน่าจะมีหนังสือเข้ามาด้วย ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้แปลเฉพาะ “เรื่องที่ว่าด้วยราชธรรม” อันเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ออกเป็นภาษาไทย ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะมีเรื่องอาหรับราตรีรวมอยู่ด้วย ชาวไทยจึงมีหนังสือนิทานแปลจากชาวอาหรับไว้ศึกษา นอกจากนิทานปกรณัมที่มาจากอินเดีย

ส่วนนิทานปกรณัม จะเป็นหมวดนิทานประเภทต่างๆ ปรากฏในหนังสือที่มีอยู่ในหอหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้รวบรวมไว้ได้แก่ นิทานปักษีปกรณัม นิทานปิศาจปกรณัม

นิทานปักษีปกรณัม เป็นนิทานที่ว่าด้วยเรื่องนก ๒๔ เรื่อง ที่มาของนิทานมาจากคัมภีร์ปัญจตันตระของลัทธิศาสนาพราหมณ์ และชาดกในพระพุทธศาสนา เป็นนิทานเก่าแก่ปรัมปรา ไม่ปรากฏเค้าเงื่อนเวลาที่มาและผู้แปล ต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี เป็นต้นฉบับที่มีอยู่ในหอหลวง ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นบดินทรไพศาลโสภณ เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ เป็นอธิบดีกรมพระอาลักษณ์ จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๒ ในรัชกาลที่ ๕

ส่วนนิทานปิศาจปกรณัม เป็นนิทานว่าด้วยผู้มีจิตเพศอันทุศีล ประกอบด้วยนิทาน ๓๑ เรื่อง เป็นนิทานที่มาจากคัมภีร์ปัญจตันตระเช่นเดียวกับนิทานปักษีปกรณัม

ประวัติความเป็นมาตลอดจนการจัดพิมพ์เผยแพร่ เป็นหนังสือที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับเรื่องนิทานปักษีปรกณัม

ยังมีนิทานชาวบ้านของไทยที่มีได้รับอิทธิพลจากนิทานแปล ที่จารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ ซึ่งสันนิษฐานว่า จะมีขึ้นตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช อีกหลายเรื่อง เฉพาะเรื่องที่เล่ากันจนเป็นที่ติดปาก คือเรื่องตากบยายปลุกถั่วปลุกงา ให้หลานเฝ้า

จึงน่าจะสรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงรวบรวมสรรพคำสอนอันจะเป็นคุณประ-

โยชน์แก่การปลูกฝังธรรมะให้ประชาชน ในรูปลักษณะของการเล่านิทาน เพราะการเล่าปากต่อปากสอดแทรกคำสอน มีสுகษิตเตือนใจ เป็นการซึมซับความจำและความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง เพราะมีหนังสือนิทานปรกณัมในลักษณะที่กล่าวมาแล้วอีกหลายประเภทที่จัดอยู่ในหมวดหนังสือเก่าหายาก หากแต่ไม่มีประวัติยืนยันว่าเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ อีกหลายเรื่อง ได้แก่ นิทานเวตาลปรกณัม นิทานนนทุกปรกณัม และหิโตประเทศ วัตถุปรกณัม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๒

**รายนามคณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ**

๑. นายขวัญแก้ว	วัชรโรทัย	ประธานอนุกรรมการ
๒. นางสาวทรงสรรค์	นิลกำแหง	รองประธานอนุกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้าง
เอกลักษณ์ของชาติ หรือผู้แทน		อนุกรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียง
แห่งประเทศไทย หรือผู้แทน
(นางสาวมยุรี สุขไย)
(นางอรุณี แแดงพันธ์)		อนุกรรมการ
๕. นางจารุติ	ผโลประการ	อนุกรรมการ
๖. นายชัชพล	ไชยพร	อนุกรรมการ
๗. นางสาวฉวีงาม	มาเจริญ	อนุกรรมการ
๘. นางเบญจมาศ	แพทอง	อนุกรรมการ
๙. นางสาวปริญญา	ฤทธิ์เจริญ	อนุกรรมการ
๑๐. นางสาวเพลินพิศ	กำราญ	อนุกรรมการ
๑๑. นายพินิจ	สุขะสันต์	อนุกรรมการ
๑๒. นางสาววนิดา	สถิตานนท์	อนุกรรมการ
๑๓. นางสาวไหม	จบกลศึก	อนุกรรมการ
๑๔. หม่อมหลวงสุภรัตน์	เทวกุล	อนุกรรมการ
๑๕. นางสาวลี	เกตุแก้ว	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๖. นางสมจิตต์	เทียนสว่าง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗. นางสาววณิภา	พินธุวัฒน์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๘. นางสาวชลาภรณ์	พรมตุ้	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

